

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**SAHRA-ALTI AFRİKALI GÖÇMENLERİN İSTANBUL'DAKİ MÜZİK VE
DANS PRATİKLERİNİN AĞ ANALİZİ YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eda Öykü ÖZTÜRK ÇAKAL

Müzikoloji Anabilim Dalı

Etnomüzikoloji ve Folklor Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Evrim Hikmet ÖĞÜT

EYLÜL 2022

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**SAHRA-ALTI AFRİKALI GÖÇMENLERİN İSTANBUL'DAKİ MÜZİK VE
DANS PRATİKLERİNİN AĞ ANALİZİ YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eda Öykü ÖZTÜRK ÇAKAL

Müzikoloji Anabilim Dalı

Etnomüzikoloji ve Folklor Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Evrim Hikmet ÖĞÜT

EYLÜL 2022

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

SAHRA-ALTI AFRİKALI GÖÇMENLERİN İSTANBUL'DAKİ MÜZİK VE DANS PRATİKLERİNİN AĞ ANALİZİ YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ

ÖZET

İstanbul'da güncel olarak, dünyanın çeşitli coğrafyalarından Türkiye'ye göç etmiş çok sayıda göçmen topluluk yaşamaktadır. Bunlar arasında, çoğunlukla ekonomik sebeplerle Sahra-altı Afrika ülkelerinden Türkiye'ye gelen göçmenler de bulunmaktadır. Farklı ülkelerin vatandaşı olan, farklı inanç pratikleri sürdüren, farklı dilleri konuşan Sahra-altı Afrikalıların İstanbul'da yaptıkları işler, çok çeşitli olmakla birlikte, becerileri ve edindikleri çevreye bağlı olarak değişmektedir. Sahra-altı Afrika ülkelerinden gelen göçmenler arasında çok sayıda, profesyonel müzik ve dans aktiviteleri yürüten müzisyen ve dansçılar da bulunmaktadır.

Göçmenlerin profesyonel müzik ve dans işleri bazen tek seferlik/geçici bazen uzun süreli/kalıcı olmaktadır. İcracılar genellikle birden fazla müzik ve dans işinde çalışmakta, bazen ikisini bir arada icra etmekte, çoğunlukla müzik ve dans harici kazanç sağladıkları başka bir iş daha yapmaktadırlar. Göçmenler müzik ve dans işlerini kazanç elde etmek için yapmanın yanı sıra “ritüeli devam ettirme” ve “prova yapma” gibi nedenlerle ekonomi dışı sosyal ilişkilerin güçlendiği müzik ve dans icraları da gerçekleştirmektedirler. Bu bakımdan, İstanbul'daki Sahra-altı Afrikalıların yeteneklerini sergiledikleri, kültürel pratiklerini sürdürdükleri müzik ve dans icraları hem sosyal hem de ekonomik ilişkiler kurdukları etkinliklerdir.

Bu çalışmada, müzik ve dans performansları sayesinde kurulan tüm bu sosyal ve ekonomik ilişkileri mümkün kılan araçlar, bunların icra edildiği mekanlar, bu mekanlar üzerinden oluşan gruplaşmalar ve gruplarda merkezi rolde olan aktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. 2020-2022 yılları arasında gerçekleşen araştırmada, yüz yüze ve dijital etnografi tekniklerinden yararlanılmış, konser, festival gibi çeşitli etkinliklerde, restoran, kafe, gece kulübü, kilise gibi icra mekanlarında gözlemler yapılmış, icracıların verdikleri eğitimlere katılımcı gözlem yoluyla dahil olunmuş, göçmenlerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Alan araştırması sonucunda elde edilen tüm veriler UCINET veri analiz programı aracılığıyla görselleştirilmiş, oluşan haritalar üzerinden sosyal ağlar analiz edilmeye çalışılmıştır. Analizde kullanılan ilişki ağı verilerine ayrıca ülkeler, bölgeler, demografik yapı, müzik ya da dans icrası, icra edilen türler gibi değişkenler de dahil edilmiştir. Analiz sonucunda araştırmanın örneklemini olan Sahra-altı Afrikalı 39 aktörün 33'ünün büyük bir ilişki ağı oluşturduğu görülmüştür. Ayrıca bu ağın İstanbul'daki Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçılar arasında iki temel gruplaşma odağı oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu gruplaşmalar göçmen icracıların ifade ettiği şekilde “geleneksel” ya da “popüler” türlerde icra yapıyor olmalarına göre ayrılmaktadırlar. Bu ağların kesişimlerinde bulunan merkezi roldeki Sahra-altı Afrikalı aktörlerin, Sahra-altı Afrikalı olmayan işveren ve menajerlerin ve icra mekanlarının sosyal ve ekonomik ilişkilere etkisi, oluşturulan ağ görselleri üzerinden tartışılmaktadır. Ayrıca büyük ağın dışında kalan aktörlerin değişkenleri de büyük ağı oluşturan 33 aktör gibi, kişileri birbirlerine bağlayan ya da birbirinden ayıran sosyal ve ekonomik ilişkileri, arkadaşlıkları, dayanışmaları sağlayan tüm dinamikler ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmıştır. Yapılan alan

alışmasının sosyal ađ analizi yöntemi ile desteklenmesi, elde edilen verilerin sadece görselleştirilmesini sağlamamış, bilgi üretimine katkı sunmuştur.

Sahra-altı Afrika ülkelerinden Türkiye'ye gelen göçmenlerin Türkiye'deki yaşantıları ve göç deneyimleri üzerine sınırlı fakat güçlü bir literatür mevcutsa da göçmenlerin müzik ve dans pratikleri birkaç belgesel çalışması dışında nadiren konu edilmiştir. Bu araştırma, bu açıdan, Türkiye'de güncel göçmen toplulukların ve özellikle Sahra-altı Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerin kültürel üretimleri üzerine mevcut sınırlı literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sahra-altı Afrikalı göçmenler, göçmen ağları, ađ analizi, göçmenlerin müzik ve dans pratikleri.

NETWORK ANALYSIS OF MUSIC AND DANCE PRACTICES OF SUB-SAHARAN AFRICAN IMMIGRANTS

ABSTRACT

A large number of immigrant communities who have migrated to Turkey from various geographies of the world currently live in Istanbul. Among these, there are immigrants who came to Turkey from sub-Saharan African countries mostly for economic reasons. Sub-Saharan Africans, who are citizens of different countries, have different faith practices, and speak different languages, have a wide variety of jobs in Istanbul that change depending on their skills and environment. Among the immigrants from sub-Saharan African countries, many musicians and dancers have performed in professional music and dance acts.

Professional music and dance acts of immigrants are sometimes one-time (temporary) and sometimes long-term (permanent). Performers usually take part in more than one music and dance act, sometimes performing both together, and they often do other jobs where they can earn other than music and dance. In addition to performing music and dance acts for profiting, immigrants also perform these acts for reasons such as "continuing the ritual" and "rehearsing" to strengthen social relations outside the economic motives. In this aspect, music and dance performances, where sub-Saharan Africans in Istanbul demonstrate their talents and maintain their cultural practices, are events in which they establish both social and economic relations.

Intermediaries that make each mentioned social and economic relations possible through music and dance performances, the places where these are performed, the groupings formed over these places, and the actors who play a central role in the groups have all been aimed to be identified in this specific study. In the research that took place between 2020 and 2022, face-to-face and digital ethnography techniques were used, observations were made at various events such as concerts, festivals, and performance venues such as restaurants, cafes, nightclubs, churches; attendance was made to the training given by the performers through participant observation, and in-depth interviews were conducted with immigrants. All the data obtained as a result of the field research were visualized by the UCINET data analysis program, and social networks were aimed to be analyzed through the maps created. In addition, variables such as countries, regions, demographic structure, music or dance performance, and genres performed were also included in the network data used in the analysis. As a result of the analysis, it was seen that 33 of 39 sub-Saharan African actors, who were the sample of the research, formed a large network of relations. Furthermore, it has been determined that this network constitutes two main grouping focuses among sub-Saharan African musicians and dancers in Istanbul. These groupings are differentiated according to whether they perform in "traditional" or "popular" genres, definitions as expressed by immigrant performers. The effects on social and economic relations on non-sub-Saharan African employers and managers and performance venues of sub-Saharan African actors which play a central role at the intersection of these networks are discussed through the created network images. Additionally, the variables of the actors that are outside the big network forming all the dynamics that provide social

and economic relations, friendships, and solidarity that connect or separate people from each other, similar to the 33 actors that form the big network, have been tried to be examined in detail. Supporting the field study with the social network analysis method did not only visualize the data obtained but also contributed to the production of information.

Although there is limited but thriving literature on the lives and migration experiences of immigrants from Sub-Saharan African countries in Turkey, the music and dance practices of immigrants have rarely been the subject of except for a few documentaries. In this respect, this research aims to contribute to the limited literature on the cultural production of current immigrant communities in Turkey and especially immigrants from Sub-Saharan African countries.

Keywords: Sub-Saharan African immigrants, immigrant network, network analysis, music and dance practices of immigrants.

ÖNSÖZ

Kendimi ve çevremi yeniden keşfetme süreci olan bu çalışmanın mesleki hayatımda bana şans getirecek bir ilk adım olmasını diliyorum.

Her daim bana yol gösteren, cesaretlendiren, çalışma disiplini ve mesleğine duyduğu sevgiyi örnek aldığım tez danışmanım, kıymetli hocam Doç. Dr. Evrim Hikmet Ögüt'e, etnomüzikoloji eğitimim boyunca bana öğrettiklerine minnettar olduğum, güvenini ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Sungu Okan'a, çalışmamı büyük bir titizlikle okuduğu için kendimi şanslı hissettiğim, tecrübesi ve bilgisi ile çok değerli katkılar sunan kıymetli hocam Doç. Dr. Aslı Didem Danış Şenyüz'e emekleri için sonsuz teşekkürlerimle.

Deneyimleriyle yazma sürecime katkı sağlayan ve beni yüreklendiren sevgili arkadaşlarım Arş. Gör. İpek Akanay ve Başak Aker'e, hep "orada" olan ve gelecek güzel günleri anlatan sevgili arkadaşım Murat Köylü'ye, benimle alan deneyimimi paylaşan, fikirleri, bakış açısı, ilgisi ve merakıyla beni her daim motive eden sevgili arkadaşım Ayşe Berfin Güney'e sonsuz teşekkürlerimle.

Türlü fedakarlıklarla eğitimimi her şeyin önüne koyan ve bana olan inançlarını hiçbir zaman kaybetmeyen canım annem Özay Öztürk ve canım babam Kubilay Öztürk'e, neşe kaynağım, canım kardeşim Nazım Emir Öztürk'e sonsuz teşekkürlerimle.

Son olarak, bu süreçteki en büyük desteğim, hayat arkadaşım Gürkan Çakal'a, masadaki kitaplar arasında yediğimiz yemekler için, en zorlandığım çalışma gecelerinde benimle sabahladığı için, tüm kararlarımı desteklediği ve bana sabırlı olmayı öğrettiği için sonsuz teşekkürlerimle.

Eylül 2022

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	v
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ.....	xiii
İÇİNDEKİLER	xv
ÇİZELGE LİSTESİ	xix
ŞEKİL LİSTESİ	xxi
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Kapsamı ve Sorusu	1
1.2 Araştırmanın Yöntemi.....	3
1.3 Literatür Taraması	6
1.4 Teorik Çerçeve	8
1.4.1 Sosyal ağ analizi.....	9
1.4.2 Ağ teorisi	11
2. SAHRA-ALTI AFRİKA ÜLKELERİNDEN GÖÇ	13
2.1 Türkiye'nin Güncel Göç Haritası.....	13
2.2 Sahra-altı Afrika Ülkelerinden Türkiye ve İstanbul'a Göç.....	15
2.2.1 Sahra-altı Afrika ülkelerinden Türkiye'ye göçün nedenleri	20
2.3 Sahra-altı Afrika Ülkelerinden Gelen Göçmenlerin İstanbul'daki Genel Durumu	24
3. İSTANBUL'DA YAŞAYAN SAHRA-ALTI AFRİKALI MÜZİSYENLER VE DANCILAR.....	29
3.1 İstanbul'da Yaşayan Sahra-Altı Afrikalı Müzisyenler ve Dansçıların Genel Profili	29
3.2 İstanbul'da Yaşayan Sahra-Altı Afrikalı Müzisyenler ve Dansçıların Temel Etkinlikleri	35
3.2.1 Ekonomik müzik ve dans etkinlikleri	38
3.2.2 Ekonomik olmayan müzik ve dans etkinlikleri.....	40
3.2.3 Müzik ve dansla kurulan ekonomi dışı/duygusal ilişki.....	40
3.2.4 Müzik ve dans etkinliklerinde araçların rolü	43
3.3 İstanbul'da Yaşayan Sahra-Altı Afrikalı Müzisyenler ve Dansçıların İcra Mekanları	45
3.3.1 Dans ve müzik okulları	47
3.3.2 Restoranlar	51
3.3.3 Gece kulüpleri	53
3.3.4 Sanal mekanlar: Sosyal medya ve televizyon	57
3.3.5 Kiliseler	58
4. SOSYAL AĞ ANALİZİ.....	61

4.1 Aktörler	61
4.1.1 Ülkelere göre sosyal ağ analizi	63
4.1.2 Bölgelere göre sosyal ağ analizi.....	65
4.1.3 Geleneksel veya popüler müzik ve dans icralarına göre sosyal ağ analizi	66
4.2 Merkezi Aktörler.....	68
4.2.1 Merkezi roldeki aktörlerin icra yaptığı topluluklar	72
4.3 Aracı Aktörler	74
4.4 Mekanlar	76
5. SONUÇ.....	79
KAYNAKLAR	85
ÖZGEÇMİŞ.....	89

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 2.1 2019 yılında Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden Sahra-altı Afrika ülkeleri vatandaşlarının sayısı	16
Çizelge 2.2 Türkiye'de ikamet eden Sahra-altı Afrika ülkeleri vatandaşlarının sayısı	18
Çizelge 3.1 Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların köken ülke, bölge ve resmi dilleri	30

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1 Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların kesişim kümesi.....	29
Şekil 3.2 Araştırma kapsamında tespit edilen icra mekanları İstanbul haritası üzerinde gösterilmektedir	46
Şekil 3.3 Araştırma kapsamında tespit edilen müzik ve dans okulları İstanbul haritası üzerinde gösterilmektedir	48
Şekil 3.4 Fildişi Sahilili Dans Eğitmeni K.I.O.'nun bir dans okulunda 2020 yılı Ocak ayında açılan dersinin afişi.....	49
Şekil 3.5 Afro Dance Festival'da Nijeryalı dansçı OS. serbest stilde dans ediyor (Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir, 11.12.2021)	50
Şekil 3.6 Habesha Restaurant'ta çalışan Etiyopyalı dansçılar (Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir, 21.01.2022)	52
Şekil 3.7 Doundoun ekibinden Demokratik Kongolu E.H. djembe çalarken (Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir, 10.12.2021)	53
Şekil 3.8 Araştırma kapsamında tespit edilen gece kulüpleri İstanbul haritası üzerinde gösterilmektedir	54
Şekil 3.9 Fildişi Sahilili K.I.O., Nijeryalı OS., Faslı S. ve Angolalı T.'nin Club Vybe'da gerçekleşen dans gösterilerinin afişi.....	55
Şekil 3.10 İstanbul Reality Lifestyle'da sahne alan Nijeryalı bir vokal icracının afişi	56
Şekil 4.1 Çalışmanın örnekleme olan 39 aktörün ağ haritası gösterilmektedir	61
Şekil 4.2 Çalışmanın örnekleme olan 39 aktörün ağ haritası köken ülkeleri ile gösterilmektedir	63
Şekil 4.3 Çalışmanın örnekleme olan 39 aktörün ağ haritası köken ülkelerinin bulunduğu bölgeler ile gösterilmektedir	65
Şekil 4.4 Çalışmanın örnekleme olan 39 aktörün ağ haritası yaptıkları geleneksel veya popüler müzik ve dans icralarına göre gösterilmektedir	66
Şekil 4.5 Çalışmanın örnekleme olan 39 aktörün merkezi rolleri gösterilmektedir ...	68
Şekil 4.6 Merkezi roldeki aktör M.A.'nın ağları gösterilmektedir	69
Şekil 4.7 Merkezi roldeki aktör B.K.'nin ağları gösterilmektedir	71
Şekil 4.8 Doundoun ve Enbe Orkestrası topluluklarında bulunan aktörler	72
Şekil 4.9 Çalışmanın örnekleme olan 39 aktörün Türkiyeli ve Amerikalı aracı aktörlerle ağı gösterilmektedir	74
Şekil 4.10 Çalışmanın örnekleme olan 39 aktörün fiziki icra mekanlarıyla ağı gösterilmektedir	77

1. GİRİŞ

İstanbul’da güncel olarak çok sayıda farklı göçmen grup yaşamaktadır. Bu göçmen gruplardan bazılarını Sahra-altı Afrika’nın çeşitli ülkelerinden Türkiye’ye gelen göçmenler oluşturmaktadır. Bu göçmenlerin önemli bir kısmı İstanbul’da çok çeşitli ekonomik işler yürütmektedirler. Aynı zamanda Sahra-altı Afrikalı göçmen gruplar içinde çok sayıda müzisyen ve dansçı da bulunmaktadır ve bu kişiler İstanbul’da bir takım profesyonel müzik ve dans icraları yapmaktadırlar. Bu araştırma da bu müzisyen ve dansçıların göç ettikleri İstanbul’da yürüttükleri müzik ve dans icralarını, kurulan ilişkiler ve mekanlar üzerinden ele almaktadır.

1.1 Araştırmanın Kapsamı ve Sorusu

Bu çalışmada İstanbul’da yaşayan Sahra-altı Afrikalı müzisyenler ve dansçıların kurdukları sosyal ve ekonomik ilişkiler incelenirken aynı zamanda bu ilişkileri dolaylı olarak yönlendiren Sahra-altı Afrikalı olmayan (Türkiyeli ve Amerikalı) aracı aktörler, bu ilişkilerde etkili olan icra mekanları ve bu aktörlerin ve mekanların sosyal ve ekonomik ilişkilerdeki rolleri tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Tezim için bu araştırma konusunu seçmemin temel nedeni Sahra-altı Afrika müzik ve danslarına olan kişisel ilgimdi. Ancak araştırma yapmaya başladığımda bu konuda az çalışma olduğunu fark ettim. Alanda gözlemlerimi yapmaya başladığım ilk günden itibaren Sahra-altı Afrikalı müzisyenlerin ve dansçıların aralarındaki bağlar, tanışıklıkları, yaptıkları tüm müzik ve dans icralarına bir arada katılmaları, danışmanımın da önerisiyle beni aralarındaki ilişkiler ağı üzerine düşünmeye yöneltti. Göç sürecinden sonra kurulan sosyal ilişkilerin, oluşan gruplaşmaların ve bu gruplara ya da topluluklara dahil olma biçimlerinin aynı zamanda müzisyenlerin ekonomik faaliyetlerini de doğrudan etkilediğini gözlemledim. Söz konusu ilişkilerin ve gruplaşmaların, tercih edilen müzik türünü, hatta dansçılık veya müzisyenlik yapmak arasındaki seçimleri, icra edilen çalgı gibi müziğe ilişkin unsurları; dolayısıyla Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin müzik ve dans pratiklerini belirlediğini düşünüyorum. Bu sebeple gruplaşmalarda merkezi rolde olabilecek aktörleri anlamaya; ayrıca tüm bu

ilişkileri kuran cinsiyet, köken ülke, bölge gibi değişkenleri de tespit etmeye çalışıyorum.

Araştırmamın evrenini oluşturan göçmenler, Sahra Çölü'nün güneyinde kalan Sudan hariç¹ tüm Sahra-altı Afrika ülkelerinden Türkiye'ye göç etmiş ve günümüzde İstanbul'da yaşayan müzisyenler ve dansçılardır. Bu bakımdan "Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçılar" ifadesi kullanırken farklı ülkelerin vatandaşı olan, farklı inanç pratikleri sürdüren, farklı dilleri konuşan bir topluluk kastedilmektedir.

İstanbul'da yaşayan Sahra-altı Afrika ülkelerinden göç etmiş müzisyen ve dansçılar arasından benim ulaşabildiğim 39 kişi araştırmamın örneklemi oluşturmuştur. Bu kişilerin 9'u sadece dansçılık, 20'si sadece müzisyenlik, 10'u hem müzisyenlik hem dansçılık yapmaktadır; 31'i erkek 8'i kadındır. Sahra-altı Afrika'nın Nijerya, Etiyopya, Senegal, Gine, Kenya, Uganda, Demokratik Kongo, Fildişi Sahili, Angola, Kamerun, Tanzanya, Güney Sudan, Gana ve Mali ülkelerinden göç etmişlerdir ve farklı yasal statülerle Türkiye'de bulunmaktadır.

Sahra-altı Afrika müziğini incelemek tezimin kapsamı dışında kalmaktadır. Ancak müzisyen ve dansçıların icra ettikleri ve görüşmelerimiz sırasında bahsettikleri tüm müzik ve dans türlerini tezimde kısaca tanımlamaya çalıştım. Tez boyunca kullandığım "geleneksel" ve "popüler" kavramlarını; "geleneksel müzik ve dans" ve "popüler müzik ve dans" gibi ifadeleri de bahsi geçen tüm türleri genel kategorilere ayırmak için kullandım. "Geleneksel" ve "popüler" kavramlarını seçmemdeki temel sebep, göçmenlerin icra ettikleri müzik ya da dansı geleneksel ya da popüler olarak ifade ediyor olmalarıdır. Alan araştırmam süresince yaptığım gözlemler ve görüşmeler sonucunda Sahra-altı Afrikalıların İstanbul'da gerçekleştirdiği tüm icraların geleneksel ve popüler olarak ikiye ayrılabilceğini, sınıflandırılabilceğini gördüm. Çünkü geleneksel ya da popüler icralar yapıyor olmanın bazı mekanlar ve bazı aktörler açısından farklar oluşturduğunu, bir tür belirleyici olduğunu düşünmekteyim. Ancak bunun keskin bir ayrım olduğu söylenemez çünkü aralarında geçişler bulunmaktadır. Dolayısıyla "geleneksel" ve "popüler" kavramları arasında bir karşıtlık olduğu düşünülmemelidir. "Geleneksel" ya da "popüler" ayırt etmeksizin tüm türleri kesiştiren şey Sahra-altı Afrikalılıktır. Sahra-altı Afrika'nın yerel ritmik ve melodik yapıları -çoğunlukla ritmik yapıları- bu türleri Sahra-altı Afrika müziği yapmaktadır,

¹ Sudan'da 2011 yılında yaşanan iç savaş dolayısıyla Güney Sudan bağımsızlığını ilan etmiştir ve Sudan Kuzey Afrika ülkesi, Güney Sudan ise Sahra-altı Afrika ülkesi olarak kabul edilmektedir.

böylece her iki kategorinin de “yerel” olanda bulunduğu söylenebilir. Burada geleneksel olarak kastedilen müzikler ve danslar daha çok Sahra-altı Afrika içinde bilinen ve Afrika dışındaki ülkelerde ise “egzotik” bulunduğu için ilgi çeken müzik ve dans türleridir. Popüler olarak görülenler ise kitle iletişim araçlarıyla daha büyük kitlelere ulaşan ve Afrika dışındaki ülkelerde de genel olarak bilinen, gece kulüpleri vb. mekanlarda icra edilen müzik ve dans türleridir.

Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin dini inançları da çalışmamın kapsamında olmayan konulardandır. Çalışmam süresince Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin ziyaret ettiği çok sayıda kilisede profesyonel müzik icrası olduğunu gözlemleme fırsatım oldu. Pazar ayinlerinin yapıldığı bazı kiliselerde ayinlere katıldım ya da çevrim içi yayınlanan ayinleri sosyal medya üzerinden takip ettim. Ancak İstanbul’daki kilise müzisyenliğinin ayrıca ele alınabilecek kadar kapsamlı olması sebebiyle bu çalışmada doğrudan kilise icralarıyla ilgili bir inceleme yapmıyorum. Yine de tanışma fırsatı bulduğum müzisyenlerin bir kısmı kilisede de müzik icra etmekteydi.

1.2 Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamda farklı araştırma yöntemlerinden faydalanarak etnografik araştırma yöntemini kullandım. 2020-2022 yılları arasında yaptığım araştırmaya Sahra-altı Afrikalı göçmen müzisyen ve dansçıların çalıştıkları kurumları tespit etmekle başladım. Öncelikle, sosyal medya üzerinden hem müzisyen ve dansçıları hem kurumları takip ettim. Sonrasında, etkinliklere katılarak çok sayıda müzisyen ve dansçıyla yüz yüze tanışma, karşılaşma imkanı buldum. Ziyaret ettiğim tüm restoran, kafe, gece kulübü, kilise, müzik ve dans atölyeleri gibi mekanlarda; konser, atölye, prova, festival gibi etkinliklerde gözlemler yaptım. Bazı dans ve ritim atölyelerinde eğitim almak yoluyla katılımcı gözlemci oldum. Bu süreçte 39 kişinin etkin bir şekilde müzik ve dans icra ettiğini tespit edebildim.

39 kişilik örneklemin içinden 10 müzisyen ve dansçıyla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirdim. Ayrıca tespit ettiğim Sahra-altı Afrikalı olmayan 10 aracı aktörün 4’üyle de derinlemesine görüşmeler yapma fırsatım oldu. Bu görüşmelerin iki tanesi yüz yüze, bir tanesi çevrimiçi görüntülü görüşme ile, bir tanesi de telefonda gerçekleşti. Görüşmelerimin büyük bir kısmını Türkçe ve İngilizce yaptım, bazı İngilizce görüşmeler ve bir Fransızca görüşme için çeviri desteği aldım. Yüz yüze yaptığım görüşmeler muhataplarımın seçtiği kafe, restoran gibi mekanlarda

gerçekleştirdi. Ayrıca hiç görüşme imkanım olmayan ancak WhatsApp ve Instagram uygulamaları üzerinden mesajlaşarak tanışıklık kurduğum ve bilgi edinmeye çalıştığım başka müzisyen ve dansçılar da oldu. Hiç görüşme yapamadığım tüm müzisyen ve dansçıları yoğun bir biçimde sosyal medya hesaplarından, diğer göçmenler üzerinden ve etkinliklerinden takip ettim.

Yaptığım görüşmeler için sorularımı muhataplarımın kırılgan yasal statülerini göz önünde bulundurarak hazırlamaya çalıştım, onları rahatsız edebilecek soruları sormaktan kaçındım. Bazı kişilerle birkaç kere görüşme fırsatım oldu. Muhataplarıma genellikle kartopu örneklem yoluyla bir diğer müzisyen ya da dansçı aracılığıyla ulaştım. Ayrıca güven ilişkisi kurabilmek için eğer görüşme yaptığım kişiyle ortak tanıdıklarımız varsa mutlaka o kişileri tanıdığımı görüşmelerde ifade ettim. Ancak müzisyen ve dansçılara ulaşırken sadece kartopu örnekleme kullanmadım. Görüşmecilerin kartopu örneklem yoluyla seçilmesi belli bir grup müzisyen ve dansçıya ulaşmamı sağlayacağı için sadece bu yöntemi kullanmadan, doğrudan sosyal medya üzerinden tespit ettiğim farklı profillerdeki müzisyen ve dansçılara da ulaşmaya çalıştım.

Görüşmeler sırasında muhataplarımdan ses kaydı izni aldım ancak genellikle kayıt alınmasının istenmediğini fark ettim. Eğer ses kaydına izinleri olmazsa konuşmaları açık şekilde not ettim ve muhataplarımdan yazılı izin talep etmedim, sözlü olarak izinlerini aldım.

Çok kez görüşmek için haberleştiğim ama bir türlü görüşemediğim göçmenler de oldu. Özellikle kadın müzisyenlerle görüşmelerin sağlanamaması, görüşebildiğim bir kadın dansçının da görüşme sırasında çok çekingen olması ne yazık ki kadın icracılarla ilgili çok az fikir sahibi olmama sebep oldu. Ayrıca planlanan görüşme bir kez iptal edildiğinde genelde ikinci kez görüşme imkanım olmadı. Görüşmeyi hiç kabul etmeyenler de oldu. Kabul etmeyenlerin bir kısmının çalıştıkları yerdeki iş verenlerinden çekindiklerini veya yasal statülerine bağlı sebepleri olduğunu tespit ettim.

Muhataplarım arasında benimle güven ilişkisi kurabilenler de kuramayanlar da oldu. Bazı mekanlarda çalışan kişilerin belli baskılar altında olduğunu, sorularına cevap vermekte zorlandıklarını hissettim. Örneğin, restoranlardan birinde çalışan göçmenlerin iş verenlerinden çekindiklerini düşündüğüm için onlarla yaptığım görüşme umduğum gibi geçmedi. Ama bu aynı zamanda bana, onların birlikte

çalıştıkları aracı kişilere sosyal olarak ve ekonomik olarak ne kadar bağlı olabileceklerini de gösterdi.

Görüştüğüm icracılardan çoğu yaptığımız görüşmeleri tezimde kullanmama izin verdiler ancak isimlerini kullanmama izin vermediler. Bazıları zaten müzik piyasası içinde de kimliklerindeki isimlerini kullanmamaktadırlar. Bu bakımdan her durumda tüm müzisyen ve dansçıların sadece isim ve soy isimlerinin baş harflerini kullanmayı tercih ettim.

Muhataplarımın bazılarıyla kişisel ilişkiler de kurdum. Görüşme yaptığım bazı kişilerin bana çalışmamda oldukça yardımcı olmaya çalıştı. Mesela, başka görüşmeciler önerenler, yeni görüşmelerime aracılık edenler oldu. İracılardan biri bana Fransızca çeviride yardım etti. Ben bir müzisyene televizyon röportajı için aracı oldum. Ayrıca muhataplarımın da benden bazı beklentileri oluştu. Örneğin bir tanesi benden bir grupta bateri çalması için benim aracı olmamı rica etti.

Alan araştırmama başladığım 2020 yılının başlarında Türkiye’de Covid-19 salgını başladı. Müzisyen ve dansçıların yaptıkları işlerin o tarihlerde iptal edilmesi, mekanların kapatılması ve karantina süreci araştırmamın akışını bütünüyle değiştirdi. Ağırlıklı olarak çevrimiçi araştırmaya yönelmeme sebep oldu ve o dönemde tanıştığım bazı müzisyen ve dansçılarla ilişkilennememi zorlaştırdı. Ayrıca gözlem yapabileceğim birçok mekan da bu dönemde faaliyet dışı kaldı.

Tüm bunlara rağmen, alan çalışmam boyunca Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin çok aktif bir müzik ve dans hayatı olduğunu gözlemledim. Yeni göç eden müzisyen ve dansçılarla tanıştım, salgın sebebiyle eve kapanan birçok müzisyen ve dansçının artan çevrimiçi icralarına tanık oldum, icracıların bir kısmının müzisyenlikten dansçılığa geçiş yaptığını, bazılarının arzu ettikleri popülerliğe ulaştıklarını gözlemleme fırsatım oldu.

Hem çalışmamın başında aktörleri ve mekanları tespit etme sürecinde hem de daha sonra aktörlerin büyük bir kısmıyla görüşme imkanım olmadığı için etkinlikleri takip etmek için dijital etnografinin imkanlarından yararlandım. Çalışmamı Covid-19 salgınına denk gelmesi de bunun en önemli sebeplerinden biriydi.

Dijital etnografi hem sanal ortamı alan araştırmasının mekanı olarak gören hem de araç olarak dijital teknolojiyi kullanan bir araştırma yöntemidir. Göç çalışmalarında kullanılan dijital etnografi yöntemli çalışmaları anlatan Leurs ve Prabhakar (2019), bu

yöntemle kullanılan üç paradigmadan bahsetmektedirler: (1) siber alanda göçmenler, (2) göçmenlerin gündelik dijital yaşamı ve (3) veri olarak göçmenler (s. 291).

Birinci paradigma olan siber alanda göçmenler daha çok göçmenlerin dijital kültürel üretimini ön plana almaktadır. İkinci paradigma ise birincisi gibi sadece dijital pratikleri başlangıç noktası almamakta; fiziksel mekanlardaki saha çalışmasını dijital aracılı pratiklerin gözlemiyle birleştirmektedir. Üçüncüsü ise yöntem olarak haritalandırma ve ağ analizinin de kullanıldığı, göçmen verileri oluşturmaktadır (Leurs & Prabhakar, 2019, s. 293-296). Leurs ve Prabhakar (2019), bu üç paradigmanın eş zamanlı ve birlikte var olduğunu ve tekil çalışmaların çoklu paradigmalara dayanabileceğini ifade etmektedirler (s. 292-293). Dijital etnografi araştırması yaparken bu araştırmayı fiziksel mekanlardaki saha çalışması ile birleştirmem ve ağ analizi aracılığıyla göçmen verileri oluşturmam dolayısıyla bu çalışmada ikinci ve üçüncü paradigmaları model almaktayım.

Tezimde ağ analizini ise görüşmelerden elde ettiğim veriyi UCINET veri analizi programı aracılığıyla görselleştirerek yapmaktayım. Ancak bu görselleştirme sadece var olanı tablolandırmaktan öte anlamaya ve yorumlamaya da yardımcı olmaktadır. Bu bakımdan sosyal ağ analizini ağ teorileri ile birlikte düşünmeyi oldukça işlevli buluyorum. Sosyal ağ teorileri aşağıda ayrıca ele alınmaktadır.

1.3 Literatür Taraması

Sahra-altı Afrika ülkelerinden Türkiye'ye gelen göç ile ilgili çalışmalar genellikle göçmenlerin Türkiye'deki deneyimlerini ele almaktadır. Sosyal bilimler alanlarında en çok incelenen konu, çoğunlukla ekonomik sebeplerle göç eden Sahra-altı Afrikalıların işgücü piyasasındaki konumları ile ilgilidir ve bu çalışmaların hemen hepsinin içeriğinde Türkiye'de sosyal ağların kurulduğu alanlar da konu edilmektedir. Mahir Şaul (2013; 2015), güncel göçü ele alırken, bu göçü Osmanlı Dönemi'nden beri nedenleri, göçmenlerin Türkiye'deki yaşam koşulları ve yaptıkları işler bağlamında irdelemektedir. Emel Coşkun (2016), toplumsal cinsiyet bağlamında Ugandalı kadınların İstanbul'daki işgücü piyasasında maruz kaldıkları emek sömürüsü, cinsel taciz, ayrımcılık, ırkçılık gibi konuları ele almaktadır. Gerda Heck (2014) Kongolu göçmenlerle yaptığı görüşmeler sonucunda göçmenlerin yaşam koşulları ve göç deneyimlerini ele almaktadır. Doğu Şimşek (2019a; 2019b) ise Afrikalı göçmenlerin

yaşadıkları gündelik ırkçılık deneyimlerine ve iş gücü piyasasına erişimlerine değinirken göçmenlerin sosyal alanlarını da incelemektedir.

Türkiye’deki Sahra-altı Afrikalı göçmenlerle ilgili en kapsamlı ve çokça referans verilen çalışma ise Deniz Yüksek ve Kelly T. Brewer’in 2005-2006 yıllarında İstanbul’da yaşayan Afrikalı göçmen ve sığınmacıların göç nedenleri ve yaşam koşullarıyla ilgili, anket çalışması ve görüşmelere dayalı araştırmadır. Söz konusu çalışmanın sonucunda 2009 yılında “A Survey on Migrants and Asylum Seeker in İstanbul” [İstanbul’da Göçmenler ve Sığınmacılar Üzerine Bir Araştırma] başlıklı makaleleri yayımlanmıştır ve bu makale araştırma raporunun tamamını içermektedir.

Yukarıda bahsi geçen tüm araştırmalar çalışmamın başlangıcından itibaren her yeni alan deneyimimden sonra dönüp tekrar baktığım kaynaklar olmaları açısından bana yol göstericiydiler. Ayrıca yaptığım görüşmelerde bu kaynaklarda tarif edilen bazı gerçeklerle karşılaşmam alan deneyimimi güçlendirdi. Mesela muhataplarımın bazıları İstanbul’da yaptıkları işleri “çabuk” kelimesi ile anlattılar. Daha önce Doğu Şimşek (2019a), Brewer ve Yüksek (2009) ve Coşkun (2016)’un çalışmalarından aşına olduğum bu ifade ile karşılaştığımda muhataplarımın tekstil atölyelerinde çalışmak, kutu taşımak gibi “çabuk” olmaları gereken işlerden bahsettiklerini hemen anlayabildim.

Yukarıda geçen tüm çalışmaların araştırma sürecime önemli katkıları oldu. Ancak bu çalışmalarda yer yer bahsedilse bile Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin kültürel üretimlerine, özellikle icra ettikleri müzik ve danslara ilişkin pek bilgi bulunmamaktadır.

Türkiye’de sosyal bilimler alanında Sahra-altı Afrika göçü çalışmış 10 adet tez tespit ettim. Bunların hepsi 2011-2019 yılları arasında yazılmış yüksek lisans tezleridir. Bu çalışmalar arasında benim konumla en yakından ilişkili olan Nil Lea Delahaye’nin İstanbul Bilgi Üniversitesi Kültür Yönetimi Yüksek Lisans Programı’nda 2011 yılında tamamladığı *Cultural Bridges and Flows: African Artists of İstanbul* (Kültürel köprüler ve akımlar: İstanbul’un Afrikalı Sanatçıları) başlıklı tezidir. Delahaye (2011), çalışmasında iki müzisyen, bir dansçı, bir film yapımcısı ve üç kültürel girişimci (cultural entrepreneurs) Afrikalı göçmen sanatçılar ile İstanbul’daki deneyimleri ile ilgili görüşmeler yapmıştır.

Brigitte Suter'ın Linköping Üniversitesi'nde tamamladığı ve 2012 yılında kitaplaştırdığı *Tales of Transit: Sub-Saharan African Migrants' Experiences in İstanbul* (Transit Hikayeleri: Sahra-altı Afrikalı Göçmenlerin İstanbul Deneyimleri) başlıklı doktora tezi de Sahra-altı Afrikalıların üçüncü bir ülkeye geçmek üzere geldikleri İstanbul'daki deneyimlerini incelemektedir.

Tezimde uyguladığım analiz yöntemi ile ilgili Türkiye'deki literatüre bakıldığında müzik alanında sosyal ağları görselleştirerek analiz eden az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan biri Tuğba Aydın Öztürk'ün (2019), "Ağ Bilimi ve Müzik Festivalleri Örneği" başlıklı makalesidir. Bu makalede 2012-2013 yıllarında Türkiye'de gerçekleşen 600 üniversite festivali üzerinden UCINET veri analizi programını kullanılarak yapılan çalışma anlatılmaktadır. Bir diğeri Onur Öner'in 2019 yılında tamamladığı *A Collective Biography Study of Musicians: Patterns, Networks and Music As A "Profession" in The Late Ottoman Era And The Early Republican Years in İstanbul* (Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde İstanbullu Müzisyenlerin Sosyal Profil Analizi: Sosyal Ağlar ve Bir "Meslek" Olarak Müzik) başlıklı doktora tezidir. Öner (2019), çalışmasında Geç Dönem Osmanlı Devleti ile Erken Cumhuriyet arasındaki dönemde yaşamış 257 müzisyenin sosyal profillerindeki benzerlikler ve farklılıklar üzerinden İstanbul'un söz konusu zaman aralığındaki müzik haritasını Gephi yazılımını kullanarak oluşturmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen tüm kaynaklara ek olarak İstanbul'da yaşayan Sahra-altı Afrikalıların günlük hayatlarına dair fikir veren Al Jazeera Türk'ün hazırladığı *Hayalim İstanbul* (2017), Eda Elif Tibet ve Enzo İkah'ın yönetmenliğini yaptığı *Mülteciyim, İşte Buradayım* (2015), Reyhan Tuvi'nin yönetmenliğini yaptığı *Ofsayt* (2010), Kıvılcım Akay'ın yönetmenliğini yaptığı *Amina* (2019), Berke Baş'ın yönetmenliğini yaptığı *Transit* (2004) belgeselleri bu çalışmaya katkı sağlamışlardır.

1.4 Teorik Çerçeve

Tezimde Sahra-altı Afrikalı göçmen müzisyen ve dansçıların kurdukları sosyal ve ekonomik ağları, veri analizi programı ile görselleştirdim ve göç çalışmalarındaki ağ teorisini kullanarak analiz etmeye çalıştım. Sosyal ağ analizi yöntemi, programı ve ağ teorilerini hangi açılardan kullandığımı aşağıda açıklanmaktadır.

1.4.1 Sosyal ağ analizi

Sosyal ağ analizi, veri toplama, inceleme ve görselleştirme gibi özellikleri bulunan, sosyal ağları incelemek için kullanılan bir analiz yöntemidir. Bu analiz yöntemi ile sosyal bir yapı içerisinde yer alan bireyler, bireylerden oluşan gruplar ve kurumlar içerisindeki her türlü² yapının ya da bağın analizi yapılabilmektedir (Güzeller vd., 2016, s. 5). Öztürk (2019), müzik yapan, dinleyen, dağıtan, pazarlayan ya da araştıran tüm kişi ve kurumların bir sosyal ağın içinde hareket ettiğini ifade etmektedir (s. 107). Günümüzde birçok disiplin ile ilişkilendirilen sosyal ağ analizi, antropoloji, sosyoloji gibi sosyal bilimler alanında kullanılmasının yanı sıra, matematik ve bilgisayar bilimleri alanlarında kullanıldığı da görülmektedir (Güzeller vd., 2016, s. 5).

Günümüzde sosyal ağ analizlerini görselleştirmek için Gephi, Issue Clawler, UCINET gibi yazılımlar kullanılmaktadır. Bu çalışmada ise UCINET veri analiz programı kullanılarak sosyal ağlar görselleştirilmiştir. Microsoft Excel'e işlenen verilerin bu programa eklenmesiyle grafikler oluşmaktadır. Böylece ağdaki ilişkiler ve ağın özellikleri grafiksel olarak temsil edilmekte, yorumlamaya hazır hale gelmektedir.

Sosyal ağ analizi sayesinde sosyal tutarlılık, aracılık, grupları meydana getiren aktörlerin sırası ve gruplar arasındaki sıralar incelenebilmektedir (Güzeller vd., 2016, s. 8). Bu ağların analizi belli insanlar ya da gruplar arasında potansiyel etkileşim hakkında söz söylememize olanak sağlamaktadır. Ayrıca sosyal ağları incelemek o ağdaki aktörler arasındaki bilgi alışverişi ve ilişkilerin çeşidini de açıklamayı mümkün kılmaktadır (Öztürk, 2019, s. 108). Güzeller vd., sosyal ağ analizi yöntemi ile aşağıdaki soruların cevaplanabileceğini ifade etmektedir:

Ağdaki en önemli/etkili/güçlü kişi ya da kişiler kimlerdir?

Kişilerin ağdaki rolleri nelerdir?

Ağdaki arkadaşlıklar nasıl oluşmaktadır?

Kişilerin ağa katılımı nasıl gerçekleşmektedir?

Ağdaki sosyal topluluklar nasıl tespit edilebilir?

Bir bilgi ağda nasıl yayılmaktadır?

² Bazı araştırmacılar sadece aralarında sosyal bir ilişki olma ihtimali olan varlıkların, bazıları ise her türden yapının analiz edilebileceği görüşündedir.

Kişilerin sosyal ortamdaki davranışları analiz edilebilir mi?

Kişilere arkadaş ya da ilgi duyacakları içerik nasıl önerilebilir? (Güzeller vd., 2016, s. 2)

Wasserman ve Faust (1994), sosyal bağların bir aktörü diğeriyle birleştiren bağlar olduğunu ifade etmektedir ve sosyal ağ analizi içinde en sık rastlanan bağlar için şu örnekleri vermektedir:

Bir kişiye başka bir kişi tarafından kıymet biçilmesi (örneğin arkadaşlık, hoşlanma ve saygı ifadesi)

Maddi kaynakların aktarımı (örneğin ticari işlemler, borç verme veya borç alma)

İşbirliği veya ortaklık (örneğin birlikte bir sosyal etkinliğe katılmak veya aynı sosyal kulübe üye olmak)

Davranışsal etkileşim (konuşmak, mesajlaşmak)

Yerler veya statüler arasındaki hareket (örneğin göç, sosyal veya fiziksel hareketlilik)

Fiziksel bağlantı (iki noktayı birbirine bağlayan bir yol, nehir veya köprü)

Resmi ilişkiler (örneğin otorite)

Biyolojik ilişki (akrabalık ve soy)³ (Wasserman ve Faust, 1994, s. 18)

Sosyal ağ analizinin kurucularından olan psikiyatrist Jacop Moreno ve psikolog Helen Jennings'in 1930'larda hapis hanedeki mahkumlar arasında yaptıkları çalışma sosyal ağları tablo ve grafiklerle görselleştirmesi sebebiyle ilk çalışmalardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu analiz ile daha sonra Moreno ve Jennings, bir yurttan kaçma olayını, öğrencilerin arasındaki arkadaşlık bağlarını analiz ederek çözmüştür (Güzeller vd., 2016, s. 5).

³ Evaluation of one person by another (for example expressed friendship, liking, or respect)
Transfers of material resources (for example business transactions, lending or borrowing things)
Assosiation or affiliation (for example jointly attending a social event, or belonging to the same social club)
Behavioral interaction (talking together, sending messages)
Movement between places or statuses (migration, social or physical mobility)
Physical connection (a road, river, or bridge connecting two points)
Formal relations (for example authority)
Biological relationship (kinship or descent)

Literatürdeki başka bir önemli çalışma 1967’de Steve Milgram tarafından ortaya atılan “küçük dünya” hipotezidir.⁴ Yapılan araştırmada 160 kişinin bir mektubu aynı noktaya ulaştırması istenir. Ortalama olarak 5,5 aracı kullanarak mektuplar aynı yere ulaşır. Bu yüzden Steve Milgram dünyadaki herkesin birbirine en fazla 6 kişi uzaklıkta olduğunu savunmaktadır (Öztürk, 2019, s. 108).

Çalışmalar, 1980’lerin sonlarına doğru bilgisayar kullanımının yaygınlaşması ile sosyal ağ analizinin sosyal bilimler alanında da kullanılmaya başladığını göstermektedir. Göç alanında sosyal ağ analizinde Dana Diminescu’nun 2008 yılında yaptığı “e-Diapor Atlası” öncü çalışmalardan kabul edilmektedir. Bu çalışma 27 e-diaspora ve 8.000 göçmen web sitesinin haritalandırılmasından oluşmaktadır (Leurs & Prabhakar, 2019, s. 295).⁵

Çalışmamda bu analiz yöntemiyle, tezimin 4. Bölümü’nde Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin sosyal ve ekonomik ağlarını incelemekteyim. UCINET programı üzerinden sadece icracı aktörlerin aralarındaki etkileşimi incelediğimde bir modlu sosyal ağ analizi; icracı aktörler ve aracı aktörler arasındaki ya da icracı aktörler ve mekanlar arasındaki ağları incelediğimde ise iki modlu sosyal ağ analizini kullanmaktayım. Müzisyen ve dansçıların çoğunlukla birlikte hareket ettiklerini gözlemlemiş olmak beni müzik ve dans üzerinden kurulan ekonomik ilişkilerin ikiden fazla aktör arasında kurulduğunu ya da temelde daha karmaşık ilişkiler olduğunu düşünmeye yöneltti. Bu ilişkileri anlamaya çalışmak ise beni bu analiz yöntemini kullanmaya sevk etti. Böylelikle ilk anda görünür olmayan bazı ilişkileri ve merkezi rolleri olan kişileri saptamak için sosyal ağ haritaları bana yardımcı oldu.

1.4.2 Ağ teorisi

Sosyal ağ analizi ile ortaya çıkan haritayı göç çalışmalarındaki ağ teorisini kullanarak incelemeye çalıştım. Ağ teorisi göçün birbirine bağladığı mekan ve insanlar arasındaki etkileşimi ve paylaşımı ele almaktadır (İhlamur-Öner, 2018, s. 311).

Sosyal ağlar, göçmenlerin yeni yerleştikleri coğrafyalarda, eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayanlar arasında kurulan ortak köken, soy ve dostluğa dayanan bağlantılarla oluşmaktadır (Özcan, 2017, s. 202). Danış (2010), özellikle Sahra-altı Afrika, Ortadoğu ve Asya ülkelerinden Türkiye’ye gelen göçmenlerin

⁴ *Small world phenomenon.*

⁵ “E-Dispora Atlası”, 2022.

Türkiye’de “statüsüz” yani düzensiz göçmen konumunda olmaları sebebiyle yasal, toplumsal ve iktisadi anlamda dışlandıklarını, sosyo-ekonomik zorlukların üstesinden gelmek ve temel ihtiyaçlarını karşılamak için toplumsal ilişki ağları kurduklarını ifade etmektedir. Kurulan bu ağlar göçmenlerin yeni ortama uyum sağlamasını kolaylaştırmakta, konut ve iş gibi birincil ihtiyaçlarını karşılamalarına yardım etmektedir (s. 203). Öğüt (2022) ise, daha önce aynı coğrafyadan göç etmiş olan göçmenlerin oluşturduğu sosyal ağların (dini ya da dindışı cemaatler ve çeşitli etnik, dini, sınıfsal, cinsiyet ilişkilerine bağlı olarak kurulmuş ağlar), yeni gelen göçmenlerin, göç ettikleri coğrafyada barınma ve iş bulmalarından sosyal hizmetlere erişimlerine kadar pek çok konuda etkili ve yol gösterici olduğunu ifade etmektedir (s. 319). Sosyal ağlar genellikle “düğümler” olarak adlandırılan bireyler ve kurumlardan meydana gelmektedir. Bu bireyler ve kurumlar arkadaşlık, ortak çıkar, değerler/inançlar, ekonomik değiş-tokuş veya etkiye dayanan ilişkilerle birbirlerine bağlıdırlar (Bartram vd., 2017, s. 205). Sosyal ağlar teorisi ya da ilişkiler ağı göç literatüründe “meso (orta) düzey”⁶ bir göç teorisi olarak kabul edilmektedir (Ihlamur-Öner, 2018, s. 311).

Ağ kavramı, ilk kez 1995 yılında göç çalışmalarında Robert Putnam tarafından kullanılmıştır (Öğüt, 2022, s. 319). Sosyolog Douglas Massey ise göçte sosyal ağ çalışmalarını geliştiren kişi olarak anılmaktadır. 1998 yılında Massey, göç ağlarını, göçmenlerin ana vatanlarında ve göç edilmesi planlanan ülkelerde akraba, arkadaşlar, toplum üyeleri ile ikili “kişiler-arası” bağlar olarak tanımlamıştır (Bartram vd, 2017, s. 206).

Göç çalışmaları günümüzde göçü “sınır aşan sosyal ağlar” olarak yeniden tanımlamaya çalışmaktadır (Vertovec’ten aktaran Ihlamur-Öner, 2018, s. 309). Bu çalışmalar hem göç öncesinde hem göç sırasında hem de göç sonrasında ortaya çıkan sosyal ağları, paylaşım ve dayanışma ağlarını incelemektedir. Bu çalışmada ağ teorisi, göç edilen ülkede kurulan ağlar bağlamında kullanılmaktadır.

⁶ Göç analizinin üç stilize seviyesi bulunmaktadır. Bunlar (1) Mikro Düzey, (2) Makro Düzey ve (3) Orta Düzey’dir. (1) Mikro düzeyde odak karar veren birey; değerler veya istekler ile beklentiler üzerindedir. (2) Makro düzeyde ise odak ekonomi, siyaset, kültürel oluşumlar, demografi ve ekoloj gibi daha geniş bir takım yapılar üzerindedir. (3) Orta düzey ise kolektif ve toplumsal ağlar, bağlar ve bu bağların içeriği ile ilgilidir (Faist, 2003, s. 58-59).

2. SAHRA-ALTI AFRİKA ÜLKELERİNDEN GÖÇ

2.1 Türkiye'nin Güncel Göç Haritası

Türkiye'deki göç araştırmalarının gösterdiği üzere Türkiye bir göç coğrafyasıdır. Bunun sebebi on yıllardır Türkiye'nin hem başka coğrafyalara göç vermesi hem dışarıdan göç alması hem de ulusal sınırların içinde iç göçlerin yaşanıyor olmasıdır. Dolayısıyla Türkiye göçün tüm boyutlarının yaşanan bir ülkedir.

Türkiye coğrafyasına gelen büyük göç akımlarının sebepleri en genel anlamda şu şekilde sıralanabilir: 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde belirlenen sınır değişimleri; 20. yüzyıl itibarıyla Türkiye'nin coğrafi konumu sebebiyle bir geçiş ülkesi haline gelmesi; 1980 yılından sonra küreselleşme ile birlikte değişen ekonomik yapısıyla Türkiye'nin göçmenler için transit bir ülke olmasının yanı sıra hedef ülke haline de gelmesi; 2011'de Suriye'de başlayan iç savaş dolayısıyla Suriyelilerin komşu ülkelere göç etmesi.

Kaya ve Erdoğan (2015), Osmanlı Dönemi'nde 18. yüzyıla kadar gerçekleşen göç hareketlerinin Müslüman, Hristiyan, Yahudi ve benzeri toplulukları içerdiğini, 18. yüzyıl ve sonrasında Anadolu'ya gerçekleşen göçlerin daha çok Müslüman göçleri olduğunu ifade etmektedir (s. 4). Öğüt (2022), bu Müslüman göç hareketlerinin sebebinin 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'da toprak kaybetmeye başlaması olduğunu belirtmektedir (s. 299). Körükmez (2012) ise Müslüman göçlerinin Cumhuriyet Dönemi'yle birlikte değişime uğradığını; 1925'ten 1980'lere kadar gelen göçlerin büyük oranda soydaş göçü olduğunu, bu tarihlerde yaklaşık 1,3 milyon Türk kökenli göçmenin Anadolu topraklarına kabul edildiğini ifade etmektedir (s.37).

20. yüzyılda yaşanan göçler özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki ekonomik kaynaklı göçler, kitlesel mülteci göçleri ve sığınma arayışındaki insanların gerçekleştirdiği zorunlu göçlerdir (Kaya & Erdoğan, 2015, s.5). Ayrıca Türkiye, Doğu-Batı ve Güney-Kuzey eksenindeki göç güzergahlarında önemli bir transit göç ülkesidir. İçduygu ve Sirkeci (1999), 1980'lerin sonunda artan göç dalgalarının

sebeplerini Sovyet Bloku'nun dağılması, yükselen küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni gibi oluşumlar çerçevesinde olduğunu ifade etmektedir (s. 249).

Kaya ve Erdoğan (2015), göçe neden olan siyasal, etnik, dinsel veya çevresel sorunların ortadan kalkmasının Türkiye'deki göçmenlerin anavatanlarına dönmelerine sebep olabildiğini, fakat göçmenlerin önemli bir kısmının genelde kalıcı olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla doğası itibarıyla döngüsel ve dinamik olan göçten tek tip bir süreç olarak bahsetmek mümkün değildir.

Türkiye coğrafyasında yaşanan en büyük göç akını ise 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş dolayısıyla Türkiye'ye Suriyelilerin göç etmesidir. Bu göç akını Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından “yakın tarihte görülen en büyük göç dalgası” olarak nitelendirilmektedir (aktaran Erdoğan, 2015, s. 317). 2011 yılında başlayan Suriye'den Türkiye'ye bugün de hala girişlerin devam ettiği akım, dışarıdan kaynaklı en ciddi kitlesel göç olarak kabul edilmektedir ve dünya tarihinin en önemli göç hareketlerinden biri haline gelmiştir (Kaya ve Erdoğan, 2015, s.7). Göç İdaresi Başkanlığı'nın 12 Mayıs 2022 verilerine göre geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı bugün 3.763.211'dir.⁷

Kaya (2015), Türkiye'ye yönelik temel göç hareketlerini şu şekilde çeşitlendirmektedir: Profesyonel işgücü göçü, kısa -ve uzun- dönemli işgücü göçü, öğrenci göçü, emeklilik göçü, *life-style migration* (alternatif hayat biçimleri), yasadışı göç, mülteci ve sığınmacı göçü (s.15-16). Ayrıca Kaya (2015), bu göç hareketlerinin sebeplerini ise “yeni bir yurt edinme, varıl topraklar bulma, varolan maddi ve manevi ihtiyaçları karşılama, baskıdan, şiddetten, önyargılardan, soykırım tehditlerinden, ayrımcılıktan, kuraklıktan, zorlayan iklim koşullarından...” bireysel ya da grup halinde uzaklaşma olarak çeşitlendirmiştir. Fakat özellikle 20. yüzyıl itibarıyla göçlerin daha çok ekonomik kaynaklı olduğunu ifade etmektedir (s. 4-5).

Türkiye'den dışarıya göçe örnek olarak ise 1961 yılında Batı Almanya ile imzalanan anlaşmanın ardından, Türkiye'den Avrupa ülkelerine yönelik başlayan işçi göçü verilebilir.

Türkiye'de en çok karşılaşılan iç göç hareketi ise kırsal bölgelerden kentlere doğru gerçekleşen göç ve mevsimlik iş göçüdür. İçduygu ve Sirkeci (1999), iç göçün 1950'lerde başladığını ve ülkedeki kırsal alanlardaki dönüşümle ve 1960'ların

⁷ “Geçici Koruma”, 2022.

sonundan 1980'lerin başında kadar kentsel alanlardaki dönüşümün belirleyiciliği ile hızlandığını ifade etmektedir (s. 251). Dolayısıyla 1950-1980 yılları arası kırdan kente yoğun göç yaşanan yıllar olarak değerlendirmektedir (İ İçduygu & Sirkeci, 1999, s. 267).

Son 20 yılda yapılan çalışmalara bakıldığında Türkiye’de farklı göç hareketlerinin üst üste gelişini görmek mümkündür. Avrupa ülkelerinden ve Amerika Birleşik Devletleri’nden çalışma ve oturma izniyle birlikte Türkiye’ye gelenlerin yanı sıra Ortadoğu ve Afrika coğrafyalarından çok sayıda insan ekonomik ve şiddet koşullarına bağlı, hem hedef ülke, hem de geçiş ülkesi olarak Türkiye’ye göç etmektedirler. Özellikle 1980’lerin sonu, 1990’ların başından itibaren Türkiye’ye Sahra-altı Afrika’dan gelen göçün oldukça yoğunlaştığı kabul edilmektedir. Özellikle İstanbul’da dünyanın çok farklı coğrafyalarından göç eden topluluklar gibi gündelik hayatta görünür hale gelmeye başlamışlardır. Sahra-altı Afrika ülkelerinden Türkiye’ye ve İstanbul’a gelen göçten, bu göçün nedenleri ve göçmenlerin genel durumundan aşağıda bahsedilmektedir.

2.2 Sahra-altı Afrika Ülkelerinden Türkiye ve İstanbul’a Göç

Türkiye, Sahra-altı Afrika’nın çeşitli ülkelerinden göç edenler için 2.1’de de bahsedildiği gibi hem bir geçiş ülkesi hem de yerleşim yeridir. Türkiye’de yapılan çalışmaların gösterdiği üzere Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin sayısı özellikle 1980-1990’lı yıllarda hızlı bir artış göstermiş; 2000’li yıllarda da bu artış devam etmiş ve Afrikalı göçmenler Türkiye’de görünür hale gelmeye başlamıştır. 2017 yılındaki resmi verilere göre Türkiye’de yaklaşık 1,5 milyon Sahra-altı Afrikalı göçmen bulunmaktadır ve bunların büyük bir kısmı İstanbul’da ikamet ederken (Şimşek, 2019a, s.237), önemli bir kısmı da başta İzmir olmak üzere Türkiye’nin birçok büyük şehrinde yaşamaktadırlar (Şaul, 2015, s.77).

Aşağıdaki Çizelge 2.1, Türkiye İstatistik Kurumu’nun “Uluslararası Göç İstatistikleri” verilerine göre düzenlenmiştir. Bu çizelgede, 2019 yılında Sahra-altı Afrika’dan göç edip Türkiye’de ikamet etmeye başlayan ve Türkiye’den giden göçmenlerin sayıları verilmektedir. Buna göre 2019 yılı itibarıyla 19.831 Sahra-altı Afrikalı göçmen Türkiye’de ikamet etmeye başlamıştır. Ancak bu rakamların “formel” yollardan

Türkiye’ye giriş yapan, dolayısıyla resmi istatistiklere geçen Afrika vatandaşlarının sayıları olduğunu belirtmek gerekir.⁸

Çizelge 2.1 2019 yılında Türkiye’ye gelen ve Türkiye’den giden Sahra-altı Afrika ülkeleri vatandaşlarının sayısı

Vatandaşlık Ülkesi	2019 Yılında Türkiye’ye Gelen	2019 Yılında Türkiye’den Giden
Somali	10.290	1.516
Nijerya	4.298	1.184
Etiyopya	2.266	375
Cibuti	1.177	123
Eritre	764	138
Senegal	742	238
Çad	675	69
Angola	599	31
Kamerun	560	239
Gana	557	287
Güney Afrika Cumhuriyeti	471	244
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	415	87
Gambiya	393	71
Kenya	369	131
Moritanya	340	99
Mali	237	103
Gine	203	89

Kaynak: “TÜİK, Türkiye’de ikamet etmeye başladığı yıla, cinsiyete ve vatandaşlık ülkesine göre yabancı uyruklu nüfus” 2022.

⁸ Çalışmalar Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin sayılarının çok daha fazla olduğunu ancak bir kısmının yasadışı yollarla Türkiye’ye giriş yapmaları veya giriş yaptıktan sonra yasal statüsünü kaybetmeleri sebebiyle düzensiz göç kapsamında değerlendirilebileceğini, bu sebeple de istatistiklere dahil olmadığını göstermektedir.

Çizelge 2.1 (devam): 2019 yılında Türkiye’ye gelen ve Türkiye’den giden Sahra-altı Afrika ülkeleri vatandaşlarının sayısı

Kenya	369	131
Moritanya	340	99
Mali	237	103
Gine	203	89
Fildişi Sahili	196	69
Tanzanya	150	76
Burkina Faso	124	48
Zimbabve	112	26
Togo	107	36
Nijer	106	41

Kaynak: “TÜİK, Türkiye’de ikamet etmeye başladığı yıla, cinsiyete ve vatandaşlık ülkesine göre yabancı uyruklu nüfus” 2022.

Çizelge 2.1’de görüldüğü üzere, Türkiye 2019 yılında Sahra-altı Afrika ülkeleri arasında en çok Somali’den göç almıştır. İkinci sırada Nijerya, üçüncü sırada ise Etiyopya bulunmaktadır. Gelen göçmen sayısı giden göçmen sayısı ile karşılaştırıldığında belirgin bir farkla tüm ülkelerin gelen göçmen sayısının gidenlerden fazla olduğu görülmektedir. Mesela Angola’dan gelen göçmen sayısı giden göçmen sayısının yaklaşık 19 katıdır. Cibuti ve Çad’dan gelen göçmen sayısı ise giden göçmen sayısının 9 katıdır. Gelen ve giden arasında en az fark olan 12 ülkenin oranlarına bakıldığında ise gelen sayısının giden sayısının ortalama iki katı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Çizelge 2.1, Sahra-altı Afrika ülkelerinden Türkiye’ye göç eden kişilerin bir kısmı başka ülkelere geçiş yapsa ya da ülkelerine geri dönseler de, giden kişilerin çok daha fazlasının Türkiye’de kaldığını göstermektedir.

Aşağıda verilen Çizelge 2.2’de ise Türkiye İstatistik Kurumu’nun adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre, 2018 ve 2019 yıllarında Türkiye’de bulunan Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin vatandaşlık ülkelerine göre resmi toplam sayısı ve kadın-erkek sayıları verilmektedir.

Çizelge 2.2 Türkiye’de ikamet eden Sahra-altı Afrika ülkeleri vatandaşlarının sayısı

Vatandaşlık Ülkesi	2018/ Toplam	2018/ Erkek	2018/ Kadın	2019/ Toplam	2019/ Erkek	2019/ Kadın
Somali	7.770	4.173	3.597	16.598	8.699	7.899
Nijerya	5.045	4.199	846	8.212	6.799	1.413
Etiyopya	1.647	685	962	3.581	1.922	1.659
Senegal	1.357	1.157	200	1.864	1.563	301
Cibuti	740	475	265	1.803	1.055	748
Uganda	668	375	293	1.304	614	690
Gana	1.001	829	172	1.286	1.039	247
Eritre	590	342	248	1.247	638	609
Çad	576	484	92	1.193	1.002	191
Kamerun	862	617	245	1.188	813	375
Güney Afrika Cumhuriyeti	695	412	283	926	535	391
Kenya	554	350	204	797	457	340
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	368	256	112	740	465	275
Angola	64	46	18	637	443	194
Moritanya	387	294	93	632	467	165
Mali	474	374	100	620	476	144
Gambiya	281	226	55	606	492	114
Gine	469	396	73	590	478	112
Tanzanya	410	268	142	496	322	174
Fildişi Sahili	322	238	84	465	312	153
Burkina Faso	281	246	35	365	279	86

Kaynak: “TÜİK, Türkiye’de ikamet etmeye başladığı yıla, cinsiyete ve vatandaşlık ülkesine göre yabancı uyruklu nüfus” 2022.

Çizelge 2.2 (devam): Türkiye’de ikamet eden Sahra-altı Afrika ülkeleri vatandaşlarının sayısı

Nijer	236	189	47	307	239	68
Zambiya	211	115	96	266	131	135
Zimbabve	158	92	66	255	138	117
Ruanda	175	116	59	231	156	75
Burundi	196	141	55	230	162	68
Kongo	166	126	40	219	147	72
Togo	132	108	24	205	165	40
Benin	142	132	10	183	164	19
Sierra Leone	128	106	22	172	133	39
Komorlar	127	87	40	152	100	52
Gine Bissau	120	78	42	150	100	50
Gabon	90	59	31	129	76	53
Güney Sudan	89	70	19	128	98	30
Liberya	110	89	21	123	95	28
Toplam	26.641	17.950	8.691	47.900	30.774	17.126

Kaynak: “TÜİK, Türkiye’de ikamet etmeye başladığı yıla, cinsiyete ve vatandaşlık ülkesine göre yabancı uyruklu nüfus” 2022.

Çizelge 2.2’ye göre 2018 yılında Türkiye’de 35 farklı ülkeden kayıtlı toplam 26.641 Sahra-altı Afrikalı göçmen varken, 2019 yılında bu sayı 47.900’e yükselmiştir. Ayrıca bu çizelgede de Türkiye’de kayıtlı olan Sahra-altı Afrikalıların çoğunluğunu Somalililerin oluşturduğu, ikinci sırada Nijeryalıların, üçüncü sırada Etiyopyalıların, dördüncü sırada ise Senegallilerin olduğu görülmekte; dolayısıyla Sahra-altı Afrika’nın en çok Doğu ve Batı bölgelerinden Türkiye’ye göç edildiği anlaşılmaktadır. Somalili göçmenlerin toplam sayısı 2018 yılında 7.770’ken, bundan bir sene sonra 16.598’e yükselmiş; Nijeryalı göçmenlerin sayısı 2018 yılında 5.045’ken 2019 yılında 8.212’ye yükselmiştir. Diğer tüm Sahra-altı Afrika ülkelerinde de belirgin bir artış olduğu görülmektedir. Göç eden Sahra-altı Afrikalı kadın ve erkeklerin sayısına bakıldığında ise neredeyse yarı yarıya erkek göçmenlerin çoğunluğu oluşturduğu

anlaşılmaktadır. 2018 yılında Türkiye’de ikamet eden Sahra-altı Afrikalı erkek göçmenlerin sayısı 17.950, kadın göçmenlerin sayısı 8.691’dir. 2019 yılında bu sayılar erkek göçmenler 30.774’e, kadın göçmenler 17.126’e ulaşacak şekilde artış göstermiştir.

2.2.1 Sahra-altı Afrika ülkelerinden Türkiye’ye göçün nedenleri

Türkiye’deki Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin göç nedenleri çeşitlilik göstermektedir. Genellikle ülkelerindeki çatışmalar, ekonomik zorluklar, yoksulluk, eğitim, güvenlik gibi farklı nedenlere dayanmaktadır. Türkiye Sahra-altı Afrikalı göçmenler için hem hedef hem de transit ülke konumundadır. Göçmenlerin kalma ya da gitme durumları genellikle deneyimlerine bağlı olarak değişmektedir. Türkiye’de yaşadıkları zorluklar, kalmayı planlayarak gelen göçmenlerin dönmelerine sebep olduğu gibi, hemen dönmeyi düşünerek gelenler de kalmaya karar verebilmektedir.

Heck (2014), Afrika ülkelerinden Türkiye’ye göçün artmasının birbiriyle bağlantılı birden fazla sebebi olduğunu ifade etmektedir. Buna göre, 1980’lerin sonundan itibaren Afrika ülkelerinin çoğunda ekonomik, toplumsal, politik ve ekolojik koşullar kötüleşmiştir. Yine 1980’lerde Avrupa Birliği devletleri, Afrika ülkeleri vatandaşlarının kıtaya girişini kısıtlayan bazı düzenlemeler yapmıştır. Bu koşullar beraberinde Türkiye’nin büyüyen ekonomisi ve ortaya çıkan yeni istihdam fırsatları Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin Türkiye’ye yönelme sebeplerindendir (s.73-74). 1998’de Afrika Eylem Planı’nın Türkiye tarafından benimsenmesiyle birlikte Türkiye-Afrika ilişkilerinde de bir artış olmuş, 2005, Afrika yılı ilan edilmiş ve 2008’de “ortak bir gelecek için dayanışma ve ortaklık” sloganı altında birinci Türkiye-Afrika iş birliği zirvesi toplanmıştır (Heck, 2014, s.74). Afrika Eylem Planı, Türkiye ile Afrika ilişkilerinde ilk kapsamlı girişimdir. Siyasi, ekonomik ve diplomatik iş birliği olanaklarını geliştirmek için bir rehber niteliği taşımaktadır. Eylem Planı aracılığıyla Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerin, ekonomi, ticari, eğitim, kültürel, siyasi, diplomatik, savunma alanlarında geliştirilmesi öngörülmüştür. Oğurlu (2018), Afrika Eylem Planı’yla geliştirilmesi öngörülen ilişkilerin, siyasi ve diplomatik ilişkiler, ekonomik ilişkiler ve sosyal-kültürel ilişkiler olmak üzere üç farklı sütundan oluştuğunu ifade etmektedir. Karşılıklı iş ziyaretlerinin düzenlenmesi, ortak ticaret odalarının kurulması, Afrikalı öğrencilere sağlanan burs imkanları, akademik değişim programları ve kültürel değişim programlarının oluşturulması bu planın parçaları olarak gösterilmektedir (s. 77-78). 1998 Afrika Eylem Planı ile başlatılan bu

politikanın gerçek anlamda uygulanması 2005 yılından sonraya kalmıştır. Türkiye’de Afrika Yılı olarak ilan edilen 2005 yılından itibaren Türk dış politikasındaki coğrafi algı Kuzey Afrika’ya ek olarak Sahra Altı Afrika’yı; tematik algı ise ticari ilişkilere ek olarak siyasi ilişkiler, güvenlik, insani yardım, sağlık ve eğitim gibi farklı konuları da kapsayacak şekilde değişmiştir (Oğurlu, 2018, s. 67). Türkiye’nin Afrika ülkelerine yaptığı ihracat, 1997 ile 2008 yılları arasında 253 milyon dolardan 3.2 milyar dolara çıkmıştır (Heck, 2014, s. 73-74).

2005- 2006 yılları arasında İstanbul’da yaşayan Afrikalı göçmenlerle anket çalışması ve görüşmeler yapan Kelly T. Brewer ve Deniz Yüksekseker’in ifade ettiğine göre, 1990’ların ortalarından itibaren Afrika ülkelerinden Türkiye’ye gelen kaçak göçmen ve sığınmacıların sayılarının artmasının sebebi Avrupa Birliği ülkelerinin mülteci ve göç rejimini sıkılaştırarak bir “Avrupa Kalesi” oluşturmaları ve Afrika ülkelerinde ekonomik çöküntü ve iç savaşlar sebebiyle nüfus hareketlerinin yoğunlaşmasıdır (Brewer & Yüksekseker, 2010, s.299). Ayrıca yaptıkları görüşmeler sonucunda Nijeryalılar, Ganalılar ve Kenyalıların ülkelerini terk etme nedeninin çoğunlukla ekonomik güçlükler olduğunu; Somalililerin ise kendilerine ve ailelerine yönelik saldırılar, can güvenliği sorunu ve genel şiddet olduğunu tespit etmişlerdir. (Brewer ve Yüksekseker, 2010, s. 302.)

Şaul (2013), İstanbul’un toptan ticaret merkezleri olan Laleli, Osmanbey, Merter, Okmeydanı ve Perpa’da rastlayacağımız Afrikalıların birçoğunun mal almak için gelmiş tüccarlar olduğunu ve işleri bittikten sonra geri döndüklerini ifade etmektedir. Ayrıca bazı göçmenlerin Türkiye’ye mal almak için gelip giderken, yerleşme kararı aldıklarını belirtmektedir (s.91). Ticari amaçlarla Türkiye’ye gelip giden Sahra-altı Afrikalıların birçoğu ise Türkiye’ye gelecek olan diğer Afrikalı göçmenlere aracılık etmeleri açısından oldukça önemlidirler. Bu kişilerin oluşturduğu topluluklar Sahra-altı göçmenler arasında sosyal ağ görevi görmektedir. Mahir Şaul bu konuda şunları ifade etmektedir:

...hazır giyim ve deri ürünleri ile başlamıştı ama kısa zamanda Kumkapı’dan Aksaray’a uzanan bir atölye sanayii, ayakkabıdan aksesuara kadar çeşitli imalat ile küçük ölçekli dış ticareti beslemeye başladı. Kolonya ve parfüm, betonarme demirinden fayans ve lavaboya kadar değişik cinsten inşaat malzemeleri, mutfak eşyaları ve plastik ürünler, kablo ve başka elektrik malzemeleri, otomobil motosiklet yedek parçaları buna katıldı... Bu ticaret için gelen

tüccarlar birkaç gün geçirip işlerini bitirdikten sonra ülkelerine dönüyor, ama birçok bakımdan yerleşmek isteyen başkalarına kolaylık sağlıyordu. (Şaul, 2015, s. 110)

Türkiye'ye Sahra-altı Afrika'dan en çok ekonomik sebeplerle göç edildiği anlaşılmaktadır. Ancak bir yandan Sahra-altı Afrika'dan göçün öncülerinin 1980'li yıllarda gelen üniversite öğrencileri olduğu da birçok kaynakta ifade edilmektedir. Afrika ülkeleri son elli yıl içinde kendi üniversitelerini geliştirirken bir yandan da yüksek eğitim için yurt dışına çok sayıda öğrenci göndermeye başlamışlardır. Başlangıçta Avrupa ülkelerine ve Amerika Birleşik Devletleri'ne yöneldiler de bu durum 1980'lerde değişmiş, küresel İslâmi ağların yarattığı fırsatlarla Körfez ülkeleri ile Mısır, Afrikalı öğrencileri çekmeye başlamıştır. Türkiye'ye o yıllarda gelen birçok Afrikalı öğrenci İslâm Kalkınma Bankası⁹'nın burslarından yararlanmış, bu öğrencilerden sonra aileleri ya da tanıdıkları da Türkiye'ye göç etmeye başlamışlardır. Şaul, bu şekilde İstanbul ve Ankara'da oluşan ilk Sahra-altı Afrika topluluklarının erken tarihlerde gelen öğrenciler tarafından oluşturulan *zincirleme göçün*¹⁰ ilk halkalarını oluşturduğunu ifade etmektedir (Şaul, 2015, s.109-110).

Ticaret için ya da okumak için Türkiye'ye göç edenlerin yanında, Avrupa'ya göç etme amacıyla bir geçiş ülkesi olarak Türkiye'ye gelen Sahra-altı Afrikalı göçmenler de bulunmaktadır. Bu göçmenlerin çoğu amaçlarını gerçekleştiremeyip uzun yıllar boyunca Türkiye'de yaşamaktadır (Şimşek, 2019b, s.216). gelen göçmenlerin çoğu Türkiye'yi Avrupa veya Kuzey Amerika'ya çıktıkları yolculuklarda transit bir ülke olarak değerlendirse de yolculukları yarıda kaldığı için Türkiye'ye yerleşenlerin sayısı Tablo2.1'de de görüldüğü gibi hızla artmaktadır (Brewer ve Yüksek, 2010). Brewer ve Yüksek yaptıkları ankette “Türkiye’den sonra nereye gitmek istiyorsunuz” sorusuna, ankete katılanların yüzde 46’sı “Avrupa’ya veya Yunanistan’a gitmek istiyorum” şeklinde yanıtlamış, yüzde 21’i Türkiye’de kalmak istediklerini, yüzde 11’i

⁹ “İslâm Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank [IDB]), İslâm Konferansı Teşkilâtı’na üye ülkelerle diğer ülkelerdeki müslüman azınlıkların ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmelerinin İslâmî kurallar çerçevesinde desteklenmesi amacıyla teşkil edilmiş milletlerarası bir finans kurumudur. 1973 yılının Aralık ayında Cidde’de toplanan İslâm ülkeleri Maliye bakanlarınca yayımlanan niyet beyannâmesine dayanılarak kuruldu ve İslâm Kalkınma Bankası Güvernörler Kurulu’nun 1975 yılı Temmuz ayındaki ilk toplantısı ile açılışını yaparak 20 Ekim 1975 tarihinde resmen faaliyete geçti” (Özal, 2001, s.47-48).

¹⁰ “Göçmenlerin, aile üyelerinin ve arkadaşlarının göçünü teşvik edip kolaylaştıran, bazen bir yörede yaşayan bireylerin hepsinin (ya da neredeyse hepsinin) tek bir yere göç etmesi ile sonuçlanan sürece zincirleme göç denir” (Bartram, 2017, s.63.).

de ülkelerine dönmek istediklerini ifade etmişlerdir. (Brewer ve Yüksek, 2010, s.304)

Türkiye'ye göç edip, sonra daha fazla Batı'ya ilerlemek yerine doğrudan hedef ülke olarak Türkiye'ye gelip iş bulmaya çalışan veya bir Türk takımında futbolcu olarak şansını deneyen Sahra-altı Afrikalılar da bulunmaktadır (Heck, 2014, s. 73). Ugandalı göçmenlerle görüşmeler yapan Emel Coşkun (2016), göçmenlere Türkiye'ye gelme nedenlerini sorduğunda iyi ücretli bir iş bulmanın en fazla dile getirilen sebep olduğunu belirtmiştir (s. 96).

Araştırmalara göre özel olarak Türkiye'ye gelmek için yola çıkmadıkları halde “yanlışlıkla” Türkiye'ye gelen Sahra-altı Afrikalı göçmenler de bulunmaktadır. İçduygu ve Aksel'in (2012) birlikte yaptıkları Şubat 2003 tarihli araştırmanın bulgularından biri Afrikalı göçmenlerin bir kısmının Türkiye'ye gelmesinin sebebi, kendilerini farklı ülkelere götürme sözü veren aracılardan onları Türkiye topraklarında bırakılmasıdır (s.18). Çalkıvık'ın (2003) da yaptığı araştırma ile öğrendiği üzere, araçlar Sahra-altı Afrikalı göçmenlere Türkiye karasularındayken “Avrupa'ya geldiklerini” söylemektedirler (s.150). Benzer şekilde Brewer ve Yüksek (2010) de insan kaçakçılarının Kuzey Afrika kıyılarından gemilerle veya botlarla yola çıkan kişilere onları İtalya veya Yunanistan'a götürme vaadinde bulunduklarını fakat Türkiye kıyılarında bıraktıklarını tespit etmişlerdir. Yaptıkları ankette “Neden Türkiye'ye geldiniz” sorusuna Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin yüzde 40,8'i “beni Yunanistan'a götüreceklerini vaat ettiler, ama Türkiye'ye bıraktılar” şeklinde cevap vermişlerdir (Brewer ve Yüksek, 2010, s.304).

Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin göç kararı almalarındaki en önemli etkenlerden biri çoğu zaman bir tanıdıklarının yönlendirmesidir. Türkiye'de yaşayan ya da Türkiye'ye gidip gelen bir tanıdıklarının olması göç sürecini kolaylaştırabilmektedir. Dolayısıyla göçün başlamasında da sosyal ağlar oldukça etkilidir. Brewer ve Yüksek'in (2010), Batı Afrikalılarla yaptıkları görüşmelerde edindikleri bilgilere göre, Türkiye'de bulunan bir arkadaşlarının olması veya Türkiye'de futbolcu olma umudu, buraya geliş nedenleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır (s.304).

2.3 Sahra-altı Afrika Ülkelerinden Gelen Göçmenlerin İstanbul'daki Genel Durumu

Sahra-altı Afrikalı göçmenlerle ilgili yapılan çalışmaların çoğunda göçmenlerin Türkiye'deki şehirler arasında çoğunlukla İstanbul'da yaşamayı tercih ettikleri belirtilmektedir. Her ne kadar uluslararası koruma başvurusu yapan göçmenler İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yönlendirilen uydu şehirlere¹¹ gönderilse de (Şimşek, 2019, s. 224), Sahra-altı Afrikalı göçmenler genellikle İstanbul'dan belirli bir uzaklıkta olan uydu şehirler yerine çoğunlukla İstanbul'da kalmayı tercih etmektedirler (Heck, 2014). Hatta bu durumdaki göçmenler genellikle gönderildikleri uydu kentlere sadece yetkili kuruma gidip imza atmak için uğramaktadırlar.

Türkiye'ye göç eden Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin yoğun olarak İstanbul'u tercih etmesinin başlıca sebebi işgücü piyasasına erişim için İstanbul'un en ideal şehir olmasıdır. Heck (2014), Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin İstanbul'u tercih etmesinin bir nedeninin, Afrikalıların uydu kentlerde ırkçı tavırlarla sık karşılaşmaları olduğunu ifade etmektedir. Ama Heck'in asıl öne sürdüğü gerekçe, *communité africaine* (Afrikalı topluluğu)'dır (s. 75). Heck'in "Afrika topluluğu" diye tabir ettiği bir araya gelme halini de göçmen ağları üzerinden anlayabiliriz. Heck (2014), çeşitli semtleri ve halklarıyla birlikte İstanbul'un Türkiye'deki Sahra-altı Afrikalı göçmenler için bir buluşma noktası oluşturduğunu ve İstanbul'da daha çok bulundukları yerlerin Kumkapı, Aksaray, Tarlabası ve Dolapdere gibi semtler olduğunu ifade etmektedir (Heck, 2014, s. 75). Brewer ve Yüksek (2010) ise görüştikleri göçmenlerin hemen tamamının Beyoğlu ilçesinin Dolapdere, Galata ve Tarlabası semtleri ile Laleli, Aksaray, Kumkapı'da yaşadıklarını belirtmektedirler (s.309). Çalışmaların gösterdiği üzere Sahra-altı Afrikalı göçmenler sosyal alanlarını da genellikle bu semtlerin çevresinde oluşturmuşlardır.

Mahir Şaul (2013), yaptığı araştırmalar ve görüşmeler sonucunda İstanbul'daki Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin 2013 yılındaki sayısı hakkında tahminlerde bulunmaktadır. Buna göre, en büyük Sahra-altı Afrikalı göçmen grup Senegalliler, ikinci en büyük grup Nijeryalilerdir. Şaul, bir bayram gününde kiliselerinde ayine katılan

¹¹ 2006 yılında sığınmacılara ilişkin yönetmelikte yapılan değişiklik uyarınca, iltica başvurusunda bulunanların ve mülteci statüsü alanların İçişleri Bakanlığı'nın göstereceği il merkezlerinde ikamet etmeleri gerekmektedir (Brewer & Yüksek, 2010, s.312).

Nijeryalilerin sayısının 2.500'ü bulunduğunu belirtmektedir. Ayrıca Batı ve Orta Afrikalı göçmen sayısının İstanbul'da toplam 33.000-35.000 kişi civarında olduğunu; Sahra-altı göçmenlerin toplamının da bu sayının en çok iki misli olabileceğini ifade etmektedir (Şaul, 2013, s. 88- 89). Brewer ve Yüksekler (2010) ise sayıları tam olarak bilinmese de İstanbul'da beş-altı bin kırılğan yasal statüde Afrikalı göçmen ve sığınmacı yaşadığını tahmin etmektedirler (s.298).

Şaul (2013), Sahra-altı Afrika ülkelerinden Türkiye'ye gelen göçmenlerin çoğunun bekar olduğunu, genellikle evli olanların eşleri olmadan Türkiye'ye geldiklerini ve erkeklerin kadınlara oranla sayılarının çok daha fazla olduğunu ifade etmektedir (s. 90). Daha önce Çizelge 2.2'de de görüldüğü üzere TUIK verileri de erkek göçmenlerin sayısının kadın göçmenlere oranlara oldukça fazla olduğunu göstermektedir. Şimşek (2019a) ise daha çok genç ve orta yaş grubundan olan Afrikalıların demografik dağılımları göçmen statülerindeki çeşitlilik nedeniyle bilinmese de bireysel göçlerin yanı sıra aile göçlerinin de görüldüğünü ifade etmektedir (s. 237).

Sahra-altı Afrika'nın farklı ülkelerinden gelen göçmenlerin statüleri de farklılık göstermektedir. Türkiye'de ikamet eden Afrikalı göçmenler sığınmacı, kısa süreli vizesi olanlar, çalışma veya öğrenci vizesine sahip olanlar ve yasal olarak ülkeye giriş yapmış ancak vizelerini yenilememiş olan belgesiz göçmenler gibi farklı göçmen statülerine sahiptirler (Şimşek 2019b, s.216). Brewer ve Yüksekler'in de Afrikalı göçmen ve sığınmacılar üzerine yaptıkları araştırma sonucunda belirttikleri gibi, Afrikalı göçmenler için düzensiz göç ve sığınma başvuruları iç içe geçmiş süreçlerdir (Brewer & Yüksekler, 2009). Ülkeye yasadışı olarak giriş yapan göçmenler sığınmacı başvurusunda bulunmakta¹², başvurularının reddi karşısında tekrar yasadışı pozisyona geçmektedirler. Ülkeye yasal yollarla girenler ise çoğunlukla vize aşımı ve ikamet sürelerini uzatamama durumunda kalarak illegal bir varoluş sürecinde olmaktadır (Yükseker & Brewer, 2009). Emel Coşkun'un (2016) Ugandalı kadın göçmenler hakkında yaptığı araştırmada edindiği bilgilere göre, 2012-2015 yılları arasında çoğunluğu kadın olmak üzere toplam 6.450 Ugandalı Türkiye'ye giriş için vize

¹² Ülkeye yasal yollar giriş yapmayıp yakalanan yabancıların sığınma talebinde bulunma hakları vardır. Sığınmacıların başvuruları Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından reddedilene kadar, Türkiye'de geçici ikamet hakları bulunmaktadır. 1951 Sözleşmesi çerçevesinde, sığınmacılara koruma sağlanması ve takibata uğrama veya öldürülme tehlikesinin bulunduğu ülkelere iade edilmemeleri gerekmektedir (Brewer & Yüksekler, 2010, s.308).

almıştır. Bu vizeler genellikle çalışma vizesidir¹³ (s. 95). Çalışma vizesi, diğer vize türlerine göre daha kolay alınabildiği için Sahra-Altı Afrikalılar için en erişilebilir ve mevcut vize seçeneğidir. Ancak ikamet izni ya da çalışma iznine çevrilemeyen bu vize seçeneği göçmenlerin kayıt dışı kalmasına ve kayıt dışı çalışmasına sebep olabilmektedir (Coşkun, 2016, 92). Bu yüzden, Türkiye’deki Afrikalı göçmenlerin, birçok sığınmacı ve düzensiz göçmen gibi, çalışma izinleri bulunmamaktadır. Sahra-altı Afrikalı göçmenler hakkındaki diğer çalışmalarda da belirtildiği gibi (Çalkıvık, 2003; İçduygu & Aksel, 2012; Şaul, 2013), oturma izni olanların izinlerini yenileyememeleri ya da üçüncü bir ülkeye gitme umuduyla Türkiye’ye gelip başka bir ülkeye geçememeleri Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin çoğu zaman kırılgan yasal statüyle Türkiye’de kalmalarına sebep olmaktadır.

Göçmenlerin İstanbul’da yaptıkları işler ise iş becerileri ve edindikleri çevreye bağlı olarak değişmektedir. Sahra-altı Afrikalıların çoğu ekonomik olarak da birbirinden farklı durumdadırlar. Afrika’dan ya da başka ülkelere aileleri, akrabaları, arkadaşları yardım gönderen göçmenler olduğu gibi, kendi ihtiyaçlarına yetmeyen gelirler elde ederken bir yandan ailesine para göndermeye çalışan Sahra-altı Afrikalı göçmenler de bulunmaktadır. Aralarında iyi gelir sahibi olanlar da bulunmaktadır; bu göçmenlerin çoğu Türkiye’ye üniversite okumak için gelen eski mezunlardır (Şaul, 2013, s.99). İstanbul’daki Afrikalı göçmenler, eğer iş bulmaya yardım edecek bir tanıdıkları yoksa yüksek eğitim görmüş de olsalar çoğunlukla gündelik işler aramaktadırlar (Şaul, 2013, s. 104). Göçmenlerin Türkçe bilmeksizin ve kısa zamanda bulabildikleri iş “çabuk çabuk” olarak adlandırdıkları atölye işleridir (Coşkun, 2016, s. 98). Brewer ve Yüksek (2009), temizlik, kutu taşıma gibi işlerin de Afrikalı göçmenler arasında “çabuk çabuk” olarak adlandırıldığını ifade etmektedir. Çünkü bu isim, Afrikalılar için hem etraflarındaki Türklerin onlara emrettiğini çağrıştırmakta, hem de bu işlerin geçimlerini sağlamada yetersiz kalan kısacık bir deneyim olarak görüldüğünü belirtmektedir. Bu işlerde çalışan Afrikalılar bazen vaat edilen ücretleri alamamaktadırlar. Özellikle kırılgan yasal statüde olan göçmenlerin şikayet edilme tehdidiyle çalıştığı çok sayıda araştırmada ifade edilmektedir. İstanbul’daki Sahra-altı

¹³ Çalışma vizesi en uzun 90 gün süreyle verilmektedir. Bu vize ülkeye giriş amaçlı verilmekte olup, yabancının ülkeye girişinden itibaren en geç 30 gün içinde SGK işe giriş bildirgesinin yapılması gerekmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından verilen çalışma izin belgesi aynı zamanda ikamet izni yerine geçtiğinden dolayı kişinin ikamet izni talebinde bulunmasına gerek yoktur (“Türkiye Çalışma Vizesi”, 2022).

Afrikalı göçmenlerin çalıştığı diğer iş alanları ise seyyar satıcılık, futbolculuk, ev hizmeti, dizi ve film oyunculuğudur.

Brewer ve Yüksekler (2010), yaptıkları araştırmanın verilerine göre Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin İstanbul'daki yaşam koşullarının genel olarak kötü olduğunu ifade etmektedirler. Amaçları Türkiye'de kalmak olmasa da sığınmacı ve kırılgan yasal statüdeki göçmen Afrikalılar, Türkiye'de yıllar geçirebilmektedirler. Dolayısıyla, İstanbul'da yaşamlarını sürdürebilmeleri için maddi kaynaklara ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak hem sosyal yardım, hem de gelir getirici faaliyetler açısından olanakları oldukça sınırlıdır (Brewer & Yüksekler, 2010, s.308).

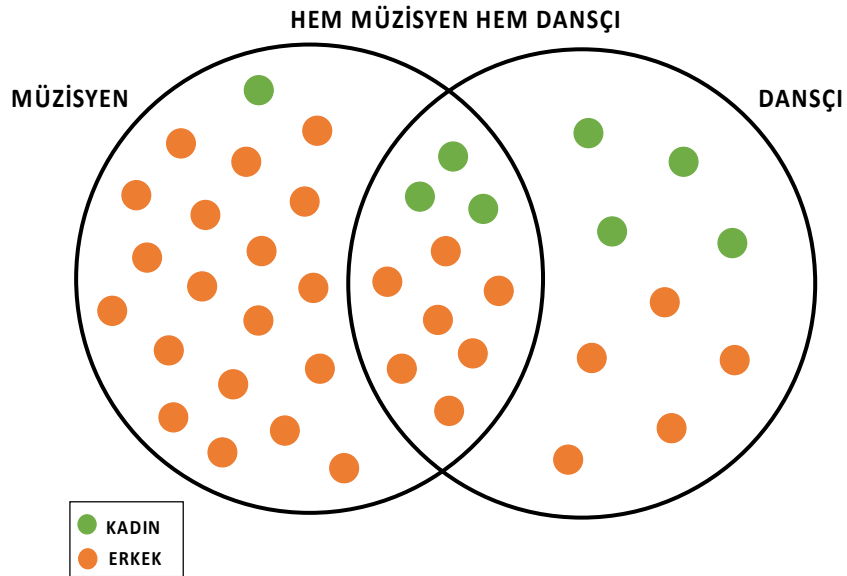

3. İSTANBUL’DA YAŞAYAN SAHRA-ALTI AFRİKALİ MÜZİSYENLER VE DANCILAR

İstanbul’da yaşayan Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin icra ettikleri meslekler arasında müzisyenlik ve dansçılık da bulunmaktadır. Bu kişilerin önemli bir kısmı dansçılık ve müzisyenliği bir arada icra etmektedirler. Aşağıda bu kişilerin genel profilinden, müzisyen ve dansçıların temel etkinliklerinden, bu etkinliklerin yapıldığı icra mekanlarından ve hem etkinliklere hem de müzisyen ve dansçılara aracılık eden kişilere ilişkin genel bir tablo çizilmektedir.

3.1 İstanbul’da Yaşayan Sahra-Altı Afrikalı Müzisyenler ve Dansçıların Genel Profili

İstanbul’da müzisyenlik ve dansçılık yapan, benim örneklemimi oluşturan ve etkinliklerini takip etme fırsatı bulduğum 39 göçmenden Şekil 3.1’de de gösterildiği gibi 31’i erkek, 8’i kadındır; ayrıca bu kişilerin 30’u müzisyen, 19’u dansçı, 10’u hem dansçı hem müzisyendir. Şekil 3.1’de müzisyen ve dansçıların kadın erkek dağılımı kümelerle verilmekte, hem müzisyen hem dansçı olanlar ise kesişim kümesinde gösterilmektedir.

Şekil 3.1 Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların kesişim kümesi

Sahra-altı Afrikalı göçmen ve müzisyenler için tekil bir kimlikten bahsetmek mümkün değildir. Yaşları 20 ile 50 arasında değişmektedir. Türkiye'ye gelme sebepleri, ülkeleri, dilleri, inançları, ekonomik durumları, eğitim durumları ve yasal statüleri de değişkendir. Kırılgan yasal statüye sahip olanlar olduğu gibi, Türkiye'de çalıştıkları ya da okudukları için oturma izni olanlar da bulunmaktadır. Aşağıdaki Çizelge 3.1'de gösterildiği gibi Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların Türkiye'ye göç ettikleri ülkeler, bölgeler ve dilleri çeşitlilik göstermektedir.

Çizelge 3.1 Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların köken ülke, bölge ve resmi dilleri

Köken Ülke	Bölge	Resmi Dil	Kişi Sayısı
Mali	Batı Afrika	Fransızca	1
Gana	Batı Afrika	İngilizce	1
Güney Sudan	Doğu Afrika	İngilizce	1
Tanzanya	Doğu Afrika	İngilizce ve Svahili	1
Kamerun	Orta Afrika	İngilizce ve Fransızca	1
Angola	Güney Afrika	Portekizce	1
Fildişi Sahili	Batı Afrika	Fransızca	2
Demokratik Kongo	Orta Afrika	Fransızca	2
Uganda	Doğu Afrika	İngilizce ve Svahili	2
Kenya	Doğu Afrika	İngilizce ve Svahili	2
Gine	Batı Afrika	Fransızca	3
Senegal	Batı Afrika	Fransızca	4
Etiyopya	Doğu Afrika	Amharca	4
Nijerya	Batı Afrika	İngilizce	14

Çizelge 3.1'de görüldüğü gibi müzisyen ve dansçılarda da Nijerya'dan gelen göçmen sayısı diğer Sahra-altı Afrika ülkelerinden gelenlerden oldukça fazladır. Buna paralel olarak 2.3'de Şaul (2013) da İstanbul'da yaşayan Sahra-altı Afrikalılar arasında Nijeryalılar çoğunlukta olduğunu ifade etmektedir. Bölge olarak bakıldığında ise Batı Afrika'dan göç edenlerin sayısı çoğunlukta olup Doğu Afrika ikinci sırada, Orta

Afrika üçüncü sıradadır. İncelediğim örneklem içinde Güney Afrika'dan göç eden sadece bir kişi bulunmaktadır.

Çok sayıda yerel dilleri olan Afrikalı göçmenlerin ülkelerinin resmi dilleri de değişkenlik göstermektedir. Çizelge 3.1'e göre Afrikalı müzisyen ve dansçıların Afrika dilleri dışında en çok konuştukları yabancı dil İngilizce, ikinci en çok konuştukları yabancı dil ise Fransızcadır. 1 kişi ise Portekizce konuşmaktadır. İstanbul'da yaşayan Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin resmi dilleri, yaptıkları müziğin ve kiliselerdeki ayinlerinin dilini belirlemesi ve göçmenlerin kendi aralarındaki iletişimleri üzerine düşünmek açısından önemli bir veri olarak değerlendirilebilir.

İstanbul'da yaşayan Sahra-altı Afrikalı dansçı ve müzisyen kadınların sayısı erkeklere oranla oldukça azdır. İcralarını izleme fırsatı bulduğum 8 kadın göçmenin Şekil 3.1'deki kümelerde de gösterildiği gibi 7'si dansçı, 4'ü müzisyen, 3'ü ise hem dansçı hem müzisyendir. Hem dansçı hem müzisyen olan kadınlar genellikle geleneksel dansları icra ederken bazı icralarda dans aralarında şarkı söylemektedirler. Müzisyenlik yapan 1 göçmen kadın ise sadece şarkı söylemektedir. Çalışmam sırasında kadınların çok nadir de olsa geleneksel dans ekiplerinde perküsyon çaldıklarını gözlemledim. Fakat başka bir enstrüman çaldıklarına ve tek başlarına performans sergilediklerine tanık olmadım. Ayrıca 8 kadın göçmenin 3'ü dans dersi vermektedir, müzik dersi veren bulunmamaktadır.

Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların büyük bir kısmı müziği ve dansı kendi ülkelerindeki dans okulları, müzik akademileri, sanat akademileri gibi profesyonel eğitim veren kurumlarda öğrendiklerini ifade ettiler. Muhataplarımdan bazıları bu profesyonel müzik ve dans eğitimi veren kurumların dışında Afrika'da geleneksel dans ekipleri ve bale ekiplerinin de olduğundan söz etti. Bu grupları yöneten, koreograflığını yapan kişiler ise profesyonel eğitim kurumlarından mezun olan kişiler ya da *grio* aile üyeleridir. *Grio* Afrika'da müzik ve dans kültürünü yayılması amacıyla öğreten gezgin ailelere verilen isimdir. Muhataplarım bu ailelerin daha çok Batı Afrika ülkelerinde yaşadığını bildirdi. İstanbul'da müzisyenlik yapan Sahra-altı Afrikalı müzisyenler arasında Gineli iki kardeşin aileleri de *griodur*. Bu kişilerden F.C. (48) görüşmemiz sırasında *grio* ile ilgili şunları ifade etti:

Ailemde herkes profesyonel müzisyen. Herkes müziği seviyor ve yetenekli. Babam profesyonel bir balafonist. Bize müziği o öğretti. Ailemdeki herkes tüm müzik kültürünü

herkese anlatmaya çalışır. Eskiden müzik okulu yokken sadece benim ailem gibi *grio* aileler müzik öğretirdi. *Grio* aileler sadece müzik değil masal da anlatır dans da eder ve tüm kültürü öğretir. (İstanbul, 24.12.2021)¹⁴

Bir müzik ya da dans kurumunda eğitim almayan ya da *grio* aile mensubu olmayan kişilere dansı ya da müziği nasıl öğrendiklerini sorduğumda ise benzer cevaplar aldım: Dansın ve müziğin zaten kültürlerinin büyük bir parçası olduğunu, dans etmenin ya da şarkı söylemenin onlar için çok doğal bir şey olduğunu; ülkelerindeki düğünlerde, cenazelerde, her türlü kutlamada, sokak eğlencelerinde dans ve müziğin olduğunu bildirdiler. Muhataplarımdan Güney Sudanlı K.G. (25) görüşmemizde şunları ifade etti: “Benim zaten kültürüm dans. Her şey dans üzerine. Kabilemde biri öldüğünde dans ediliyor, bir kutlama için de dans ediliyor. Herkes dans ediyor” (İstanbul, 05.12.2021).¹⁵

Yaptığım görüşmeler sırasında muhatapların anlattığı üzere, Afrikalı müzisyen ve dansçıların Türkiye’ye gelmelerinin üç sebebi bulunmaktadır: Üniversitede okumak, müzik ve dans grubuyla birlikte Türkiye’de festival, fuar gibi etkinliklerde performans sergilemek ve daha önce göç etmiş bir tanıdığının ya da akrabasının ardından çalışmak üzere Türkiye’ye göç etmek.

Türkiye’de bir üniversite kazananlar ülkelerindeki devlet bursuyla Türkiye’ye geldiklerini ifade ettiler. Bu öğrenciler mezun olduklarında genellikle bir iş bularak ya da yüksek lisans eğitimine başlayarak Türkiye’de kalmış ve bir yandan dansçılık ve müzisyenlik yapmaya başlamışlardır. Bu şekilde Türkiye’ye gelen muhataplarımdan hepsi Doğu Afrika ülkelerinden gelmektedir. Mesela 2012 yılında üniversite okumak için Kenya devlet bursuyla Ankara’ya giden D.J. (29), şu anda Türkiye’de kalabilmek için ikinci yüksek lisans eğitimini almakta ve bir yandan radyoda ve stüdyolarda çalışmaktadır. 2013 yılında ülke bursuyla Güney Sudan’dan Eskişehir’e makine mühendisliği okumaya giden K.G. (25) ise önce Türkiye’de bir futbol takımına girme hayali kurarken dansının çok beğenilmesi üzerine dans dersleri vermeye başlayarak İstanbul’da dans eğitmeni olmuştur.

Türkiye’ye festival ya da fuar gibi organizasyonlarda performans sergilemek için göç edenler ise genelde Batı Afrika ülkelerinden göç etmekte ve geleneksel dans ve müzik

¹⁴ Bu görüşme Fransızca olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmenin çevirisini muhataplarımdan Demokratik Kongolu E.H. yapmıştır.

¹⁵ Bu görüşme Türkçe yapılmıştır.

yapmaktadırlar. Türkiye'ye geldiklerinde ise kalmaları bazen tesadüf bazen planlı olmaktadır. Örneğin, İstanbul'da Afrikalı dansçı ve müzisyenlere iş bulmalarında yardımcı olan Türkiyeli E.B. görüşmemizde şunları söyledi: “Gelip burayı gördükleri zaman kalalım mı gidelim mi diye konuşuyorlar. Sonra genelde kalmayı fırsat olarak görüyorlar” (19.01.2022).

E.B.'nin görüşmemizde anlattıklarına göre, planlı da olsa plansız da olsa göçmenlerin asıl kararı Türkiye'ye geldikten sonra verdikleri anlaşılmaktadır. Çalışanlarının Etiyopyalı göçmenler olduğu İstanbul'da bir Afrika restoranı sahibi Türkiyeli C.B. ise Afrikalıların ülkelerinden çıkmayı bir fırsat olarak gördüğünü ifade etti.

Türkiye'ye 2015 yılında Senegal'den dans ve müzik ekibiyle birlikte festival için gelenlerden biri olan S.P. (29), Zonguldak, Bursa ve Yalova'daki festivallerde gösteriler yaptıktan sonra aynı ekipte olan kız arkadaşıyla birlikte Türkiye'de kalmaya karar verdiğini anlattı. Bir başka görüşmeci E.H. (28) ise 2016 yılında dans ekibiyle birlikte Antalya'ya fuarda performans sergilemeye geldiğini, fuar bittikten sonra kendisi dışında herkes Avrupa ülkelerine geçiş yaptığını ancak kendisi bu plandan habersiz olduğu ve parası bittiği için bir aracı bulup Türkiye'de kalmaya karar verdiğini ifade etti.

Festivalle Türkiye'ye göç edenler daha sonraki yıllarda yine bir festivalle Türkiye'ye göç edecek kişilere de öncü olup kendi deneyimleriyle aracılık ettiklerini belirttiler. Mesela, görüşmemiz sırasında S.P. (29), arkadaşları olan Senegalli 6 kadın dansçının Türkiye'ye bir festival aracılığıyla yeni geldiklerinden ve geri dönmediklerinden bahsetti. Fakat benim yeni gelen dans grubuyla tanışma fırsatım olmadı.

Geleneksel müzik ve dans icra eden, yukarıda bahsi geçen dansçı ve müzisyenler Türkiye'ye göç etmeden önce kendi ülkelerindeki profesyonel dans ve müzik gruplarıyla dünyanın çeşitli ülkelerinde turneler düzenlediklerini, kendi ülkelerinde de sık sık sokaklarda, törenlerde, eğlencelerde performans sergilediklerini ifade ettiler.

İstanbul'da yaşayan Sahra-altı Afrikalı dansçı ve müzisyenlerin müzik ve dansla ilgili temel etkinliklerinden bir sonraki başlık altında ayrıntılı olarak bahsedilecektir. Ancak bahsedilecek etkinlikler çoğu müzisyen ve dansçının asıl kazanç elde ettiği işler değildir. Görüşmeler sırasında muhataplarımın büyük bir kısmı İstanbul'da sadece müzisyenlik ya da dansçılık yaparak para kazanmanın mümkün olmadığını ifade ettiler. Şimşek (2019a), Brewer ve Yüksekler (2009) ve Coşkun (2016)'un

çalışmalarında bahsettiği gibi İstanbul'daki Afrikalı göçmenlerin önemli bir kısmı tekstil atölyelerinde çalışmaktadır. Tek seferlik ya da tam zamanlı olabilen bu işi müzisyen ve dansçılar da gelir elde etmek için çokça yapmaktadır. Benim görüştüğüm göçmenlerden F.C. (48), S.P. (29) ve E.H. (28) de yaptıkları bu işten “çabuk çabuk” adıyla bahsettiler. Müzisyenlik ve dansçılık göçmenler için genelde düzenli gelir elde ettikleri bir iş olmadığı için ikinci bir işe ihtiyaç duymaktadırlar ve bu atölyelerde çalışmak en hızlı şekilde başlayabildikleri ve İstanbul'da adeta Afrikalılarla özdeşleşmiş bir iştir. Atölyelerde çalışanların dışında kendi hesabına çalışanların da çoğu “tekstil işi” yapmakta, toptan aldıkları ürünleri yurtdışına satmaktadırlar.

İstanbul'da yaşayan Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların arasında Avrupa ülkelerine gitmek isteyenler olsa da çoğunlukla Türkiye'de kalmak istemektedirler. Kendi ülkelerine geri dönmek isteyenler ise oldukça azdır. Ülkelerine geri dönmek istememelerinin başlıca nedeni ülkelerindeki ekonomik şartların zorluğudur. Ülkelerinin para birimine göre daha değerli olan Türk Lirası'nı kazanıp ailelerine göndermeyi ve daha iyi şartlarda yaşamayı ümit etmektedirler. Müzik ve danstan yeteri kadar gelir etmelerinin yolunu da Türkiye'de tanınır olmak, popüler bir dansçı ya da müzisyen olmak olarak görmektedirler.

Müslüman olanlar için ise Müslüman bir ülkede olmak Türkiye'de kalmak için bir nedendir. S.P. (29) görüşmemiz sırasında bu konuyla ilgili şunları dedi: “Avrupa'ya gitmek istemiyoruz. Plan yapmadan Avrupa'ya giden çok var. Bence çok yanlış. Burada Müslümanız diye bir şekilde iş buluyoruz ama Avrupa'da çok zor” (İstanbul, 27.11.2021)¹⁶

Türkiye'de müzik ya da dans icrasıyla popüler olmayı başaranlar ise başka bir ülkeye gidip sıfırdan başlamak istememektedirler. K.G. (25) görüşmemizde bu konuda şunları söyledi: “Ülkeme gittiğimde artık yabancı gibi hissediyorum oraya ait değilim. Amerika'ya ya da Avrupa'ya gitmek her şeye baştan başlamak demek. Buraya gelmek için çok emek verdim. Piyasada çok tanınıyorum. Yani hiçbir yere gitmeyi düşünmüyorum” (İstanbul, 05.12.2021).¹⁷

Afrikalı müzisyen ve dansçılar arasında ülkesine geri dönen kişiler de bulunmaktadır. Ülkesine geri dönenlerin büyük bir kısmının kadın göçmenler olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁶ Bu görüşme Türkçe yapılmıştır.

¹⁷ Bu görüşme Türkçe yapılmıştır.

Görüşmelerimi yaptığım dönemde ulaşmaya çalıştığım bir kadın dansçının ülkesine döndüğünü öğrenmiş olmamın yanı sıra Al Jazeera Türk'ün 2017 yılında yayınladığı İstanbul'da yaşayan 3 Afrikalı göçmenin gündelik hayatlarını gösteren *Hayalim İstanbul* belgeselinde de benzer bir durum ele alınmaktadır. Belgeseldeki göçmenlerden biri olan Ugandalı Ameria isimli bir kadın yıldız bir şarkıcı olma hayaliyle İstanbul'a geldiğini anlatmaktadır. Fakat belgeselin sonunda Ameria'nın arkadaşından hayalini gerçekleştiremeyip ülkesine geri döndüğü öğrenilmektedir.

Görüşmeler sırasında muhataplara ülkesine dönen dansçı ve müzisyen olup olmadığını sorduğumda aldığım cevap çoğunlukla iş bulamadıkları için en çok kadınların ülkelerine geri döndüğü oldu. Benim görüştüğüm göçmenler arasında ise kendi ülkesine dönmeyi düşünen sadece bir kişi vardı. Dönmek istemesinin sebebi olarak çocuklarının ve eşinin ülkesinde onu beklediklerini ifade etti. Ayrıca Türkiye'nin müzik kültürünü öğrendikten sonra geri dönüp Gine'deki müzik akademisinde Türkiye müziğini anlatmayı istediğini de anlattı.

Ülkelerine geri dönmeyi düşünmeyen Afrikalı göçmenlerin kendi ülkeleriyle iletişimleri devam etmektedir. Geleneksel müzik icra eden kişiler enstrümanlarını ve kıyafetlerini kendi ülkelerinden getirtmektedirler. Eğer ülkelerinden Türkiye'ye gelecek bir tanıdıkları olursa yemek, enstrüman, kıyafet gibi siparişler mutlaka vermektedirler. Ayrıca muhataplarımın çoğu akrabalarına para gönderdiklerini ifade ettiler. Kendileri ise ülkelerine neredeyse hiç gitmemekte, gittiklerini söyleyenler ise ortalama 2-3 senede bir defa gitmektedirler.

3.2 İstanbul'da Yaşayan Sahra-Altı Afrikalı Müzisyenler ve Dansçıların Temel Etkinlikleri

Sahra-Altı Afrikalı müzisyenler ve dansçıların İstanbul'daki temel etkinlikleri müzik ve dans eğitmenliği, DJ'lik, kilise müzisyenliği, müzik yapımcılığı gibi işler olup bunların beraberinde festivallerde, organizasyonlarda ve çeşitli mekanlarda performans sergilemektedirler. Ayrıca bu kişiler genelde tek bir mekanda ya da tek bir iş kolunda çalışmamaktadır. Dansçı ve müzisyenlerin arasında birden fazla mekanda ders verenler; gündüz eğitmenlik yapıp akşamları kulüplerde performans sergileyip aynı zamanda hafta sonları kilisede çalışanlar; sabit bir iş yaparken aynı zamanda tek seferlik işlere de gidenler ve bunun gibi birden fazla müzik ya da dans işi yapanlar

bulunmaktadır. Muhataplarım arasında sabit bir mekanda tek bir iş yapan müzisyen ve dansçı bulunmamaktadır.¹⁸

Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin müzik ve dansı çoğunlukla birbirinden pek ayırmadıkları görülmektedir. Muhataplarımın ifade ettiği üzere, bunun sebebi Afrika ülkelerinde kültürel olarak dans ve müziğin bir arada olması ve dans eden kişilerin aynı zamanda müzik de yapması ya da müzisyenlerin aynı zamanda dans da etmeleridir. Özellikle geleneksel Afrika müziklerinde müzik ve dansın bir aradalığı, bazen figür ve melodilerin soru cevap şeklinde ilerlemesi bunun en önemli göstergesi olarak anlatılmaktadır. Afrika müziği ve dansının karşılıklı ilişkileri üzerine yazan Nketia (1965)'ya göre "bazı danslarda dansçı ve müzisyen arasında kesin bir ayrım yoktur" (s. 100).¹⁹ Nketia (1965), Afrika'daki geleneksel dans ve müziklerde dansın müziği, müziğin de dansı organize ettiğini ifade etmektedir. Bazen müziğin dansı hazırladığını, ritimlerin dansı yönlendirdiğini ya da performans sırasında bazı kişilerin danslarda hem davul çalıp hem dans edip aynı anda şarkı söylenebildiğini örnek olarak vermektedir (s. 99-100).

Afrikalıların müzik ve dansı bir arada icra etmeyi, göç ettikleri İstanbul'da da sürdürdükleri ancak genelde belli sebeplerden dans veya müzikten birini profesyonel olarak icra etmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Örneğin, muhataplarımdan E.H. (28) dansın provasının çok daha kolay olması, müzik provasının vakit alması ve stüdyo kiralama, enstrüman satın alma ya da enstrüman bakımı gibi maliyetlerinin olması sebebiyle müzik yapmayı pek tercih etmediğini söyledi. T. (21) ise İstanbul'da bir müzik grubu bulmanın dans grubu bulmaktan çok daha zor olduğunu ifade etti. Bununla beraber aslında dansçı olduğu halde müzisyenlik yapmayı ya da aslında müzisyen olduğu halde dansçılık yapmayı tercih edenler de bulunmaktadır. Çalışmam sırasında dahi müzisyen olarak tanıştığım kişilerin daha sonra dansçı olarak başka topluluklarda dans etmeye başladığını gözlemledim. Dolayısıyla yaptığım kısa araştırma süreci içinde müzik ve dans arasındaki ayrımın çok da büyük bir ayrım olmadığına, geçirgen olduğuna tanık oldum.

¹⁸ Bu araştırma sonucunda Sahra-altı Afrikalı müzisyenlerin birden fazla iş yapmak zorunda kaldıkları tespit edilmiştir. Ancak bu durumun Türkiye'deki müzik emekçilerinin çoğu için geçerli olduğu *Türkiye'de Müzik Emekçilerinin Durumu* araştırma raporunda gözler önüne serilmektedir. Dudu, Öğüt ve Denizci (2022)'nin hazırladığı araştırma raporu verilerine göre Türkiye'de müzik emekçilerinin %60'a yakın bölümü birden fazla işte çalışmak zorunda kalmaktadır (s. 22).

¹⁹ In some dances there is no clear-cut distinction between the dancer and the musician.

Afrikalı göçmen müzisyenlerin büyük bir çoğunluğu birden fazla enstrüman çalmakta, dansçıların da hemen hepsi birden fazla türde dansı iyi seviyede bilmektedir. Muhataplarımın ifade ettiği şekilde İstanbul’da icra edilen tüm müzik ve danslar en temelde “geleneksel”²⁰ ve “popüler”²¹ olarak birbirinden ayrılmaktadırlar. Mesela “geleneksel müzik” icra ederken kullanılan enstrümanlar daha çok Batı Afrika’da kullanılan telli bir çalgı olan kora ve vurmali çalgılar djembe, doundoun ve balafon’dur. İcra edilen “geleneksel” dans türleri ise *Balanta*²², *Kuku*²³, *Sinte*²⁴ ve *Liberte*²⁵’dir. Geleneksel dansları icra eden kadınlar genelde gruplarda şarkı söylemekte ama koreografiye göre perküsyon da çalmaktadırlar. Geleneksel türde icra yapan topluluklarda perküsyon çalan kişiler ise balafon, djembe ve doundoun’u genellikle iyi seviyede bilmekte ve bunun beraberinde bazıları kora da çalmaktadırlar. “Popüler” olanlar ise gece kulüplerindeki müzik ve dans performanslarında, popüler dans eğitimi verilen kurumlarda icra edilen türlerdir. İstanbul’da Sahra-altı Afrikalıların icra ettiği popüler dans ve müzik türleri genellikle icracılar tarafından bir çatı altında *Afrobeats*²⁶ olarak ifade edilmektedir. Bunun dışında bazı müzisyenler tarafından icra edilen *Rap* ve bir dansçı tarafından icra edilen *Salsa* da popüler tür olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca popüler müzik icracıları genellikle vokal icralar yapmaktadırlar, enstrüman çalanlar ise klavye, gitar, davul ve saksafon icra etmektedirler.

Sahra-Altı Afrikalı müzisyenler ve dansçıların İstanbul’da yaptıkları müzik ve dans etkinliklerinin önemli bir kısmı kazanç sağladıkları ekonomik işlerdir. Fakat diğer yandan ekonomik olmayan, “bir arada olmak”, kendilerini tanıtmak gibi sebeplerle gerçekleştirdikleri etkinlikler de bulunmaktadır. Tüm bu ekonomik ve ekonomik olmayan etkinliklerden, bu etkinliklere aracılık eden aktörlerden, ayrıca göçmenlerin

²⁰ “Geleneksel” olarak ifade edilen tüm müzik ve dans türleri ile daha çok Sahra-altı Afrika içinde bilinen yerel müzik ve danslar kastedilmektedir.

²¹ “Popüler” olarak ifade edilen tüm müzik ve dans türleri ile -çok genel anlamda- Sahra-altı Afrika yerel melodi ve ritimleri temelli, kitle iletişim araçlarıyla daha büyük kitlelere ulaşan ve Afrika dışındaki ülkelerde de genel olarak bilinen, gece kulüpleri vb. mekanlarda icra edilen müzik ve dans türleri kastedilmektedir.

²² Gine, Senegal ve Gambiya’da düğünlerde oynanan bir türdür.

²³ Gine’de kadınların balık avından dönerken söyledikleri bir şarkı ve bu şarkı ile oynanan bir dans türüdür.

²⁴ Gine’de ergenliğe hazırlık törenlerinde oynanan bir türdür.

²⁵ Batı Afrika’da kutlamalarda oynanan bir dans türüdür.

²⁶ *Hiplife*, *Naija* gibi Batı Afrika kökenli ritimlerinden oluşan, *Afrofusion*, *Afropop* gibi türleri de içine alan bir terimdir. Genellikle bu türdeki müziklerle edilen danslar da Afrobeats adıyla ifade edilmektedir.

müzik ve dansla kurduğu ekonomi dışı/duygusal ilişkiden aşağıda detaylı olarak bahsedilmektedir.

3.2.1 Ekonomik müzik ve dans etkinlikleri

Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçı göçmenlerin ekonomik kazanç sağladıkları işler müzik ve dans dersleri, çeşitli mekanlarda müzik ve dans icraları ve enstrüman satışıdır. Bu etkinlikler tek seferlik/geçici ya da uzun vadeli/kalıcı olabilmektedir.

Dans eğitimi vermek Afrikalı göçmenlerin sıklıkla yaptığı ekonomik işlerdendir. İstanbul’da öğretmenlik yapan Sahra-altı Afrikalılar yukarıda bahsi geçen geleneksel Afrika dansları ve Afrobeats dansları ve Afrika perküsyonu dersleri vermektedirler. Geleneksel Afrika dansları eğitimi veren göçmenler çeşitli dans okullarıyla anlaşım atölye çalışması gibi birkaç haftalık dersler vermekte, bu dersler öğrenci sayısının azlığına ve çokluğuna göre daha uzun ya da daha kısa süreli olabilmektedir. Dans okullarının devamlı öğrencileri genelde Türkiyelilerdir. Atölyelere de dans okullarının hali hazırda öğrencisi olan Türkiyeliler katılmaktadır. “Geleneksel Afrika Dansı” adıyla açılan bu dersler canlı perküsyon eşliğinde yapılmaktadır. Eşlik eden perküsyon genelde bir djembe ya da bir djembe bir doundoun şeklindedir. Dersi veren hoca dansın öncesinde ya da sonrasında yerel dilde şarkı söylemektedir; bu şarkının bazı kısımlarını tüm dansçılar bir arada söylerler.

Popüler dans dersleri veren Afrikalı göçmenler ise dans okullarının sürekli çalışanlarıdır. Bu kişiler dans okullarında sezonluk olarak sınıflar açmakta ve kaydolan öğrencilerle düzenli grup dersleri yapmaktadırlar. Muhataplarım arasında öğretmenlik yapan üç dansçı, dans okullarında ders vermeye nasıl başladıklarını ve benzer süreçler yaşadıklarını şöyle anlattılar: Dans dersi almak ya da prova için gittikleri okullarda dans icraları çok beğenilince önce bir süre ücretsiz derslere katılmışlar sonra da bu okulların eğitmenleri olmuşlar.

Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin müzik eğitmenliği yapması dans eğitmenliği kadar yaygın değildir. İstanbul’da Sahra-altı Afrikalı müzisyenler arasında az sayıda bateri ve gitar dersleri verenler bulunmaktadır. Ancak araştırmam sürecinde müzik eğitiminde bir Batı Afrika çalgısı olan djembe dersinin oldukça yaygın olduğunu gözlemledim. Yerel dans dersleri gibi djembe dersleri de genellikle bir mekanda tek seferlik olmakta, öğrenci katılımına göre devam etmektedir. Ayrıca müzik ve dans

okulları haricinde öğrencilerin evlerine giderek dans, djembe, bateri, gitar dersi verenler de bulunmaktadır.

Djembe İstanbul'da sıklıkla tercih edilen, ilgi çeken, görünür bir enstrümandır. Müzik kurslarının haricinde bazı şirketlerde, çalışanların toplu olarak yaptığı bir aktivite olarak tek seferlik ya da üniversitelerin yaz okullarında birkaç derslik eğitimler verilmektedir. Ayrıca bazı gece kulüplerinde DJ'e djembe ile eşlik edildiğini çalışmam sırasında gözlemledim.

Gece kulüplerinde DJ'e djembe ile eşlik etme işi Afrikalı göçmenlerin yaptığı tek seferlik ekonomik işlerdendir. Tek seferlik ekonomik işlere başka örnek olarak üniversitelerde, şirketlerde, atölyelerde ders vermek; konserlerde, festivallerde, partilerde sahne almak; kliplerde oynamak verilebilir. Bu tek seferlik işler genellikle Afrikalı göçmenlere kısa sürede iyi kazandırsa da devamlılığı olmadığı için geçimlerini sağlayacak işler değildirler. Ancak yine de İstanbul'daki Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların büyük çoğunluğu bu tek seferlik işleri yapmaktadırlar. Bu yüzden de tek seferlik işler yapanların büyük bir kısmı aynı zamanda tekstil atölyelerinde günlük işçi olarak çalışmaktadırlar. Bu şekilde sık sık tek seferlik müzik işlerine giden S.P. (29), görüşmemizde yaptığı tek seferlik işleri şöyle anlattı: “Nerede iş çıkarsa oraya gidiyorum. Restoranlarda çalışıyorum, ritim dersi veriyorum. Tanıdıklara iş geldiğinde arıyor haber veriyorlar” (İstanbul, 27.11.2021)²⁷. Henüz 1 senedir İstanbul'da olan (24.12.2021) F.C. (48) ise çok az “müzik işi” olduğunu, bu yüzden paraya ihtiyacı olduğunda bir gün boyunca atölyelerde çalıştığını ifade etti.

Afrikalı göçmenlerin ekonomik kazanç sağladıkları popüler Afrika müziği ise yukarıda da bahsedildiği gibi İstanbul'daki bazı gece kulüplerinde icra edilmektedir. Bu mekanlardan 3.3.3'te daha ayrıntılı bahsedilecektir. Genellikle Sahra-altı Afrikalı müşterilerin ziyaret ettiği bu gece kulüplerinde DJ'lerin oluşturduğu setler ve kendi müziklerini evlerinde üreten, kaydeden çok sayıda vokal icracı performansları gerçekleşmektedir. Bu icralar tek seferlik ekonomik işler olabildiği gibi az sayıda da olsa bazı mekanlarda uzun süreli olarak devam etmektedir.

Kısa süreli ya da tek seferlik müzik ve dans işleri aynı zamanda sezonluk işlerdir. Muhataplarım eskiden yıl içinde kışın daha az yazın daha çok iş olduğunu fakat Covid-

²⁷ Bu görüşme Türkçe yapılmıştır.

19 salgınından sonra yazın yapabildikleri işlerin de yok denecek kadar azaldığını ifade ettiler.

Geleneksel müzik yapan Afrikalı göçmenlerin ders vermek ve performans sergilemek dışında nadir de olsa para kazandığı işlerden biri de enstrüman satışıdır. Djembe, balafon gibi çağıları kendileri yapanlar da ülkelerinden getirenler de bulunmaktadır. Talep olması halinde bu enstrümanların satışını yapmaktadırlar.

3.2.2 Ekonomik olmayan müzik ve dans etkinlikleri

Yukarıda bahsi geçen ekonomik müzik ve dans işlerinin yanında İstanbul'da ekonomik olmayan etkinlikler de yapılmaktadır. Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin bu etkinlikleri tercih etmelerinin üç sebebi bulunmaktadır.

Bunlardan biri Afrikalı göçmenlerin müzik ve dans işleri olmasa da “sıcak kalmak” istemeleridir. Mesela, dans okullarında çalışan ve Afrika dansı yapan eğitmenler sık sık bir mekanda bir araya gelip koreografi çalışmaktadırlar. Böylece hem beraber gidecekleri bir iş çıktığında hazır olmakta hem vücutlarının formdan düşmesine engel olmaktadır.

Bir diğer sebep ise “ritüeli devam ettirmektir”. Özellikle geleneksel Afrika dansları yapan ve aynı ülkeden ya da bölgeden göç eden kişiler için düzenli prova yapmak kendi ülkelerinde yaptıkları ritüelleri devam ettirmek anlamına gelmektedir. Müziğin ve dansın aktif olarak icra edildiği kiliselerde müzisyenlik yapan Afrikalı göçmenler için de İstanbul'daki kiliseler diğer Afrikalılarla sosyal ağlar kurdukları ve ritüellerini sürdürdükleri önemli mekanlardır.

Üçüncüsü ise göçmenlerin popüler olma fırsatı olarak gördükleri performanslardır. Mesela, düzenli olarak bir mekanda bir araya gelip koreografi çalışan Sahra-altı Afrikalı eğitmenler bu mekanlarda yeni koreografilerini kaydedip kendilerini tanıtmak amacıyla sosyal medyada paylaşmaktadırlar.

Yukarıda bahsi geçen tüm bu ekonomik olmayan performanslar topluluk içinde bir araya getirici bir özelliği bulunması açısından oldukça önemlidir.

3.2.3 Müzik ve dansla kurulan ekonomi dışı/duygusal ilişki

Muhataplarımın büyük bir kısmı, dans ya da müzik icra etmeyi mi yoksa öğretmenliği mi tercih ettiklerini sorduğumda genellikle icrayı tercih ettiklerini ifade ettiler. Bunun

öncelikli sebebi icradan daha fazla keyif almalarıdır. Bir diğer sebebi ise Türkiye’de profesyonel dans ve perküsyon eğitiminde ritimlerin adımlara bölünerek ve sayılarak teknik bir şekilde öğretilmesinin yaygın olmasına karşın Afrikalı göçmenlerin önemli bir kısmının bu metodu kullanmamasıdır. Çünkü Afrika danslarında ve müziklerinde aslında geleneksel eğitim yöntemi görerek ve göstererek öğretmektir. Dolayısıyla alıştıkları bu öğretme sistemini değiştirmeleri göçmen müzisyen ve dansçıların önemli bir kısmı için kolay olmamaktadır. Aracılardan O.T. ve E.B. görüşmelerimiz sırasında Afrikalıların ders verme ve performansı hakkında bunu destekleyecek şeyler söylediler. E.B., “Öğrenmeyi doğal yönelimle yapmaya çalışıyorlar. Profesyonel eğitim alanlar sayarak öğretebiliyor ancak geleneksel dans edenler ya da enstrüman çalanlar genelde görerek öğreniyorlar. O yüzden sayarak değil göstererek öğretiyorlar, genelde ağızlarıyla taklit ederek. Bir matematiğe oturarak değil” dedi (19.01.2022). O.T. ise: “Çalmakta çok iyiler fakat öğretirken hep göstererek öğretmeye çalışıyorlar.” diye ifade etti (04.01.2022).

İstanbul’da yaşayan Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçılar iyi gelir elde edemeseler de genelde müzik ve dansı bırakmadıkları görülmektedir. Hatta görüşmeler sırasında hiç para kazanmadıkları dönemlerde kendilerine müziğin ya da dansın ne kadar iyi geldiğini anlatan göçmenler de oldu. Mesela D.J. (29), İstanbul’da çok zorlandığı, içine kapandığı bir dönemde odasına stüdyo kurup müziğe başladığını ve bu sayede iyi hissettiğini, müziğin, onu içinde bulunduğu durumdan kurtardığını ifade etti. E.H. (28) ise şunları söyledi:

İstanbul’a ilk geldiğimde çabuk işinde çalışıyordum. Çok zor iş. Sabahları 5.30’da servise biniyordum, iş 7.00’de başlıyordu. O zaman Türkçe bilmiyorum. İş zor, dili anlamıyorum, sadece Pazar tatil. Orada 4 sene çalıştım. Sonra Facebook’ta bir adamla tanıştım. Adamın dans okulu var. “Ben de dans etmek” istiyorum yazdım. Beni çağırdı, aylık 200 lira ödedim, her akşam orada prova yaptım. İşten çıkınca her gün akşam 8.00’de oraya gidip gece 12.00’ye kadar dans çalıştım. Atölyede çalışırken akşam dans edeceğimi düşününce rahatlıyordum, mutlu oluyordum. (İstanbul, 02.12.2021)²⁸

E.H. ’nin dans icrasını beğenen dans okulu sahibi 3 ay sonra artık ondan para almamaya başlamış ve şu anda E.H. aynı dans okulunda eğitmenlik yapmaktadır.

²⁸ Bu görüşme Türkçe yapılmıştır.

T. (21) ise görüşmemizde İstanbul'a ilk geldiğinde kuzeninin evinde kaldığını, hiç evden çıkmadığını ve hiçbir şey yapmadığını fakat sosyal medyada bir dans okulu keşfetmesiyle dans etmeye başladığını ve bunun o günden sonra hayatının en önemli parçası olduğunu anlattı. Ayrıca Afrikalı göçmenlerin yanlarında enstrüman taşımaları da onların yasal olarak kırılğan pozisyonlarını biraz olsun rahatlatan bir durum. Böylece kendilerini daha güvende hissettiklerini çünkü enstrümanları yanlarında olduğunda daha az durdurulduklarını ve daha az sorgulandıklarını ve kendilerinin toplum tarafından daha fazla kabul gördüklerini söyleyenler oldu.

Yukarıda bahsi geçen tüm müzik ve dans işlerinde dezavantajlı olanlar kadınlar ve kırılğan yasal statüye sahip olanlardır. Daha önce de bahsedildiği gibi kadın müzisyen ve dansçılar az sayıdalar. Benim tanışma fırsatı bulduğum kişiler arasında sadece bir kadın dansçı dans okulunda düzenli olarak eğitmenlik yapmakta ve bazı mekanlarda performans sergilemekteydi. Geleneksel dans dersleri veren benim de birkaç dersine katılma fırsatı bulduğum başka bir kadın ise danstan para kazanamadığı için bir apartman dairesinde Senegal yemekleri yapıp satmaktaydı.

Yasal statüleri dolayısıyla bazı müzik ve dans işlerini yapamayanlar da var. Mesela muhataplardan hem dansçı hem müzisyen E.H. (28)'ye neden sadece dans ettiğini, pek müzik icrası yapmadığını sorduğumda aslında bir müzik grubu da olduğunu ama onlarla kırılğan yasal statüsü dolayısıyla gruplarıyla birlikte turnelere gidemediğini anlattı. Dolayısıyla stüdyoda buluşup beraber müzik icra etmekte ama E.H. konserlere katılamadığı için para kazanamamaktadır. Türkiye'de bir müzik okulunda okumak, profesyonel bir orkestraya katılmak ya da bir ajansa kaydolmak isteyenler için kırılğan yasal statüleri bir engel oluşturmaktadır. Ayrıca benim gibi onlarla görüşmek isteyen Türkiyelilerden ya da şehir değiştirmeleri gereken işler yapmaktan bazı durumlarda çekinmektedirler.

Statüleri ya da gelir durumları ne olursa olsun Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların hedefleri ortak: Müzik ve dans icralarıyla tanınır olmak. Görüştüğüm tüm müzisyenler ve dansçılar popüler olmak istediklerini söylediler. Türkiye'yi popüler olmak için bir fırsat olarak gördüklerini, bu sebeple çoğu zaman para kazanmanın ikinci planda olduğu işler yaptıklarını ifade ettiler. Mesela Demokratik Kongolu E.H. (28) önemli gördüğü bir festivalde ya da mekanda sahneye çıkacaksa para almadığını reklam için buralarda sahneye çıktığını söyledi. Güney Sudanlı dansçı K.G. (25) ise

şunları söyledi: “İstanbul’da dansa ilk başladığımda her işe gidiyordum. Beni görsünler tanışınlar diye çok ucuz işleri kabul ettim” (İstanbul, 05.12.2021).²⁹

Geleneksel müzik yapanlarda ise kültürlerini tanıtmaya arzusu ortak bir söylem. Türkiye’de bunun için kalanlar ve kendi müzikleriyle Türkiye’de karşılaştıkları müziklerden “füzyon” bir müzik yaratmayı hedefleyenler de bulunmakta. Kardeşiyle beraber böyle bir müzik yaratma hayali kuran F.C. (48) ayrıca Türkiye müziklerini iyi seviyede öğrenip kendi ülkesindeki müzik okulunda öğretmek istiyor.

3.2.4 Müzik ve dans etkinliklerinde aracılardan rolü

Yukarıda bahsi geçen tüm müzik ve dans etkinliklerinde aracılardan oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu aracılardan genelde Afrika kültürüne özel ilgisi olan, Afrika perküsyonu ve Afrika danslarını iyi seviyelerde öğrenmiş Türkiyeliler; yeni gelenlere aracılık eden iş bulan ve destek olan önceden göç etmiş Afrikalılar; dans ve müzik okulları ve restoran sahipleri, menajerler ya da ajanslardır. Göçmenlerin iş bulmalarına aracılık eden bu kişiler aynı zamanda işverenler de olabilmektedir.

Türkiye’de Afrika müziğine ilgi duyan Türkiyeli müzisyenler çoğunlukla Afrika perküsyonu icra etmektedirler. Bu kişiler zaman içinde Afrikalı gruplarla birlikte çalışan hatta bu kişilere bir takım işler için aracılık eden kişilere dönüşebilmektedirler. Örneğin, görüşmeler sırasında göçmenlerin bana anlattığı üzere, İ.T. isimli yerel Afrika müzik ve dansları yapan bir ekibin başında Londra’da Afrika dans ve müziği eğitimi almış Türkiyeli bir kadın dansçı bulunuyormuş. Bu kişi menajer gibi dansçı ve müzisyen göçmenlere dersler ve konserler bulmaları için aracılık ediyormuş. Daha sonra bu işi başka birine devretmiş, bu kişi de bir süre sonra bu aracılığı bırakmış. Şu anda ise üçüncü bir kişi bu aracılığı yürütmektedir. Şu anki aracı E.B. görüşmemiz sırasında aracılık işinin Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçı arkadaşlarının isteğiyle olduğunu şu şekilde anlattı:

“Eskiden başka kişiler ilgileniyor, iş ayarlıyordu ben sadece dans ve ritim derslerine katılıyordum. Sonra bana sordular “sen bize iş ayarlar mısın?” diye. Ben de tamam dedim, menajer gibi oldum. Aslında böyle bir planım yoktu, bundan kazanç da sağlamıyorum. Restoranlarla kafelerle görüşüp konuşup oralarda çalmalarını sağlıyorum” (19.01.2022).

²⁹ Bu görüşme Türkçe yapılmıştır.

Muhataplar E.B.’den sıklıkla bahsetmektedir. Örneğin F.C. (48) görüşmemiz sırasında: “E.B. bize çok iş ayarlıyor. Bizimle işlere geliyor. Bizi bekliyor. Anlaşmayı o yapıyor” dedi (İstanbul, 24.12.2021).³⁰

Bu şekilde uzun yıllardır Sahra-altı Afrikalılara aracılık eden ve yerel müzik yapan tüm Afrikalı göçmenler tarafından tanınan O.T. ise Afrika kültürü, ritimleri ve çalgılarıyla profesyonel olarak ilgilenen biri olduğunu ifade etti. Bu ilgisi ile yıllardır tanındığını ve Afrikalıların da ona bu sayede ulaştığını söyledi. O.T.’nin Beyoğlu’nda bir ritim atölyesi bulunmaktadır. Benim de derslerine katılma fırsatı bulduğum bu ritim atölyesini Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçılar sık sık ziyaret etmektedir. Bazıları bu atölyede dersler de vermektedir ve yılda bir kere Sahra-altı Afrikalı dansçı ve müzisyenlerin performanslarının da yer aldığı ritim konseri düzenlenmektedir.

Gece kulüplerinde djembe icrası ile DJ’lere eşlik eden perküsyoncu S.P. (29), bu işi O.T. aracılığıyla bulduğunu söyledi. Birlikte çalıştığı Türkiyeli bir DJ’le kışın genelde İstanbul’da, yazın ise Alaçatı, Çeşme gibi tatil bölgelerine işlere gittiğini ve bu DJ’in ona başka işler de ayarladığını anlattı.

Dans okullarının sahipleri de Sahra-altı Afrikalı göçmenler için önemli araçlardır. Bu kişiler kendi okullarında uzun süreli dersler ya da atölyeler düzenlemeleri dışında dansçı göçmenlere tek seferlik performans işleri de ayarlamaktadırlar. Ayrıca dans okulu sahipleri arasında dansçıların tanışmasına aracılık edenler ve dans okullarının müsait oldukça provalar için kullanılmasına izin verenler de bulunmaktadır. Dolayısıyla bu sayede bu mekanlar dansçı ve müzisyenleri sık sık bir araya getiren mekanlara da dönüşmektedir.

Dansçı ve müzisyenlerin bir kısmı ajanslara kayıtlıdır. Bu ajanslar aracılığıyla dansçılar ve müzisyenler kliplerde, filmlerde oynamakta, büyük organizasyonlarda sahne alma fırsatı bulmaktadırlar. Benim görüşmelerimi yaptığım süre zarfında muhataplarımdan ikisi popüler bir şarkıcı olan Aleyna Tilki’nin ve popüler bir müzik grubu olan Sufle’nin video klibinde yer aldılar. Bu işlerin onlara ajanslar aracılığıyla geldiğini ifade eden T. (21) şunları söyledi: “Ajanslardan siyahi dansçı istendiğinde hemen bize ulaşıyorlar. Kaç kişi istiyorlarsa ona göre arkadaşlarımıza da haber veriyoruz” (İstanbul, 22.12.2021)³¹ Ajanslar hızlı ve iyi kazandıran işler bulmak için

³⁰ Bu görüşme Fransızca olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmenin çevirisini muhataplarımdan Demokratik Kongolu E.H. yapmıştır.

³¹ Bu görüşme İngilizce yapılmıştır.

iyi aracılar fakat daha önce de belirtildiği gibi kırılğan yasal statüde olanlar bu ajanslara kaydolamamaktadırlar.

Türkiye'ye göç etmeden önce Türkiye'de tanıdığı olanlar için bu kişiler önemli araçlardır. Özellikle Türkiye'de yakın akrabaları bulunan göçmenlerin gelmeden önce kalacağı yer belli olmaktadır ve bu göçmenler tanıdığı olmayan birine göre daha kolay iş bulmaktadırlar. Mesela F.C. (48), uzun yıllardır İstanbul'da yaşayan ve müzisyenlik yapan kardeşinin yanına gelip hemen onunla beraber müzik yapmaya, çeşitli mekanlarda çalmaya başladığını ifade etti.

Daha önce Türkiye'de yaşamış fakat şu anda Türkiye'de olmayan ve uzaktan aracılık yapan kişilerin olduğu da muhataplar tarafından ifade edildi. F.C. (48), bu kişilerden biriyle ilgili şunları söyledi: “Bir adam var aracı. Amerika'da yaşayan bir Gineli. O bize uzaktan iş ayarlıyor. Mesela Türkiye'ye geldiğimiz festivali o ayarladı, onun sayesinde geldik. Şu anda da bazen iş ayarlıyor” (24.12.2021).³²

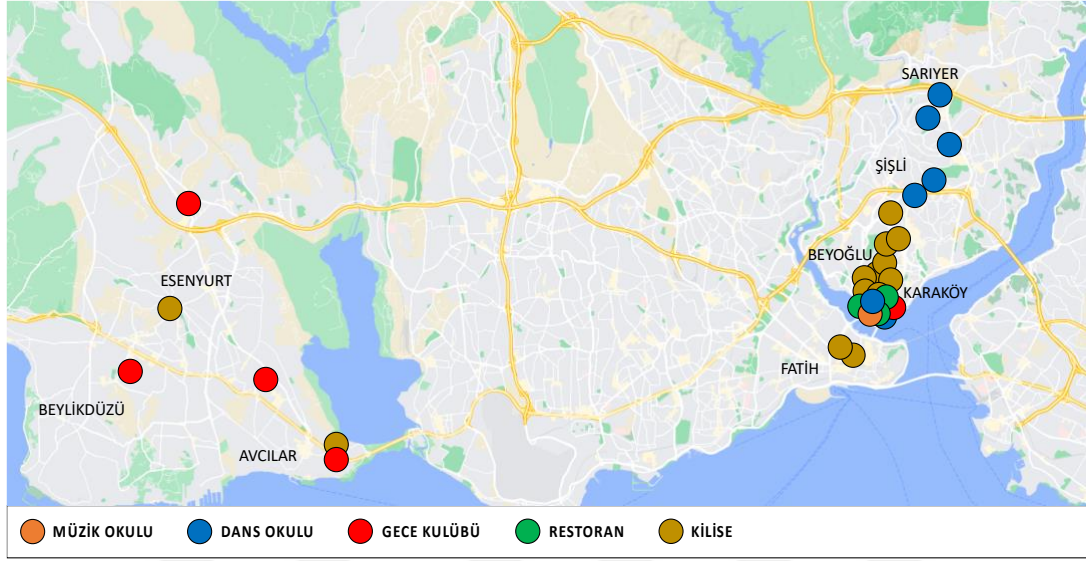
İstanbul'da yaşayan Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların çoğunlukla iş bulma süreçlerinde yardımcı olan yukarıda bahsi geçen tüm bu aracılar, esas olarak İstanbul'da yaşayan Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin müzik ve dans işleri bulmalarında etkili olsalar da kişisel ilişkilerin de kurulduğu, yasal statü sağlayan, ülkelerine gitmek isteyenlere ya da kalacak yer bulamayanlara yardımcı olan kişilerdir. Yeni gelen müzisyen ve dansçılar da bu araçlarla mutlaka tanıştırılmaktadırlar. Aracılardan 4. bölümde daha ayrıntılı bahsedilecektir.

3.3 İstanbul'da Yaşayan Sahra-Altı Afrikalı Müzisyenler ve Dansçıların İcra Mekanları

İstanbul'daki Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların yukarıda bahsi geçen tüm müzik ve dans etkinliklerini gerçekleştirdikleri mekanlar Esenyurt, Avcılar, Beylikdüzü, Fatih, Beyoğlu, Şişli, Karaköy ve Sarıyer ilçelerinde bulunmaktadır. Afrikalıların müzik ve dans performansları için sıklıkla ziyaret ettiği bu mekanların en görünür olanları Türkiyeliler ve turistler tarafından da tercih edilen restoranlar ve gece kulüpleridir. Ayrıca bu semtlerde görünür olmayan ve birçoğunu sadece Afrikalıların

³² Bu görüşme Fransızca olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmenin çevirisini muhataplarımdan Demokratik Kongolu E.H. yapmıştır.

bildiği restoranlar ve kiliseler apartman dairelerinde bulunmaktadır. Dans ve ritim derslerinin verildiği mekanlar da genelde Türkiyeliler tarafından tercih edilmektedir.

Şekil 3.2 Araştırma kapsamında tespit edilen icra mekanları İstanbul haritası üzerinde gösterilmektedir

Şekilde 3.2’de alan araştırmam sırasında keşfetme fırsatı bulduğum müzik okulu, dans okulu, gece kulübü, restoran ve kilise gibi icra mekanlarının İstanbul’un hangi semtlerinde bulunduğu gösterilmektedir. Aşağıda bu mekanlarda icra yapan aktörlerden, müşterilerden, hangi mekanlarda ne tür müzik ya da ne tür danslar yapıldığından bahsedilecektir.

Bu mekanlar dışında çevrimiçi mecralar üzerinden de çok sayıda icra gerçekleştirilmektedir. Sahra-altı Afrikalıların önemli bir çoğunluğu diğer birçok göçmen topluluklar gibi sosyal medyayı aktif olarak kullanmaktadırlar. Literatürde de göçmenlerin sosyal medya kullanımı ile ilgili çalışmalar ya da göç çalışmalarında veri olarak sosyal medyanın kullanıldığı görülmektedir. Leurs ve Prabhakar (2019), göçmenlerin sosyal medya kullanım alanlarıyla ilgili şunları ifade etmektedir:

... akıllı telefonlar, sosyal medya platformları ve uygulamalar göçmenler tarafından iletişim, duygu yönetimi, kültürlerarası ilişkiler, kimlik edinme, katılım, siyasi protesto ve göçmen döviz [remittances] göndermek ya da almak dahil olmak üzere pek çok amaçla bilgiye, kaynaklara ve haberlere erişimin yeni kanalları olarak kullanılıyor”. (s. 288)

Çalışmamı yaptığım sırada müzisyen ve dansçıların ise bu mecraları kliplerini, provalarını, performanslarını ve günlük hayatlarından videoları paylaşmak için kullandıklarını gözlemledim. Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin sosyal medya üzerinden icralarını paylaştıkları bu “sanal mekanlar”dan 3.3.4’te daha ayrıntılı bahsedilmektedir. Ayrıca yine bu başlık altında müzisyen ve dansçıların katıldıkları televizyon programlarına, dansçı ya da oyuncu olarak yer aldıkları kliplere ve filmlere kısaca değinilmektedir.

Aşağıda bahsedilecek olan mekanlar dışında Afrikalı müzisyen ve dansçıların tek seferlik sahne aldıkları “dans partisi”, “dayanışma konseri”, “ritim günleri” gibi isimlerle düzenlenen etkinliklerin yapıldığı mekanlar da bulunmaktadır. Fakat bu mekanlar Afrikalı göçmenlerin düzenli olarak icra yaptıkları mekanlar olmadığı için ayrı bir başlık altında bahsedilmeyecektir.

Düzenli olarak Sahra-altı Afrikalıların icra yaptıkları mekanların bazıları özellikle müzik ve dans icrası için kurulmuş mekanlar değildir. Mesela İstanbul’da Afrika yemekleri yapan fakat canlı müzik icrası olmayan bir restorana Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçılar bazı akşamlar icra yapmayı önerebilmektedirler. Bu gibi mekanlar ya da Afrika kültürüyle bir ilgisi olmayan mekanlarda tek bir Afrikalı müzisyen ya da dansçının orayı ziyaret etmesi o mekanın artık Afrikalılar için uğrak bir yer haline gelmesine sebep olmaktadır. Bu mekanların Afrikalıların bir araya gelmesinden etkili olması sebebiyle, tüm müzisyen ve dansçı aktörler ve aracı aktörler ve icra mekanları arasındaki ağlar 4. bölümde incelenecektir.

3.3.1 Dans ve müzik okulları

Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların birçoğu görüşmelerde performans yapmayı ders vermeye tercih ettiklerini söylediler de düzenli bir iş alanı oluşturması açısından dans ve müzik okullarında ders vermek oldukça yaygındır.

Şekil 3.3 Araştırma kapsamında tespit edilen müzik ve dans okulları İstanbul haritası üzerinde gösterilmektedir

Şekil 3.3’de görüldüğü gibi Dans Fabrika Levent’te, Havana Social House Kağıthane’de, Odadans Esentepe’de, Dansorium Mecidiyeköy’de, Elements of Dance Company Şişli Merkez’de, Danshane Tophane’de, Dansın Merkezi ise Karaköy’de bulunmaktadır. Dans okulları birbirlerine nispeten yakın mesafede ve merkezi konumlarda bulunduğu görülmektedir. Çeşitli dans eğitimlerinin verildiği bu mekanlarda Sahra-altı Afrikalılar “Afrobeats”, “Afrovibes”, “Afro Dance”, “Afro Dancehall”, “African Urban” isimlerinde sınıflar açmaktadırlar. Dansın Merkezi isimli okulda ise aktörlerden biri *Salsa/Bachata* dersleri vermektedir. Havana Social House ve Danshane ise çoğunlukla Güney Amerikalı göçmenlerin dans dersleri verdiği, Sahra-altı Afrikalı dansçılar için de hem uğrak mekanlar hem de geleneksel Afrika dans derslerinin dönem dönem verildiği yerlerdir.

Şekil 3.4 Fildişi Sahilili Dans Eğitmeni K.I.O.’nun bir dans okulunda 2020 yılı Ocak ayında açılan dersinin afişi³³

Her bir dans okulunda sadece bir aktör düzenli dans dersi verse de Sahra-altı Afrikalı icracılar hemen hemen hepsinde birlikte dans etmek için buluşmakta, birbirlerinin derslerine katılmaktalar. Özellikle Havana Social House Afrikalı göçmenlerin koreografilerini çalışmak için sıklıkla bir araya geldikleri bir mekandır.

Afrikalı göçmenler bu mekanlarda tek seferlik atölye çalışmaları da düzenlemektedirler. Dans okullarının da tek seferlik atölye çalışmalarının da öğrencileri daha önce de bahsedildiği gibi çoğunlukla Türkiyelilerdir. Bu atölye çalışmaları sayesinde Afrikalı dansçılar kendilerini tanıtmaktadırlar ve bu kişilerden atölye sonrası özel ders almak isteyen öğrenciler olabilmektedir. Bu yüzden dans okulları henüz tanınmayan icracılar için bir fırsat yaratmaktadır. Muhataplarımdan K.G. (25) ve T. (21), bu dans okullarında öğrenciyken keşfedildiklerini ifade ettiler. Mesela T. (21), görüşmemiz sırasında öğrenci olarak katıldığı bir dans sınıfında dans icrasının herkes tarafından çok beğendiğini ve bir süre sonra dans okuluna para

³³ “New African Urban Dance Class”, 2022.

ödemedi derslere katılmaya başladığını söyledi. Yaklaşık 1 sene sonra da kendi sınıfını açacak seviyeye geldiğini ifade etti.

Alan çalışmamı yürüttüğüm sırada bu okullardaki dansçılarının bir kısmının katıldığı Şişli’de *Afro Dance Festival* adıyla yurtdışından dansçıların atölyeler düzenlediği bir festival ve Beşiktaş’ta bir “Afro Dans Partisi” düzenlendi. Bu etkinlikler öncesinde dansçılar toplanıp provalar yaptılar.

Şekil 3.5 *Afro Dance Festival*’da Nijeryalı dansçı OS. serbest stilde dans ediyor (Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir, 11.12.2021)

4. bölümde bu dans okullarındaki sosyal ağlardan daha ayrıntılı bahsedilecektir. Fakat bu mekanlar sadece bir araya gelinen sosyal mekanlar değil aynı zamanda göçmen dansçıların tek başlarına prova yaptıkları, gündelik hayattan kaçtıkları yerler olduğu da muhataplar tarafından ifade edilmiştir.

İstanbul’da yaşayan Sahra-altı Afrikalı müzisyenlerin düzenli müzik dersi verdiği tek mekan Okay Temiz Ritim Atölyesi’dir. Batı Afrika ülkelerinden Türkiye’ye göç etmiş geleneksel müzik ve dans gruplarındaki kişiler Galata’da bulunan Okay Temiz Ritim Atölyesi’nde tek seferlik ya da uzun süreli dersler vermektedir. Bu mekanda ders veren

kişiler devamlı değişmektedir. Okulun öğrencileri ise çoğunlukla Türkiyelilerdir. Derslerde öğrencilerle birlikte her yıl yılda bir kere düzenledikleri “Ritim Günü” konserine çalışılmaktadır. Bu konser Cemal Reşit Rey Konser Salonu’nda gerçekleşmektedir.

3.3.2 Restoranlar

Sahra-altı Afrikalı göçmenler için restoranlar yerel müziklerini ve yerel danslarını sergiledikleri önemli mekanlardır. Araştırmam sırasında Beyoğlu’nda bulunan üç restoranda Afrikalı göçmenlerin icra yaptıklarını gözlemledim. Bu restoranlar çoğunlukla Afrika yemekleri yapan restoranlardır. Alan araştırmamın ilk aylarında ziyaret etme fırsatı bulduğum bu restoranlardan biri olan Bara La Afrika’da kora, balafon ve djembe üçlüsüyle her hafta sonu yerel müzikler yapılıyor, bazen Afrikalı geleneksel dansçılar da uğrayıp dans gösterisi ile eşlik ediyorlardı. Şu anda aynı grupların Kara Lounge Restaurant’da ara sıra canlı müzik yaptıklarını ve dans ettiklerini görüşmeler sırasında öğrendim. Kara Lounge Restaurant yaklaşık 2021 yılının başından beri açık ve Afrikalı göçmenler arasında çok popülerleşmiş bir mekandır. Ayrıca bu mekanda Sahra-altı Afrikalılar sadece performans sergilemek için değil, doğum günü gibi birtakım kutlamalar için de bir araya gelmektedirler.

Habesha Restaurant ise Etiyopya yemekleri yapan ve çalışanların Etiyopyalı olduğu bir restorandır ve sahibi C.K. Türkiyelidir. C.K., görüşmemiz sırasında yıllar önce Etiyopya’ya olan kişisel ilgisinden dolayı bir restoran açmayı planlayıp Etiyopya’ya araştırma yapmaya gittiğini anlattı. Daha sonra orada tanıştığı dansçı ve garsonları Türkiye’ye getirdiğini ifade etti. Dolayısıyla bu restoranda çalışanların çalışma izinlerini, kalacak yerlerini ayarlayan kişi de kendisidir. Gelen dansçılar eğer geri döner ya da başka bir ülkeye göç ederse de yeni çalışanlara aracı olmak için tekrar Etiyopya’ya gittiğini belirtmiştir.

Habesha’nın şu anki icracıları 2 kadın 2 erkek dansçıdır. Geleneksel Etiyopya dansları yapmakta olan bu kişiler başka bir mekanda performans sergilememektedirler. Dansçılar aynı zamanda restorandaki garsonluk, DJ’lik gibi başka işleri de yapmaktadırlar. Habesha’nın sahibi bu restoranın müşterilerinin genelde Avrupa’dan gelen Etiyopyalılar ve Doğu Afrika’dan gelen turistler olduğunu ifade etmiştir.

Şekil 3.6 Habesha Restaurant'ta çalışan Etiyopyalı dansçılar (Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir, 21.01.2022)

Habesha restoranının teras katında bazı Cuma akşamları yerel Afrika müziği de icra edilmektedir. Bahsedilen her üç mekanda da (Habesha Restaurant, Kara Lounge Restaurant ve Bara La Arfika) geleneksel müzik icrası yapan bu topluluğun adı Doundoun'dur. Topluluğun aracılığını yapan E.B., görüşmemizde Afrika yemekleri yapan bu restoranlarla bizzat kendisi görüşüp Doundoun ekibini önerdiğini anlattı.

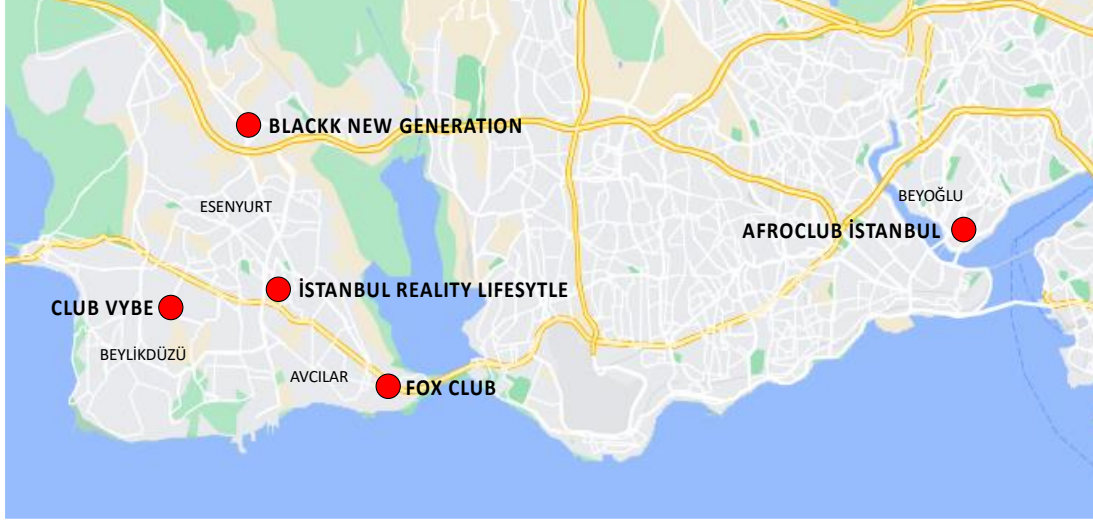

Şekil 3.7 Doundoun ekibinden Demokratik Kongolu E.H. djembe çalarken (Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir, 10.12.2021)

Yukarıda bahsi geçen bu üç restoranın haricinde Senegal yemekleri yapan bir kadın dansçının apartman dairesinde işlettiği bir restoran da bulunmaktadır. Bu restoran genellikle Senegalli göçmenler tarafından bilinmektedir. Benim bu restorana gitme fırsatım olmadı fakat görüştüğüm kişiler buralarda da doğum günü gibi çeşitli kutlamaların yapıldığını, Afrikalıların buluştuğu bir mekan olduğunu anlattılar. Başka restoranlardan da bahsedildi ancak orada müzik ve dans icrası olduğuna dair henüz bir bilgiye ulaşamadım.

3.3.3 Gece kulüpleri

İstanbul'da çoğunlukla Sahra-altı Afrikalıların ziyaret ettiği gece kulüpleri ise popüler Afrika müziğinin icra edildiği mekanlardır. Bu mekanlarda düzenli ya da tek seferlik sahne alan DJ'ler, vokal icracılar ve dansçılar bulunmaktadır.

Şekil 3.8 Araştırma kapsamında tespit edilen gece kulüpleri İstanbul haritası üzerinde gösterilmektedir

Şekil 3.8’de görüldüğü gibi Sahra-altı Afrikalıların gittiği gece kulüpleri İstanbul’un birbirlerine uzak çeşitli semtlerinde bulunmaktadır. Bir tanesi merkezi bir konum olan Taksim Beyoğlu’nda bulunmaktadır. Diğerleri ise daha çok Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin yaşadığı kentin merkezine uzak semtler olan Esenyurt, Avcılar ve Beylikdüzü’ndelerdir. Alan çalışmam sırasında bu semtlerde çoğunlukla Nijeryalı göçmen toplulukların yaşadıklarını gözlemledim. Bu semtlerdeki gece kulüplerinde de çoğunlukla Nijeryalılar çalışmaktadırlar.

Şekil 3.8’de işaretli tüm mekanlarda Sahra-altı Afrikalı DJ’ler çalışmaktadırlar. Blackk New Generation, Club Vybe, İstanbul Reality Life Style ve Fox Club, Sahra-altı Afrikalılar arasında en çok Nijeryalıların ziyaret ettiği mekanlardır. AfroClub İstanbul’u ise Sahra-altı Afrikanın çeşitli ülkelerinden göçmenler tercih etmektedirler.

Pandemi sebebiyle tüm bu mekanları ziyaret etme fırsatı bulamadım ama sosyal medya hesapları üzerinden sürekli olarak bu mekanlara ilişkin paylaşımları takip ederek bilgi edinmeye çalıştım. Ayrıca burada çalışan dansçılarla müzisyenlerle görüşmeler yapma imkanım oldu.

Diğerlerine göre daha merkezi bir konumda bulunan AfroClub İstanbul’u çalışmam sırasında bir kere ziyaret etme fırsatım oldu. Beyoğlu’nda ara sokakta pek görünür olmayan bu kulübün girişi Afrikalılar ve Türkiyeli kadınlar için ücretsiz. Türkiyeli erkeklerin ise giriş sırasında para ödemeleri gerekmektedir. Kulübün çalışanları, DJ’i ve müşterileri çoğunlukla Afrikalılardır. Müzikler ise yukarıda bahsedilen diğer kulüplerde olduğu gibi genelde Afrika kökenli popüler şarkılardır.

Görüşme yaptığımız sırada Angolalı müzisyen ve dansçı T. (21), Club Vybe’da her Cuma arkadaşlarıyla birlikte dans ettiklerini ifade etti. Güney Sudanlı K.G. (25) de görüşmemiz sırasında bazı Cuma akşamları bu gruba katıldığını söyledi. Club Vybe’da gerçekleşen T. ve arkadaşlarının dans performanslarının afişi Şekil 3.9’da verilmiştir.

Şekil 3.9 Fildişi Sahilili K.I.O., Nijeryalı OS., Faslı S. ve Angolalı T.’nin Club Vybe’da gerçekleşen dans gösterilerinin afişi³⁴

İstanbul Reality Life Style ise düzenlediği farklı bir etkinlikte diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu mekan eğlence mekanı olmasının yanı sıra yeni besteler yapanların, yeni vokal icracılar ve dansçıların da keşfedildiği bir yerdir. Sahra-altı Afrikalılara buralarda tek seferlik sahne alıp kendilerini tanıtmaya fırsatı verilmektedir. Ayrıca DJ, komedyen ya da *hypeman* denilen DJ’in çaldığı müzik sırasında müşterileri eğlendirmek için mikrofona konuşan kişiler de bu mekanlarda sahne almaktadır. Eğer bu göçmenlerin İstanbul Reality Lifestyle’da gerçekleştirdikleri icralar müşteriler ve mekan sahipleri tarafından beğenilirse başka gece kulüplerinde düzenli sahne alabilmekte, tanınır olma fırsatı yakalamaktadırlar.

³⁴ “We Love Fridays”, 2022.

Şekil 3.10 İstanbul Reality Lifestyle’da sahne alan Nijeryalı bir vokal icracının afişi³⁵

Şekil 3.10’da da görüldüğü gibi İstanbul Reality Lifestyle’daki performanslar tekil performanslar değildir. İcracıları tanıtmak için düzenlenen bu geceler, vokal icracı, DJ, komedyen, hypeman, dansçı gibi çeşitli icralar yapılan paket bir gösteriden oluşmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen ve Şekil 3.8’de gösterilen mekanlar haricinde bazı göçmenlerin tek seferlik icra yaptıkları ve genellikle Türkiyeliler tarafından ziyaret edilen gece kulüpleri de bulunmaktadır. Mesela, geleneksel müzik icra eden Senegalli S.P. (29) görüşmemiz sırasında bazı gece kulüplerinde DJ’lere perküsyonla eşlik ettiğinden ve bu icrayı yaptığı gece kulüplerinin Türkiyeliler tarafından tercih edildiğinden bahsetti. S.P. ayrıca bu icranın, yaptığı diğer “müzik işlerinden” daha çok kazandığını; özellikle yaz sezonunda Alaçatı, Çeşme gibi tatil bölgelerinde bu işe olan talebin arttığını ifade etti.

³⁵ “İstanbul Reality Lifestyle”, 2022.

3.3.4 Sanal mekanlar: Sosyal medya ve televizyon

Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların büyük bir kısmı sosyal medyayı çok aktif şekilde kullanmaktadırlar. Covid-19 salgını döneminde fiziki araştırmamın duraksamasıyla özellikle Instagram ve YouTube üzerinden yapılan paylaşımlar, canlı yayınlar benim dansçı ve müzisyen göçmenlerle ilgili bilgi toplamaya devam etmemi sağladı.

Sahra-altı Afrikalı vokal icracıların çoğunluğu YouTube üzerinden kendi bestelerine çektikleri kliplerini paylaşmaktadırlar. Spotify üzerinden şarkıları yayınlanan göçmenler de bulunmaktadır. Instagram'ı ise daha çok kendilerini tanıtmak, yeni yayınlanan videolarını duyurmak için kullanmaktadırlar.

Kiliselerin ise hemen hepsinin Facebook sayfası bulunmaktadır ve önemli bir kısmı Pazar ayinlerini internet üzerinden yayınlamaktadırlar. Benim takip ettiğim kiliseler Covid-19 salgınından önce de Pazar ayinlerini canlı olarak yayınlıyorlardı ancak salgın döneminde bu sayfalar daha aktif hale geldi.

Sahra-altı Afrikalıların televizyonda yer almaları ise genelde ajanslar aracılığıyla olmaktadır. Bu ajanslar genellikle Türkiyelilerin yönettiği dizi film oyunculuğu, kliplerde dansçılık gibi tek seferlik işler için göçmenlerin kayıt oldukları ajanslardır. Muhataplardan I.D. (45), görüşmemizde ajans aracılığıyla çeşitli filmlerde, kliplerde oynadığını anlattı. K.G. (25) ve T. (21) de ajans aracılığıyla kliplerde dans etme fırsatı bulduklarını söylediler. K.G. (25), yine ajans aracılığıyla çevrimiçi dizi-film platformu Gain'de yayınlanan bir dizide oyunculuk yapmaktadır. Fakat daha önce de belirtildiği gibi kırılgan yasal statüdeki göçmenler bu ajanslara kaydolamamaktadırlar.

TV8 kanalında yayınlanan ses yarışması O Ses Türkiye'ye ise benim tanıdığım 3 müzisyen katılmıştır. Bu 3 kişiden biri bu yarışmaya katılmanın ona bir çevre kazandırdığını ve iş bulmasında kolaylık sağladığını söyledi. Dolayısıyla bu yarışmalara katılmak başka yerlerde müzik yapabilmek ve müzisyenlerin kendilerini tanıtabilmesi için önemlidir.

Araştırmama ilk başladığım zamanlarda tanıştığım O Ses Türkiye yarışmasına da katılan Ugandalı müzisyen B.K. ise 2020 yılında ENBE Orkestrası ile çalışmaya başladı. 2020 Haziran ayında TV100'de ENBE Orkestrasıyla birkaç haftalık bir müzik programı yaptı.

3.3.5 Kiliseler

Çalışmam sırasında Sahra-altı Afrikalıların gittiği bazıları cadde ya da sokak üzerinde görünür, bazıları apartman dairesinde olan toplam 13 adet kilise keşfettim. Bu kiliseler Dolapdere, Taksim, Bomonti, Feriköy, Mecidiyeköy, Pangaltı, Aksaray, Kurtuluş, Harbiye, Avcılar ve Esenyurt'ta bulunmaktadır. Mecidiyeköy, Kurtuluş, Harbiye ve civarı halihazırda çok sayıda kilisenin bulunduğu mahallelerdir. Ancak Sahra-altı Afrikalıların ayinlerini yaptıkları kiliselerin bazıları halihazırda var olan kiliseler olsa da bu çok nadir bir durumdur, Sahra-altı Afrikalı göçmenler çoğunlukla kendilerine ait kiliseler kurmaktadır. Bu kiliseler genellikle dışarıdan ne olduğu belli olan mekanlar da değildir. Özellikle Avcılar ve Esenyurt'taki kiliseler Sahra-altı Afrikalı göçmenler bu semtlerde yaşadıkları için sonradan kurulmuşlardır. Bazı kiliselerde sadece Ugandalılar, sadece Nijeryalılar ya da sadece Sierra Leone'liler, bazılarında ise Sahra-altı Afrika'nın çeşitli ülkelerinden göçmenler bir arada ayinlere katılmaktadırlar. Ayinler genellikle İngilizce ya da Fransızca yapılmaktadır. Şimşek (2019b) bu kiliselerden Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin sadece ibadet ettikleri sosyal mekanlar değil, aynı zamanda bir araya geldikleri, birbirlerinin sorunlarını dinledikleri, dayanışma ilişkilerinin kurulduğu sosyal alanlar olarak bahsetmektedir ve bu kiliselerin varlığının sadece Afrikalı göçmenler tarafından bilindiğini ifade etmektedir (s. 238-239).

Araştırmam sırasında Dolapdere'de bir apartman dairesinde bulunan bir kilisede Pazar ayinine katılma şansım oldu. Burası sadece Ugandalıların gittiği bir kilisedir. Kilisenin üç müzisyeni bulunmaktadır ve bu müzisyenler klavye, gitar ve davul çalmaktadırlar. Ayinin bazı kısımlarında benim de daha önce tanıştığım müzisyen B.K., kilise sahnesinde ilahiler söylemektedir.

Çalışmam sırasında tespit ettiğim 13 kilisede de Sahra-altı Afrikalı göçmenler müzisyenlik yapmaktadırlar. Sosyal medya üzerinden bazı kilise müzisyenlerinin birden fazla, bazılarının tek bir kilisede müzisyenlik yaptıklarını tespit ettim. Bazı müzisyenlerin birden fazla kilisede icra yapabilmeleri dolayısıyla kiliseler üzerinden müzisyenlerinin aralarında da bir ağ olabileceği düşünülebilir. İstanbul'daki Sahra-altı Afrikalıların kilise müzikleri, dansları ve buradaki müzisyenler başlı başına bir araştırma konusu olabilecek kadar geniş bir alan oluşturmaktadır. Dini ağlar açısından da ele alınabilecek kilise müzisyenleri benim çalışmamın konusunun dışında kalmaktadır. Ancak sosyal medya üzerinden ya da kiliseleri ziyaret ettiğim sırada

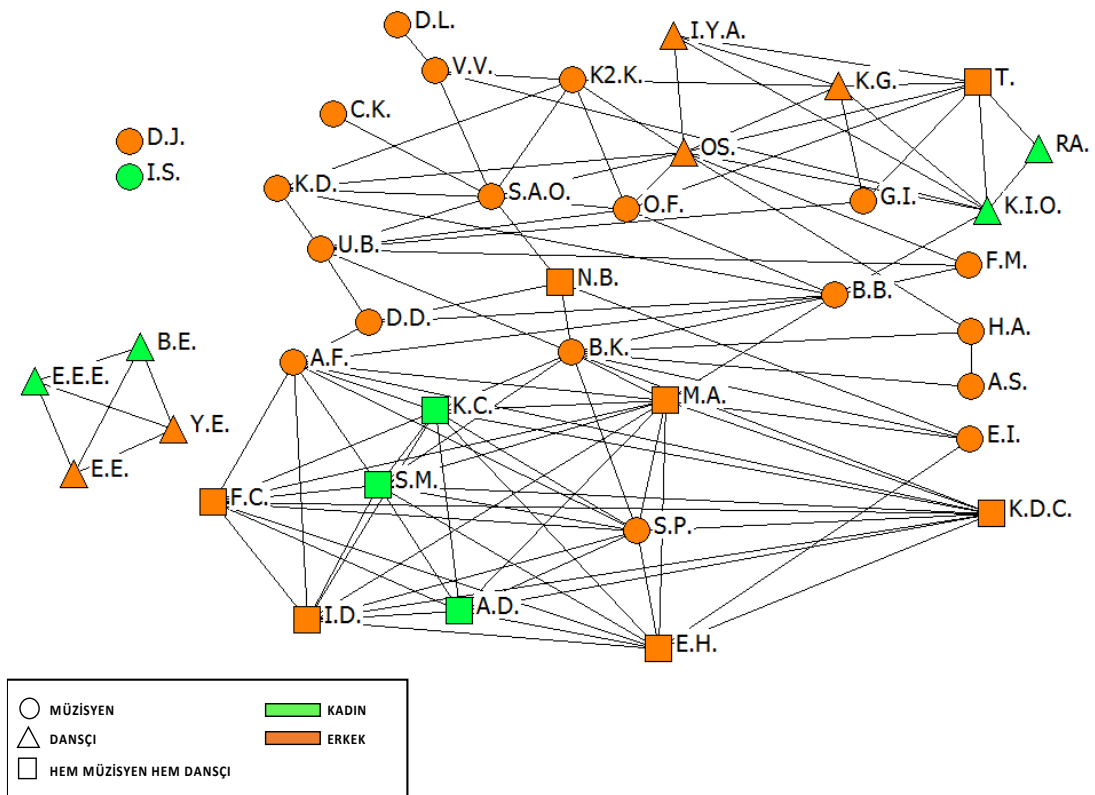
gördüğüm müzisyenleri ismen tanımıyorum ve araştırma odağımdan dolayı İstanbul'daki Sahra-altı Afrikalıların ziyaret ettiği tüm kiliseleri sosyal medya üzerinden düzenli takip etme, sıklıkla ziyaret etme ve kilise müzisyenleriyle tanışma fırsatım olmadı. Yine de çalışmam süresince sosyal medya hesaplarından takip ettiğim ve katılabildiğim ayinlerde gözlemlediğim kadarıyla kiliseler profesyonel müzisyenliğin devam ettiği, çok sayıda müzisyenin düzenli olarak çalıştığı mekanlardır. Benim örneklemim içindeki müzisyenlerden ikisinin kiliselerde de müzisyenlik yaptığını tespit ettim. Bu yüzden 4. bölümdeki sosyal ağ analizinde fiziki mekanlar incelenirken bu iki müzisyen aktörün, özel bir kilise adı kullanılmadan sadece “kiliseler” ifadesi ile bu mekanlar üzerinden aralarındaki bağ da gösterilmektedir.

4. SOSYAL AĞ ANALİZİ

Bu bölümde, 3. bölümde bahsi geçen Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların İstanbul’da kurdukları sosyal ağlar analiz edilmektedir. Çalışmam sırasında UCINET veri analiz programı kullanarak yapılan sosyal ağ analizi aracılığıyla, örnekleme dahil olan 39 aktörün kendi aralarında kurdukları arkadaşlık ilişkileri ve ekonomik ilişkiler anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca aktörlerin müzik ve dans icra ettikleri mekanlarla ve aracı aktörlerle olan bağlantıları kurdukları ilişkiler bağlamında incelenmiştir. Bu mekanlar üzerinden oluşan gruplaşmalar, aracı aktörlerin etkili olduğu topluluklar, merkezi konumdaki aktörler, bu merkezi aktörlerin özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

4.1 Aktörer

Şekil 4.1 Çalışmanın örneklemi olan 39 aktörün ağ haritası gösterilmektedir

UCINET veri analiz programı ile oluşturulan ilk haritada çalışmanın örneklemini oluşturan tüm aktörler yer almaktadır. Aktörlerle yapılan görüşmeler sırasında ve çalışmanın örneklemini oluşturan tüm icracıların kişisel sosyal medya hesaplarındaki gözlemler sonucunda edinilen bilgilerle birbirlerini tanıyan kişiler tespit edilmiştir. Bu sayede oluşturulan veriler ise Şekil 4.1’deki görseli meydana getirmiştir.

Haritaya genel bir bakışla, en temelde müzisyen, dansçı ve hem müzisyen hem dansçı olan aktörlerin birbirleri ile ilişki içinde oldukları görülmektedir. Dışarıda kalan D.J. ve I.S.’nin ise diğer aktörleri tanımadıkları tespit edilmiştir. Bu aktörlerden kadın müzisyen I.S. şu anda aktif müzisyenlik yapmamakta, ara sıra Türkiyeli bir müzisyenle beraber çalışmaktadır. D.J. ise aktif bir şekilde müzik yapmakta ve ayrıca radyoda çalışmaktadır. Görüşmeler sırasında D.J., İstanbul’da sadece Suriyeli ve Türkiyeli müzisyenleri tanıdığını ve aynı zamanda birkaç ünlü Türkiyeli müzisyenin de aranjörlüğünü yaptığını ifade etmiştir. Dolayısıyla bu iki müzisyenin de çoğunlukla Türkiyelilerle çalıştıkları için ağın dışında kaldıkları anlaşılmaktadır.

Haritada sol altta ise herkesin birbirine eşit mesafede olduğu, kimsenin merkezi olmadığı dört aktörden oluşan bir ağ görülmektedir. Bu ağdaki aktörler 3. bölümde bahsi geçen Habesha restoranda çalışan ve İstanbul’da bu restorandan başka bir yerde icra yapmadıklarını ve birbirlerinden başka Sahra-altı Afrikalı icracı tanımadıklarını ifade eden dansçılardır.

Haritanın sağ tarafında oluşan büyük ağa bakıldığında ise toplamda 33 aktörün birbiriyle bağının olduğu görülmektedir. Bu aktörler arasında birbirlerini doğrudan tanıyan kişiler olduğu gibi birbirlerine bir ya da birkaç kişi mesafede olan kişiler de bulunmaktadır. Dolayısıyla bu ağda bulunan aktörlerin hepsi birbirini tanımasa da bu aktörlerin gelecekte birbirlerini tanıma, aynı mekanda bulunma, karşılaşma ya da birlikte icra yapma ihtimali oldukça yüksektir.

Şekil 4.1 aynı zamanda 39 aktörün kadın erkek dağılımını da göstermektedir. Daha önce 3. bölümde de bahsedildiği üzere kadın icracıların sayısı erkeklere oranla oldukça azdır. Fakat yine de bazı kadın icracıların ağda önemli yerlerde durdukları, çok sayıda müzisyen ve dansçı tanıdıkları görülmektedir. Özellikle K.C., S.M., A.D. ve K.I.O. kendi çevrelerinde merkezi bir konumda bulunmaktadır.

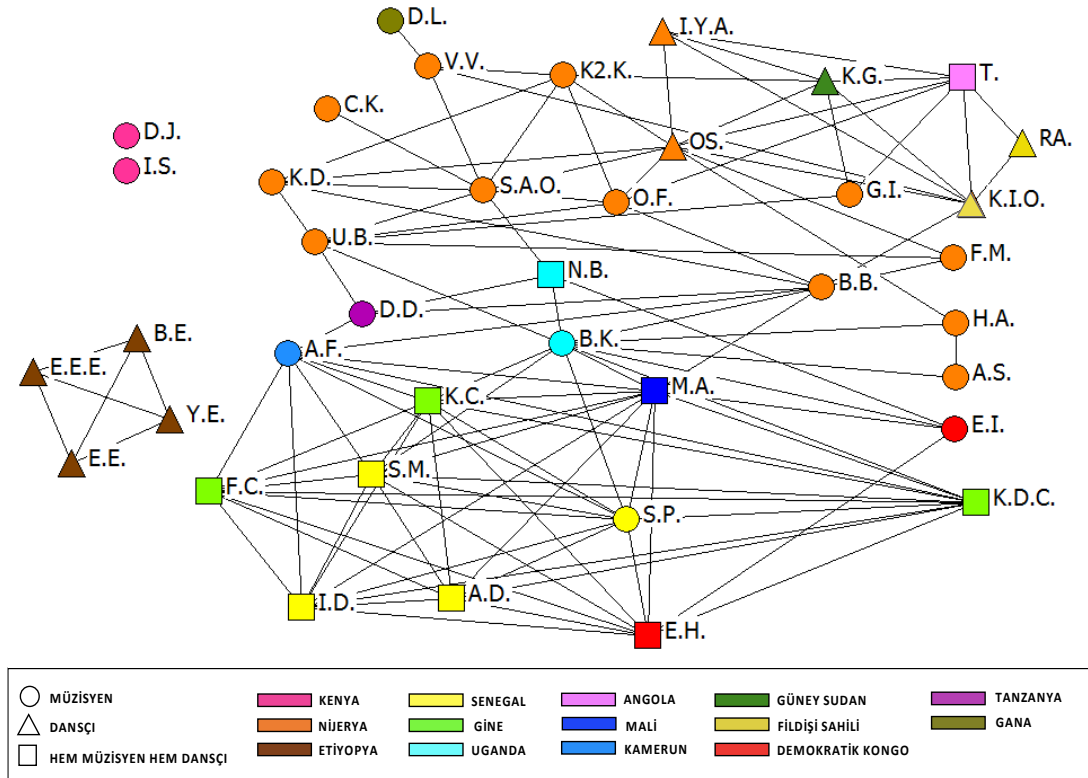
Aktif olarak müzisyenlik ya da dansçılık yapan tüm kadınların mutlaka bir kadın icracı tanıdığı da haritada görülmektedir. Sadece müzisyenlik yapan tek kadın aktörün ağın

dışında kalan I.S. olduğu görülmektedir. Bunun dışında aktif olarak icra yapan kadın aktörler ise dansçı ya da hem müzisyen hem dansçıdır. Bu da İstanbul'da aktif icra yapan Sahra-altı Afrikalı kadın icracıların önemli bir kısmının dansçılık yaptığı, kadınların özellikle dans icracıyla görünür oldukları ya da dans alanında icracı olarak kabul edildiklerini göstermektedir.

Erkek icracılara bakıldığında ise çoğunluğun sadece müzisyenlik yaptıkları, sadece dansçılık yapanların sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Dışarda kalan D.J. haricinde tüm erkek müzisyenler arasında bir bağ bulunmaktadır. Erkek icracılar arasında çeşitli gruplaşmalar ve merkezi roller olduğu da açıkça görülmektedir. Bu merkezi roller aşağıdaki haritalar üzerinden analiz edilecektir.

4.1.1 Ükelere göre sosyal ağ analizi

İstanbul'da yaşayan Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların hangi ülkelerden göç ettiklerinin İstanbul'daki tanışıklıklarında belirleyici olup olmadığını inceleyebilmek için aşağıdaki Şekil 4.2'de 39 aktörün köken ülkeleri gösterilmektedir.

Şekil 4.2 Çalışmanın örneklemi olan 39 aktörün ağ haritası köken ülkeleri ile gösterilmektedir

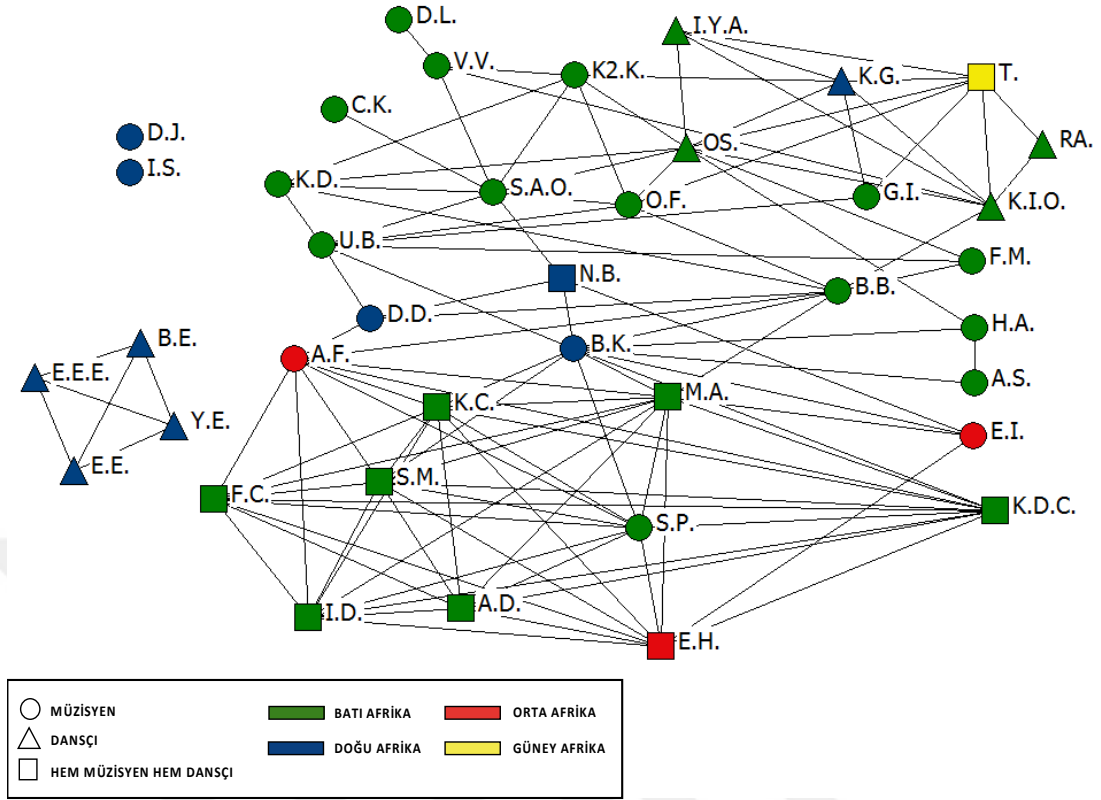
Haritada ağların dışında kalan D.J. ve I.S.'nin Kenyalı olduğu görülmektedir. 39 aktör arasında Kenyalı olanlar sadece bu kişilerdir. Ayrıca sol alttaki dört kişilik ağdaki tüm aktörlerin de Etiyopyalı olduğu görülmektedir.

Daha önce 3. bölümde de ifade edildiği gibi çoğunluğu oluşturan Nijeryalı icracılar haritanın üst kısmında büyük bir ağ oluşturmaktadır. Bu ağın içinde müzisyen ve dansçılar bir arada bulunmaktadır. İcra alanları fark etmeksizin tüm Nijeryalılar birbirlerini tanımaktadırlar. Doğrudan tanımayanlar ise birbirlerine bir ya da birkaç kişi mesafededirler. Dolayısıyla birbirlerini tanımayanların da aynı mekanlarda bulunuyor olma ihtimali oldukça yüksektir.

Haritada Senegalliler ikinci büyük grubu oluşturmaktadır. Bu grup içinde herkes birbirini doğrudan tanımaktadır. Aynı şekilde Gineliler, Ugandalılar ve Demokratik Kongoluların da birbirlerini doğrudan tanıdığı haritada görülmektedir.

Ganalı, Angolalı, Güney Sudanlı, Tanzanyalı, Kamerunlu ve Malili göçmenler ise birer kişi olmalarına rağmen büyük ağın çoğunlukla merkezi yerlerine konumlanmışlardır. Haritaya bakıldığında ülkelere göre belirgin bir bir aradalık olsa da İstanbul'da genel bir Sahra-altı Afrikalılık kimliği de olduğu söylenebilir. Fakat Batı Afrikalılık, Doğu Afrikalılık gibi bölgeler üzerinden bir ayırım da söz konusu olabilir. Bu yüzden aşağıda Sahra-altı Afrika'nın Doğu, Batı, Orta, Güney bölgeleri üzerinden harita tekrar incelenecektir.

4.1.2 Bölgelere göre sosyal ağ analizi

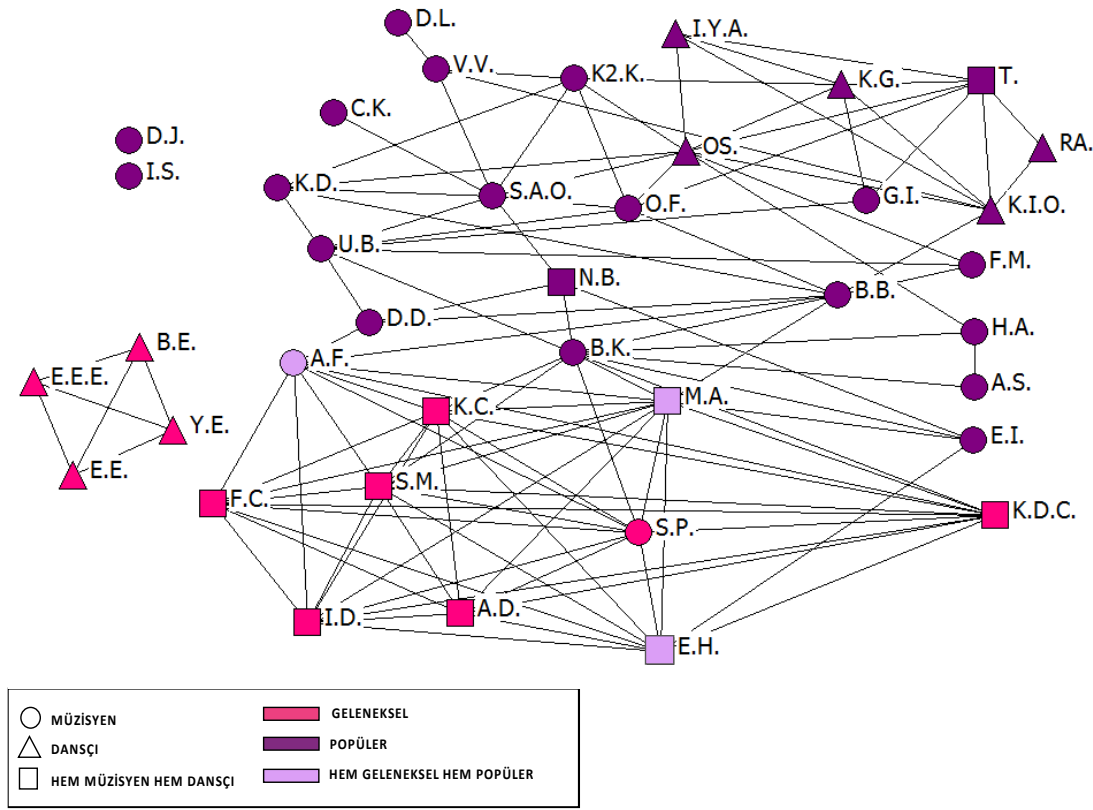
Şekil 4.3 Çalışmanın örneklemi olan 39 aktörün ağ haritası köken ülkelerinin bulunduğu bölgeler ile gösterilmektedir

Yukarıda Şekil 4.3'te aktör ağları Sahra-altı Afrika'nın Doğu, Batı, Orta ve Güney bölgelerine göre haritalandırılmıştır. Aktör ağları bölgelere göre incelediğinde 33 aktörün oluşturduğu büyük ağın dışında kalan tüm göçmenlerin Doğu Afrikalı olduğu görülmektedir. Büyük ağın içinde ise sadece 4 Doğu Afrikalı bulunmaktadır ve bu aktörlerin 3'ü oldukça yakın mesafededir.

Batı Afrikalılar ise büyük ağda çok önemli bir yer kaplamaktadır. 33 aktörün 25'i Batı Afrikalıdır ve hepsi arasında doğrudan ya da dolaylı bir bağ olduğu görülmektedir. Dolayısıyla İstanbul'daki Batı Afrikalı müzisyen ve dansçıların büyük bir sosyal ağ oluşturduğu söylenebilir. Bazı aktörler arasında birkaç kişilik mesafe olsa da hepsi arasında mutlaka bir Batı Afrikalı aktör bağı bulunmaktadır. Buna bağlı olarak haritaya genel olarak bakıldığında merkezi rolde olan aktörlerin bazılarının da Batı Afrikalılar olduğu görülmektedir. Merkezi aktörler genellikle diğer aktörlere iş bulmada aracılık eden, ekonomik ilişkileri kuran icracılardır.

4.1.3 Geleneksel veya popüler müzik ve dans icralarına göre sosyal ağ analizi

Çalışma sırasında iki temel müziksel stilin öne çıktığını gözlemlenmiştir. Bunlar, icracı aktörlerin ifade ettiği şekilde “geleneksel” ve “popüler” olarak ikiye ayrılmaktadır. Daha önce 3.2’de de bu konu ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Müzisyen ve dansçıların icra yaptıkları mekanlarında ve kurduğu ilişkilerde geleneksel veya popüler türlerde müzik ve dans icrası yapmaları belirleyici olmaktadır. Bu yüzden merkezi kişileri, mekanları ve araçları incelemenden önce aşağıdaki Şekil 4.4’te geleneksel veya popüler müzik ve dans icralarına göre aktörlerin sosyal ağları incelenmektedir.

Şekil 4.4 Çalışmanın örneklemini oluşturan 39 aktörün sosyal ağ haritası yaptıkları geleneksel veya popüler müzik ve dans icralarına göre gösterilmektedir

Şekil 4.4’te görüldüğü gibi en belirgin ayrım geleneksel ve/ya popüler icralara göre oluşmaktadır. Popüler müzik ya da dans icrası yapan müzisyen ve dansçılar genel haritanın üst kısmında, geleneksel müzik ya da dans icrası yapan müzisyen ve dansçılar alt kısmında, hem geleneksel hem popüler müzik ya da dans icrası yapanlar ise ortadaki kesişim noktasında yer almaktadır. Böylece Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların biri geleneksel diğeri popüler icra olmak üzere iki temel grup odağı oluşturduğu görülmektedir.

Haritanın üst kısmında bulunan, popüler müzik ya da dans icrası yapan aktörlerin önemli bir kısmı sadece müzisyenlik yapmakta; haritanın altı kısmında bulunan geleneksel müzik ya da dans icrası yapan aktörlerin ise çoğu hem müzisyenlik hem dansçılık yapmaktadır. Orta kısımda bulunan hem yerel hem popüler icra yapan aktörlerin ise birini sadece müzisyen diğerinin hem müzisyen hem dansçı olduğu görülmektedir.

Haritanın alt kısmına bakıldığında sıkı ilişkilerin görüldüğü gruplaşma geleneksel icra yapan aktörlerin arasında yakın ilişkilerin olduğunu göstermektedir. Bu geleneksel müzik ve dans icra eden kişiler için Türkiye'ye göç etmede festivallerin aracı olduğu daha önce 3.1'de de bahsedilmiştir. Bu aktörler aynı zamanda daha sonra aynı şekilde Türkiye'ye festivaller aracılığıyla gelen müzisyen ve dansçılara da kendi deneyimleriyle aracılık eden kişilerdir. Daha sıkı ilişkilerin kurulduğu geleneksel icralar yapılan ağda, yeni gelen kişiler diğerleriyle tanıştırmakta ve icra ekiplerine, dönüşümlü olarak gidilen işlere dahil edilmektedirler. Bu yüzden haritanın diğer ağlarından farklı olarak geleneksel türde icra yapan tüm aktörlerin ağlarının birbirlerine bağlı olduğu görülmektedir. Popüler icracılar ise birbirleri aralarında daha çok mesafeli ağlar bulunmaktadır.

Bu haritada hem müzik hem dans icra eden aktörlerin bunlardan hangisine ilişkin ağlara yakın olduklarını da, dolayısıyla müzik ve danstan hangisini daha çok icra ettiklerini de göstermektedir. Örneğin hem müzisyen hem dansçı olan T.'nin dans icracılarıyla ağlarının olması dolayısıyla daha çok dans icra ettiği düşünülebilir. Hem müzisyen hem dansçı olan N.B.'nin ise daha çok müzisyenlerle ağlarının olması dolayısıyla daha çok müzik icra ettiği anlaşılabilir.

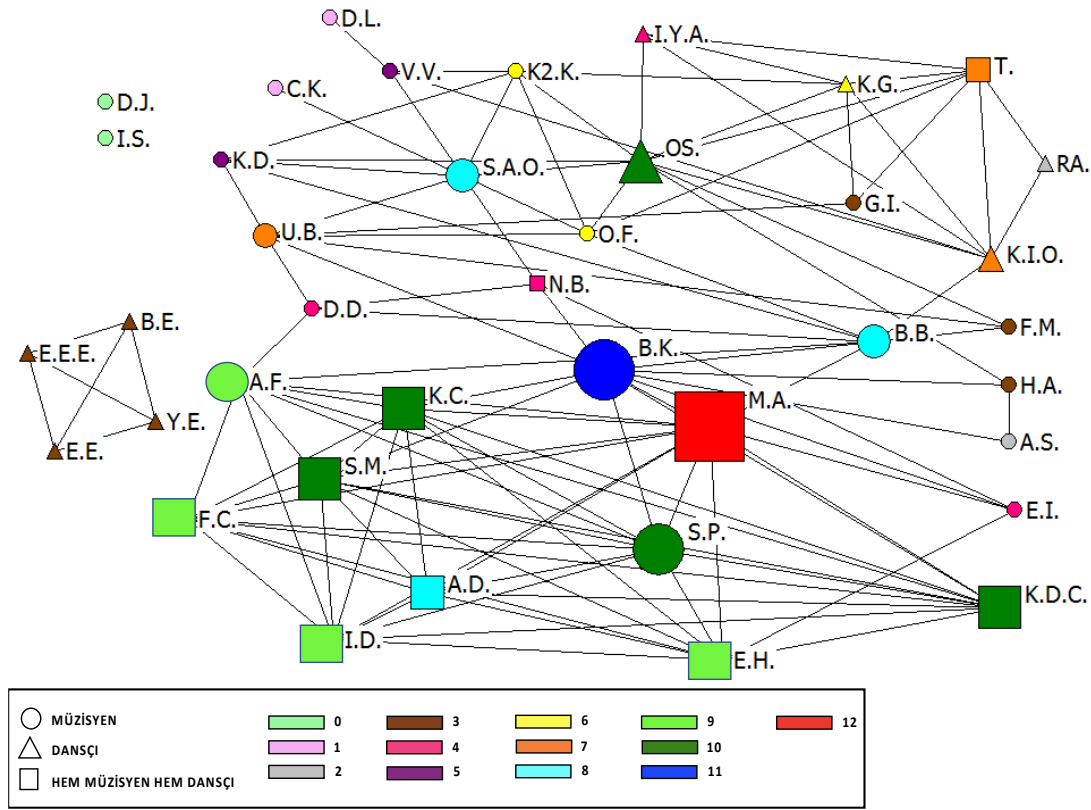
Orta kısımda kalan hem geleneksel hem popüler müzik ya da dans icra eden aktörler A.F. ve M.A.'nin popüler icracılar ve geleneksel icracılar arasında bir köprü görevi gördüğü söylenebilir. Yüksek bir ihtimalle bu iki grup arasındaki tanışıklıklara aracılık edenler bu aktörlerdir. Hem geleneksel hem popüler icra yapanlardan E.H.'nin ise A.F. ve M.A. gibi ağın ortasında değil, geleneksel icracılara yakın olduğu görülmektedir. Bunun sebebi E.H.'nin geleneksel müzik icrasını Sahra-altı Afrikalı müzisyenlerle birlikte yapıyor, popüler dans icrasını ise Sahra-altı Afrikalı göçmenlerle bağlantısı olmayan bir okulda Türkiyelilerde Salsa türünde eğitim veriyor olmasıdır.

Şekil 4.4'teki harita, Şekil 4.2'deki ülkeler haritasıyla birlikte incelendiğinde ise ayrımlar daha da belirginleşmektedir. Mesela, 39 örneklem içinde 14 aktörle en yoğun

grubu oluşturan Nijeryalılarının hepsinin popüler icra yaptığı görülmektedir. Etiyopyalı, Senegalli ve Gineali aktörlerin tümü ise geleneksel icralar yapmaktadırlar. Fakat aynı belirgin ayırım Şekil 4.3'teki bölgeler üzerinden yapılamamaktadır.

4.2 Merkezi Aktörler

Yukarıda 4.1'deki haritalarda kesişim noktalarında yer aldığı görülen ve bir merkezi rolü olabileceği tespit edilen aktörler bu başlık altında incelenecektir. Bu aktörlerin neden kesişim noktalarında bulundukları, hangi mekanlarla, hangi araçlarla ilişkide oldukları tespit edilmeye çalışılacaktır.

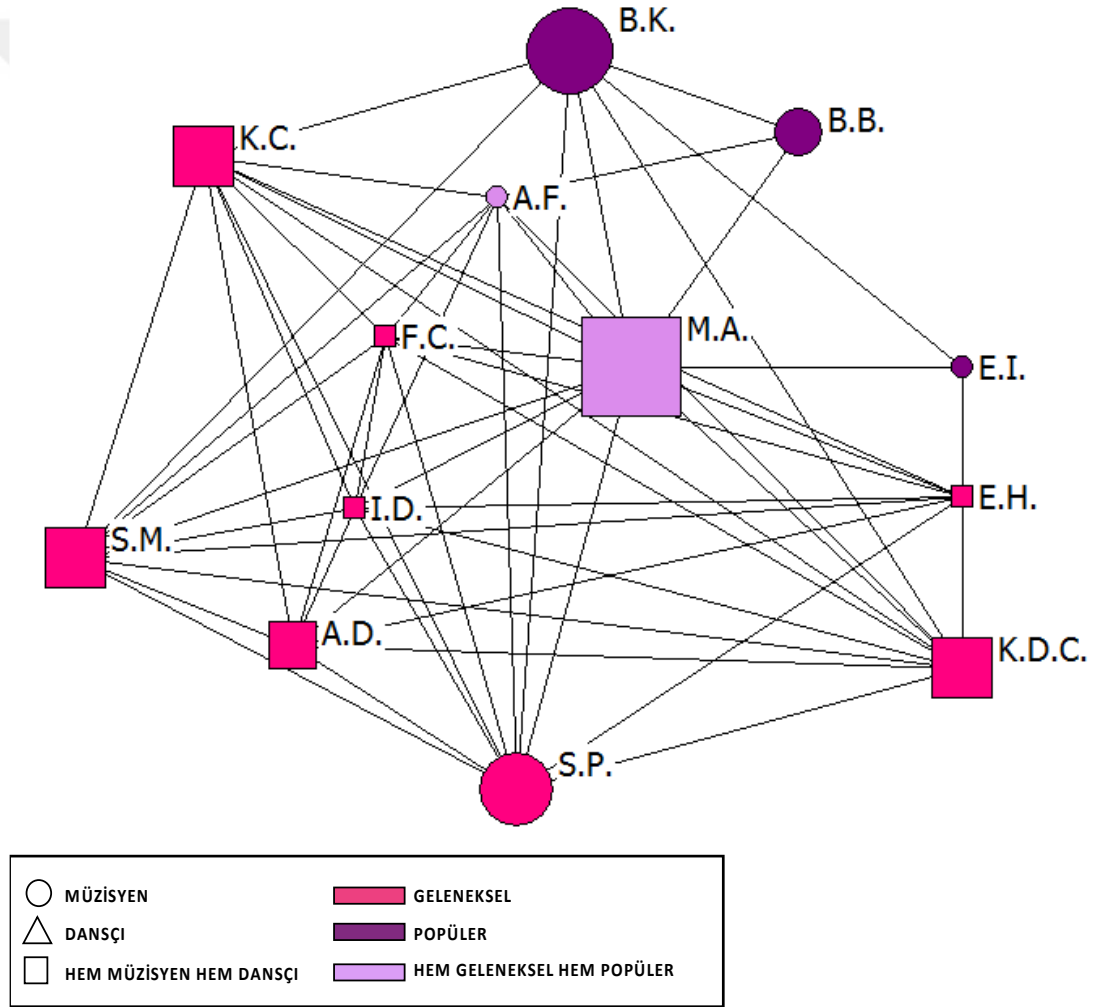

Şekil 4.5 Çalışmanın örneklemini oluşturan 39 aktörün merkezi rolleri gösterilmektedir

Şekil 4.5'te düğümlerdeki renkler ve şekillerin büyüklüğü aktörlerin tanıdıkları kişi sayısına göre verilmiştir. Bu haritaya bakıldığında üst kısımda bulunan aktörlerin daha küçük olduğu, daha az insan tanıdığı; alt kısımdaki aktörlerin daha büyük olduğu, daha çok aktör tanıdığı görülmektedir. Bu haritaya Şekil 4.4'teki harita ile bakıldığında ise haritanın alt kısmındaki geleneksel müzik ve dans icra eden aktörler sürekli birbirleriyle icra yaptıkları için çok sayıda insan tanıdıkları anlaşılmaktadır. Fakat düğümlerdeki şekillerin büyüklüğü ya da küçüklüğü kendi çevresindeki ağlara

oranlarıyla değerlendirilmelidir. Yukarıdaki önemli bir çoğunluğunu Nijeryalıların oluşturduğu aktörlerin ise daha az birbirlerini tanıyan daha çeşitli gruplar oluşturdukları anlaşılmaktadır. Şekil 4.5'te en dikkat çeken aktörler ise haritanın kesişiminde bulunan ve en çok kişi tanıdıkları görünen B.K. ve M.A.'dır. Bu yüzden bu iki aktör aşağıda daha ayrıntılı olarak incelenmektedir.

B.K. ve M.A. dışında merkezi rolde bulunan aktörlere bakıldığında kendi çevresindeki aktörlerden daha büyük bir şekilde simgelenen S.A.O., OS. ve B.B. dikkat çekmektedir. S.A.O. ve B.B.'nin popüler türde icralar yapan müzisyenler arasında merkezi rolde oldukları, OS.'nin ise popüler türde icralar yapan dansçılar ve müzisyen arasında köprü görevi gördüğü görülmektedir.

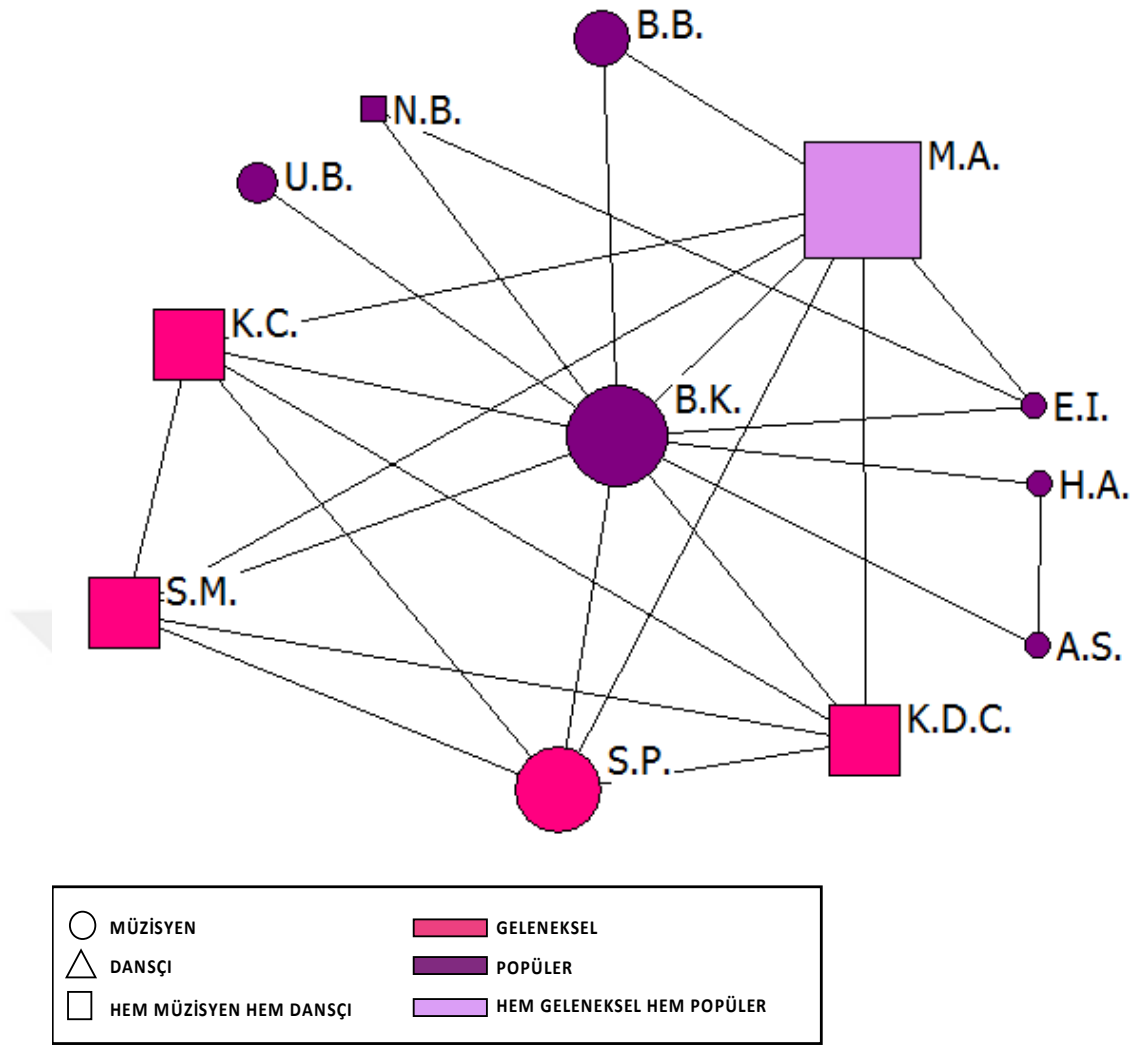
Şekil 4.6 Merkezi roldeki aktör M.A.'nın ağı gösterilmektedir

Şekil 4.5'te en merkezi aktör M.A. olarak görülmektedir. Bu yüzden Şekil 4.6'da M.A. ve çevresindeki ağı oluşturan aktörler gösterilmektedir. M.A.'yı diğer 38 aktörden ayıran en önemli özellik hem müzisyen hem dansçı olması ve hem geleneksel hem

popüler icralar yapıyor olmasıdır. Bu açıdan M.A.'nın popüler icracıları, geleneksel icracıları, müzisyenleri ve dansçıları tanıyor olması anlaşılırdır. Fakat bir yandan da M.A.'nın daha çok geleneksel icra yapanları tanıyor olması onu geleneksel icra türüne yakınlaştırmaktadır. Bu, önceden geleneksel icra yaptığı, popüler icra ortamına yakın zamanda dahil olduğu anlamına da gelebilir. Ancak her halükarda M.A.'nın aktif icra yapan bir dansçı ve müzisyen ve hatta belki de aracı olduğu söylenebilir. M.A. 39 aktör arasında tek Malilidir. M.A.'nın sosyal ya da ekonomik ilişkiler kurduğu aktörlerin ise Gineli, Senegalli, Demokratik Kongolu, Nijeryalı, Ugandalı, Kamerunlu olduğu görülmektedir.

Çoğunluğu oluşturan Nijeryalı, Senegali, Gineli ve Etiyopyalıları, tek Malili olan M.A. gibi çok sayıda ve çeşitli aktörler tanımamaktadır. Bu yüzden köken ülkeleri dolayısıyla çoğunluğu oluşturan aktörlerin bir topluluk oluşturdıkları için kendi aralarında daha fazla vakit geçirdikleri, diğer ülkelerden olan aktörlerle pek ilişki kurmadıkları söylenebilir. Bu aktörlerin kendi mekanlarının ya da gruplarının olması topluluklarının diğer üyeleriyle daha fazla vakit geçiyor olduklarını, dışarıya daha kapalı olduklarını düşündürmektedir.

Çok çeşitli ülkelerden aktörlerle bağlarının olması hem de çeşitli türlerde müzik ve dans icralar yapması dolayısıyla merkezi bir rolde olan M.A. ayrıca Şekil 4.3'te de görüldüğü gibi tüm Batı Afrikalıların arasında da bir köprü görevi görmektedir.

Şekil 4.7 Merkezi roldeki aktör B.K.'nin ağları gösterilmektedir

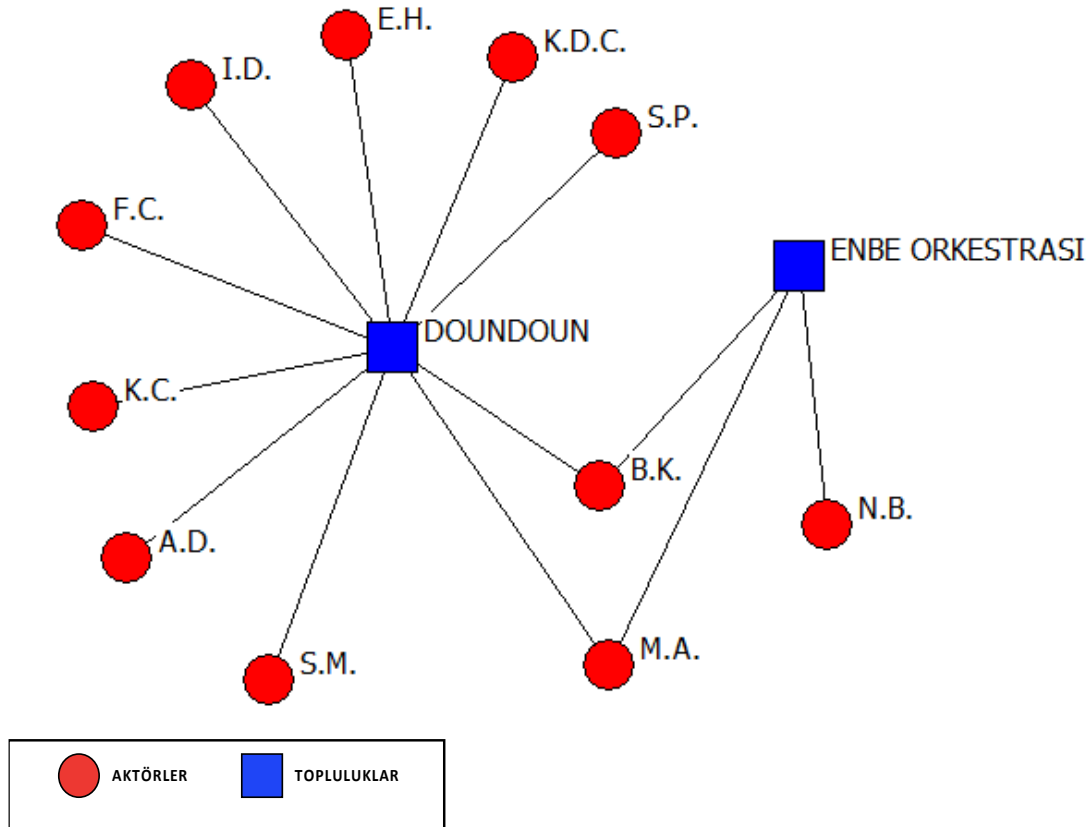
Şekil 4.7’de ikinci en merkezi aktör B.K.’nin sosyal ağ haritası gösterilmektedir. Bu haritaya bakıldığında B.K.’nin de tıpkı M.A. gibi hem geleneksel icracılarla hem de popüler icracılarla bağı olduğu görülmektedir. Fakat B.K. sadece müzisyenlik yapmakta ve sadece popüler müzik icra etmektedir. Çalışmamın ilk gününden beri sosyal medya üzerinden takip ettiğim, konserlerine gittiğim B.K. uzun zamandır oldukça aktif bir müzisyendir. Çeşitli mekanlarda ve topluluklarda yer almaktadır. Ayrıca Şekil 4.2’deki ülkeler haritasına bakıldığında B.K.’nin 39 aktör arasındaki 2 Ugandalı’dan biri olduğu görülmektedir. Bu da B.K.’nin de M.A. gibi çoğunluk bir gruptan olmadığını göstermektedir.

Dolayısıyla popülasyonu daha yüksek olan topluluklardan birinin üyesinin daha merkezi pozisyonda olması beklenirken iki merkezi aktör de ağda görüldüğü gibi köken ülkelerinden gelen tek kişi ya da iki kişiden biridir. Bu da bir tür topluluk

hayatının dışında olmanın sosyal ilişkileri olumlu yönde etkiliyor ya da güçlendiriyor olabileceğini düşündürmektedir.

4.2.1 Merkezi roldeki aktörlerin icra yaptığı topluluklar

Merkezi aktörler M.A. ve B.K.'nin beraber icra yaptığı iki topluluk bulunmaktadır. Bu topluluklar bu aktörlerin merkezi rolde olmasında etki etmiş olabilmektedir. Aşağıdaki Şekilde 4.8'de bu topluluklarda icra yapan tüm aktörler gösterilmektedir.

Şekil 4.8 Doundoun ve Enbe Orkestrası topluluklarında bulunan aktörler

Şekilde 4.8'de görüldüğü gibi bu toplulukların biri Doundoun, diğeri Enbe Orkestrası'dır. Bu iki toplulukta da ilişkileri kuran, yöneten, etkinlikleri organize eden kişiler Türkiyeli aktörlerdir. Bir sonraki başlık altında "aracı" olarak anılacak olan bu aktörler sayesinde bu topluluklar aktif olarak iş yapmaktadırlar. Doundoun genellikle Batı Afrika geleneksel müzik ve danslarını icra eden bir topluluktur. Üyeleri ise çoğunlukla Senegalli ve Ginelilerden oluşmaktadır. M.A. bu toplulukta müzisyenlik yapmaktadır. B.K. ise aslında bu topluluğun bir üyesi değildir. Ancak B.K.'nin bu toplulukla beraber bir restoranda çok kez icra yaptığına, beraber müzik icra ederken yaptığı sosyal medya paylaşımlarına tanık oldum. Dolayısıyla resmi olarak bu

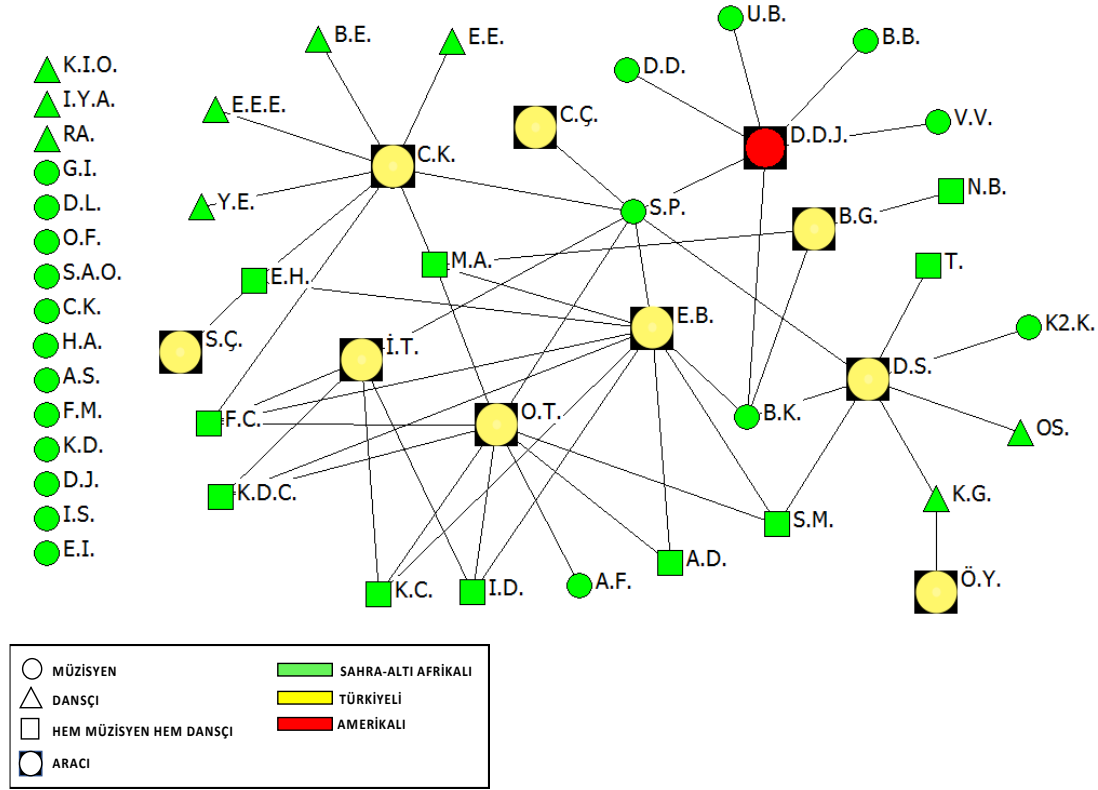
topluluğun bir üyesi olmasa da bu toplulukla beraber müzik icra eden bir müzisyendir. Bu yüzden, Doundoun sadece bir topluluk değil aynı zamanda bir iletişim alanı oluşturmaktadır. Genelde bu toplulukta olmayan B.K. gibi başka müzisyen ve dansçılar da etkinliklerde, provalarda Doundoun ekibinin icralarına katılabilmektedir. Ben de çalışmam sırasında bu topluluğun “geleneksel Afrika dansı” derslerine katıldım ve bu dersleri veren eğitmenin derslere Sahra-altı Afrikalı arkadaşlarıyla gelmesi, hatta bazı dans hareketlerini arkadaşlarının öğrencilere göstermesi özellikle dikkat çekiciydi. Bu açıdan Doundoun, içindeki üyeleriyle ve dışarıdan dahil olan diğer icracılarla aslında bir sosyal ağ görevi görmektedir ve geleneksel müzik ve dans icra eden aktörler arasında önemli bir merkezi rolü bulunmaktadır. Bu yüzden Şekil 4.4’teki haritanın alt kısmında ağ oluşturan geleneksel türde icra yapan aktörlerin Doundoun aracılığıyla birbirlerine bağlı olabileceği anlaşılmaktadır.

B.K.’nin uzun zamandır resmi üyesi olduğu Enbe Orkestrası ise üyelerinin çoğunluğu Türkiyeli olan popüler türde icralar yapan bir gruptur. B.K. bu orkestrada vokal icracı ve saksafon icracısı olarak çalışmaktadır. Şekil 4.8’de görüldüğü gibi Enbe orkestrasında B.K. dışında çalışan iki Sahra-altı Afrikalı icracı daha tespit edilmiştir. Fakat aralarında en uzun zamandır bu orkestrada çalışan kişi B.K.’dir. Diğerlerinin de dolaylı bir biçimde B.K. aracılığıyla orkestraya dahil oldukları gözlemlenmiştir.

Doundoun bazen birbirlerine aracılık eden Sahra-altı Afrikalı icracıların oluşturduğu, bazen de birbirlerini tanımayan icracıların birbirlerini tanımalarına vesile olan bir topluluktur. Fakat Enbe Orkestrası’nın Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçılarla doğrudan pek ilişkisi bulunmamaktadır. Orkestra içinde kurulan ilişkiler hali hazırda birbirini tanıyan Sahra-altı Afrikalı müzisyenlerin birbirlerine aracılığı sayesinde kurulmaktadır. Dolayısıyla bu toplulukların önemli merkezi rolleri bulunmaktadır fakat Sahra-altı Afrikalıların birbirleriyle tanışması genellikle bu topluluklar sayesinde olmamaktadır. Bu topluluklar birbirlerini sosyal hayattan tanıyan müzisyen ve dansçıların birlikte iş yapmalarına, ekonomik ilişkiler kurmalarına aracılık etmeleri açısından önemli iletişim ağlarıdır. Sahra-altı Afrikalı aktörlerin bir araya gelmesinde etkili olan aracı aktörler ve mekanlar ise aşağıda incelenmektedir.

4.3 Aracı Aktörler

Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçılara aracılık eden Türkiyeli ve Amerikalı diğer aktörler ve bu kişilerin müzisyen ve dansçı aktörlerin sosyal ağlarına olan etkileri bu başlık altında incelenmektedir.

Şekil 4.9 Çalışmanın örneklemini oluşturan 39 aktörün Türkiyeli ve Amerikalı aracı aktörlerle ağı gösterilmektedir

Şekil 4.9'daki haritada görüşmeler sırasında muhatapların kendilerine “iş ayarlayan” kişiler olarak tanımladıkları aracılardan müzisyen ve dansçı aktörlerle olan ilişki ağları iki modlu şekilde gösterilmektedir. Haritada gösterilen aracılardan görüşmelerim sırasında muhataplarımdan ifade ettiği şekilde “uzaktan”, yani genellikle Türkiye dışında başka ülkelere, İstanbul'daki ekonomik müzik ve dans işlerine aracılık eden kişiler de bulunmaktadır. Fakat muhataplarımdan isimlerini vermediği ve benim aracılık yaptığımdan emin olmadığım kişileri bu haritaya dahil etmedim.

Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçılar birbirlerine müzik ve dans işi bulma konusunda aracılık etmektedirler. Özellikle merkezi aktörler daha çok müzik ve dans işi bulmaları ve diğer aktörlere bu işleri aktarmaları açısından oldukça önemli bir konumdadırlar. Fakat bu merkezi kişilerin buldukları işler de çoğu zaman başka bir aracı tarafından merkezi aktörlere bildirilmektedir. Çalışmam sırasında bu şekilde

aracılık yapan 10 kişiyi tespit etme fırsatım oldu. Şekil 4.9'da da görüldüğü gibi bu aracılardan 9'u Türkiyeli 1'i Amerikalıdır. Aracıların bir kısmı iş verenler, bir kısmı menajerlerdir.

Aracı aktörlerin bazıları sadece bir icracıya aracılık etmektedir. Bu aracılardan Türkiyeli aracı S.Ç., E.H.'nin, başka bir Türkiyeli aracı Ö.Y. ise K.G.'nin çalıştığı dans okulunun sahipleridir. Muhataplarım E.H. ve K.G., görüşmelerimiz sırasında bu aracılardan dans okulu dışında da tek seferlik işler bulduğundan ve ayrıca mesela K.G.'nin ev aradığı bir dönemde Ö.Y.'nin evinde kalması gibi kişisel ilişkiler de kurduklarından bahsettiler. Müzisyen S.P.'ye aracılık eden C.Ç. ise DJ'lik yapmaktadır. S.P.'yi sıklıkla kendi performanslarına djembe ile eşlik etmesi için dahil etmekte ve başka işlere de aracı olmaktadır.

C.K. Etiyopyalı dansçıların iş verenidir ve aynı zamanda oturum izni, kalacak yer gibi ihtiyaçlarına da aracılık etmektedir. B.G. ise M.A., N.B. ve B.K.'nin iş verenidir. Amerikalı D.D.J. ise Sahra-altı Afrikalı popüler müzik icracıları için önemli bir menajer ve aracıdır. Aracılık ettiği kişilerin bazılarının müzik yapımcılığını üstlenmekte, bazılarını gece kulüplerinde yaptıkları işlerinde aracılık etmektedir.

Doundoun topluluğuyla ilişkileri olan İ.T., E.B. ve ritim atölyesi olan O.T. ise geleneksel müzik ve dans icra eden müzisyen ve dansçılar için önemli aracılardır. Bu kişiler Doundoun ekibinde yer alan aktörlerle beraber hem konserler düzenleyen, hem müzik ve dans dersleri organize eden, hem de kişisel ilişkiler kuran aracılardır.

D.S. ise bir dans okulu sahibidir fakat tüm aktörlerin okulda prova yapmasına, klip çekimlerine, atölye çalışmalarına imkan sağladığı için diğer aracılardan daha merkezi bir yerde konumlanmaktadır. Dolayısıyla hem popüler müzik ve dans icracıları hem de geleneksel müzik ve dans icracıları için önemli bir aracıdır. Müzisyen ve dansçı aktörlere kendi okulunda iş imkanı sağlayarak birbirlerini tanımayan aktörlerin bir araya gelmesine olanak sağlamaktadır.

Merkezi aktörler olan M.A. ve B.K.'nin bu haritada da birden fazla aracı tanıdığı görülmektedir. Dolayısıyla aktörler arasında merkezi konumdaki kişilerin aynı zamanda daha çok aracı tanıyan kişiler olduğu da söylenebilir. Belli bir yerde düzenli çalışan aktörler ise daha az aracı tanımaktadırlar.

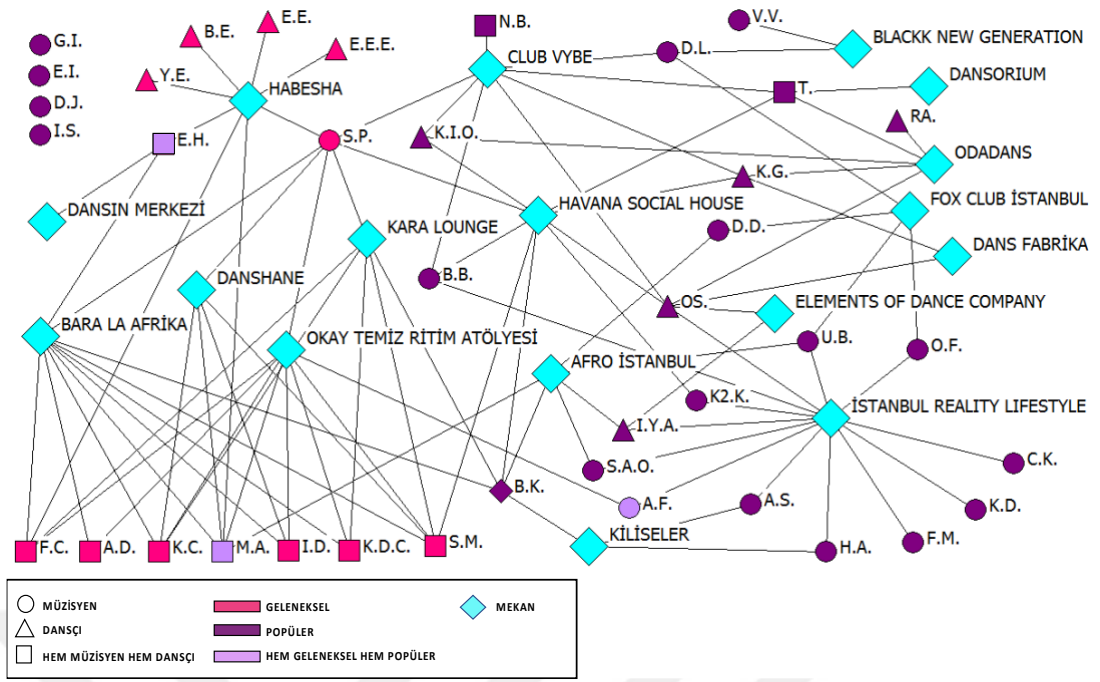
Haritanın sol tarafında dışarıda kalan kişilerin çalışmanın örneklemini olan 10 aracıyla ilişkisi tespit edilememiştir. Fakat ağın dışında kalan bu aktörlerin iş bulmalarında da

diğer Sahra-altı Afrikalı aktörlerin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Dışarıda kalan bu aktörlerin Şekil 4.1’de diğer müzisyenlerle ilişkileri görülmektedir.

Aracılardan E.B. daha önce 3.2.4’te de bahsedildiği gibi görüşme sırasında müzisyen ve dansçılara iş bulma konusunda aracılık etmesinin bizzat Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçılar tarafından talep edildiğini ifade etmiştir. Aracılar ve aktörler arasında işverenlik ilişkisiyle, sosyal destek ya da sosyal aracılığın birbirleriyle iç içe olabildiği görülmektedir. Aracılar müzisyen ve dansçılar için sadece iş ayarlayan kişiler değil, hem arkadaşlık ilişkisi kurdukları hem beraber iş yaptıkları kişilerdir. Hatta ülkesine dönmek isteyenlere yardımcı oldukları da görüşmeler sırasında ifade edilmiştir.

4.4 Mekanlar

Bu başlık altında çalışmanın örneklemini olan tüm müzisyen ve dansçı aktörlerin fiziki icra mekanları haritalandırılmaktadır. 4.3.’te bahsi geçen bazı aracılar Şekil 4.10’da gösterilen bazı mekanların sahipleridir. Bu mekanlar dışında müzisyen ve dansçı aktörler YouTube kanalları, radyo programları, çevrimiçi kilise ayinleri, ses yarışması gibi sanal mekanlarda da icralarını sürdürmektedirler. Ancak sanal mekanlar üzerinden kurulan ilişkiler tez kapsamına dahil edilmemiştir. Dolayısıyla Şekil 4.10’da sadece fiziki mekanlarda kurulan ağlar gösterilmektedir. Fiziki mekanlar sadece Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların ekonomik işler yaptıkları mekanlar değil, aynı zamanda arkadaşlarıyla bir araya geldikleri ve diğer aktörlerle tanıştıkları sosyal mekanlar olarak da incelenmektedir.

Şekil 4.10 Çalışmanın örneklemini oluşturan 39 aktörün fiziki icra mekanlarıyla ağı gösterilmektedir

Mekanlar üzerinden kurulan ağlar incelendiğinde ve daha önceki haritalarla ilişkilendirildiğinde Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların gruplaşmaları daha da belirginleşmektedir. Haritanın sol tarafında bulunan mekanların etrafında toplanan aktörler daha çok geleneksel müzik ve dans icra etmektedirler. Dolayısıyla geleneksel türde icra yapan müzisyen ve dansçıların icra mekanları Bara La Afrika, Kara Lounge ve Habesha isimli restoranlar, Danshane, Okay Temiz Ritim Atölyesi isimli eğitim mekanlarıdır. Geleneksel müzik ve dans icra eden aktörlerle beraber icra yapan E.H. diğerlerinden farklı olarak Dansın Merkezi adlı kurumda Salsa eğitimi vermektedir ve başka bir aktörün bu mekanla ilişkisi bulunmamaktadır.

Popüler müzik ve dans icra eden aktörlerin ise Club Vybe, Blackk New Generation, Fox Club İstanbul, İstanbul Reality Lifestyle, Afro İstanbul isimli gece kulüpleri ve Dansorium, Odadans, Dans Fabrika, Elements of Dance Company isimli dans okulları çevresinde toplandığı görülmektedir. Ayrıca popüler müzik icra eden aktörlerden bazılarının kiliseler üzerinden bağları olduğu da anlaşılmaktadır.

Havana Social House ise daha önce Şekil 4.9 araçlar haritasında bulunan D.S.'nin sahibi olduğu dans okuludur ve bu mekan aracı haritasında da D.S.'nin bulunduğu konum gibi, geleneksel ve popüler icracıları birleştiren önemli bir mekandır. Club Vybe ve Afro İstanbul isimli gece kulüpleri ise çoğunlukla popüler türde icra yapan

aktörlerin ziyaret ettiği mekanlar olsalar da geleneksel müzik ve dans icra eden bazı aktörler tarafından ziyaret edilmektedir.

Dolayısıyla birbirlerinden çok belirgin şekilde ayrılmasalar da Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların iki grup oluşturduğu söylenebilir. Daha çok Afrika restoranları ve “geleneksel müzik ve dans dersleri” veren okullar çevresinde toplanan geleneksel müzik ve dans icracılarının oluşturduğu bir grup; daha çok gece kulüpleri ve “popüler dans eğitimleri” veren okullar çevresinde toplanan popüler müzik ve dans icracılarının oluşturduğu bir grup bulunmaktadır. Bu ikinci grubun içinde ayrıca dans ve müzik icracılığı bakımından bir ayrışma görülse de gece kulüplerinde sıklıkla bir araya geldikleri görüldüğü için tek bir grup olarak ele almak anlamlı olacaktır. Bu iki grubun birleştikleri mekanlar da haritada kesişim noktasında bulunan Afro Club İstanbul ve Havana Social House’dur.

Ayrıca Şekil 4.10, aktörler arasındaki kişisel bağlarla ilgili de fikir yürütmeyi sağlamaktadır. Mesela, merkezi aktörler M.A. ve B.K.’yi kesiştiren mekanların Bara La Afrika ya da Kara Lounge olduğu görülmektedir. Popüler müzik ve dans icra eden aktörlerin bir kısmı yalnızca sanal mekanlarda görülmektedir. Dolayısıyla bu aktörlerin fiziki mekanları gösteren Şekil 4.10’un dışında kalması doğaldır. Ayrıca bu haritaya bakıldığında, kesin olmamakla birlikte, bazı aktörlerin bazı işleri hangi diğer müzisyen ve dansçılar aracılığıyla bulduklarına dair bir fikir edinmek mümkün olabilir.

5. SONUÇ

İstanbul’da yaşayan Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların köken ülkeleri, inanç pratikleri, yasal statüleri, yaşları gibi, göç nedenleri de çeşitlilik göstermektedir. Çoğunlukla ekonomik güçlükler, bazılarının can güvenliği sorunu, şiddet gibi sebeplerle göç eden müzisyen ve dansçıların Türkiye’ye göç etmelerini kolaylaştıran etmenler ise Türkiye’de almaya hak kazandıkları üniversite eğitimi, kendisinden önce göç eden bir akrabasının yanına gelmek ya da Türkiye’deki bir festivalde performans sergilemektir. Sahra-altı Afrika’nın çeşitli ülkelerinden göç eden bu göçmen müzisyen ve dansçılar arasında Nijeryalılar çoğunluğu oluşturmaktadır. Bölgesel olarak bakıldığında ise Batı Afrikalıların sayısının belirgin bir şekilde fazla olduğu görülmektedir.

Afrikalı müzisyen ve dansçıların büyük bir kısmı müziği ve dansı kendi ülkelerindeki dans okulları, müzik akademileri, sanat akademileri gibi profesyonel eğitim veren kurumlarda öğrenmektedirler. Ancak Türkiye’ye geldikten sonra dansçılığı meslek haline getirenler de bulunmaktadır. Sahra-Altı Afrikalı müzisyenler ve dansçıların İstanbul’daki temel etkinlikleri müzik ve dans eğitmenliği, DJ’lik, kilise müzisyenliği, müzik yapımcılığı olup bunların beraberinde festivallerde, organizasyonlarda ve çeşitli mekanlarda performans sergilemektedirler.

Bu çalışma süresince Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların oldukça dinamik ve değişken bir topluluk oluşturduğu gözlemlenmiştir. Geldikleri ülkeye geri dönüşler, üçüncü bir ülkeye geçişler, yeteri kadar gelir sağlayamama sebebiyle müzik ya da dansı bırakma ya da başka bir iş yaparken profesyonel olarak müzik ve dans icrasına başlama gibi nedenler bu hareketliliğin sebebidir.

İstanbul, müzik ve dans etkinlikleri açısından aktif bir kent olması sebebiyle Sahra-altı Afrikalı göçmenler tarafından tercih edilmektedir. Heck (2014) de, İstanbul’un Türkiye’deki Sahra-altı Afrikalı göçmenler için bir buluşma noktası oluşturduğunu

ifade etmektedir (Heck, 2014, s. 75). İstanbul'daki Sahra-altı Afrikalıların müzik ve dans etkinliklerini gerçekleştirdikleri mekanlar Esenyurt, Avcılar, Beylikdüzü, Fatih, Beyoğlu, Şişli, Beşiktaş ve Kağıthane ilçelerinde bulunmaktadır.

Bu çalışmanın başından itibaren, Sahra-altı Afrikalı kadın icracıların sayısının azlığı dikkat çekmektedir. Görüşmeler sırasında edinilen bilgilere göre göçmen kadın icracılar genellikle ülkelerine geri dönmekte ya da icracılıktan gelir elde edemedikleri için başka işler yapmaktadırlar. Ayrıca aktif icra yapan az sayıdaki kadın aktörün de önemli bir kısmının dansçılık yaptığı görülmektedir. Bu da İstanbul'da kadınların özellikle dans icracılığıyla görünür oldukları ya da dans alanında icracı olarak kabul edildiklerini göstermektedir.

Müziyenlik ve dansçılık çoğu zaman göçmenler için düzenli kazanç sağladıkları kalıcı işler değildir. Bu yüzden göçmenlerin önemli bir çoğunluğu genellikle ikinci bir müzik ve dans dışı işten kazanç sağlamaktadırlar. Müzik ve dans işlerinde ise genellikle birbirlerine aracı oldukları, ekonomik ilişkiler kurdukları görülmektedir. Bu yüzden müzik ve dans işlerinin sıklığı genellikle kurdukları çevreye göre değişmektedir. Ekonomi dışı, bir araya gelmek ve sosyal ilişkiler kurmak için icra edilen müzik ve dans etkinlikleri de bulunmaktadır. Bu ekonomi dışı etkinlikler, göçmenler için sosyal ilişkileri güçlendiren, günlük hayattan kaçtıkları, ritüeli devam ettirdikleri, kendilerini tanıtmak için video kayıtları yaptıkları ya da birlikte yapacakları bir performans hazır olmalarını sağlayan icralardır. Kurulan tüm bu ekonomik, ekonomik olmayan ve sosyal ilişkilerin topluluk içinde bir araya getirici özelliği bulunmaktadır. Ögüt (2014), genellikle göçmenler için bazı müziksel deneyimlerin kolektif hafızaya seslendiğini ve “bir arada olma”, “evde olma” ve Lomax'ın tarifiyle “güvende olma” hissi yarattığını ifade etmektedir (Bailey ve Collier'dan aktaran Ögüt, 2014, s. 145).

Bu çalışmada, kurulan tüm bu sosyal ve ekonomik ilişkileri mümkün kılan araçlar, bu ilişkilerde etkili olan müzik ve dansın icra edildiği mekanlar ve bu mekanlar üzerinden oluşan gruplaşmalar ve gruplarda merkezi rolde olan aktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada, yüz yüze ve dijital etnografi yöntemlerinden yararlanılmış, restoran, kafe, gece kulübü, kilise gibi icra mekanlarında ve konser, festival gibi çeşitli etkinliklerde, gözlemler yapılmış, icracıların verdikleri eğitimlere katılımcı gözlem yoluyla dahil olunmuş, göçmenlerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. 2020-2022 yılları arasında gerçekleşen alan araştırması sonucunda elde edilen tüm veriler

UCINET veri analiz programı aracılığıyla görselleştirilmiş, oluşan haritalar üzerinden sosyal ağlar analiz edilmeye çalışılmıştır. Analizde kullanılan ilişki ağı verilerine ayrıca ülkeler, bölgeler, demografik yapı, müzik ya da dans icrası, icra edilen türler gibi değişkenler de dahil edilmiştir.

Verileri görselleştirme ya da haritalandırma öncelikle alan araştırması sayesinde sahip olunan fikirleri bir arada kuş bakışı görmeyi sağlamaktadır. Fakat bu görselleştirme, sadece bilinen bir şeyi görünür kılmayı değil bilgi üretmeyi de sağlamaktadır. Bu çalışmada da haritalar, bilindiği varsayılan bir alanı, tahminleri ve öngörülerini sınavacak şekilde çok daha detaylı olarak anlamaya imkan vermiştir.

Çalışmanın örneklemini olan 39 aktörün müzik ve dans icrası, icra türleri, tanıdıkları diğer aktörler, köken ülkeler, bölgeler, cinsiyet gibi veriler ile yapılan analiz sonucunda çıkan en temel sonuç oluşan iki gruplaşmadır. 33 müzisyen ve dansçının oluşturduğu büyük ağdaki iki gruplaşma, göçmenlerin ifade ettiği şekilde “geleneksel” ya da “popüler” müzik ve dans icrası yapıyor olmalarına göre ayrılmaktadır. Bu iki kavram karşıtlık göstermemekte, yalnızca iki grup arasında kategorileştirmeyi mümkün kılması açısından öne çıkmaktadır. Geleneksel müzik ve dans icrası yapan aktörler bir grubu, popüler müzik ve dans icrası yapanlar da diğer bir grubu oluşturmaktadır.

Her iki grubun da kendi içlerinde oluşan belli ağları, merkezi aktörleri, aracıları ve özel icra mekanları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra iki grubu buluşturan bazı mekanlar ve iki grup arasında köprü görevi gören bazı aracılardan olduğu da tespit edilmiştir. Dolayısıyla analiz sayesinde hem iki grubun ayrımları hem de geçişkenlikleri ve kesişimleri görülebilmektedir.

Geleneksel türde icra yapan müzisyen ve dansçıların çoğu Senegallidir ve önemli bir kısmı Türkiye’ye festivaller aracılığıyla göç etmişlerdir. Ayrıca ülkelerinden, icralarında kullanmak üzere kıyafet ve enstrüman getirmeleri dolayısıyla ülkeleriyle bağlantıları devam etmektedir. Popüler türde icra yapanların ise çoğu Nijeryalıdır ve Türkiye’ye göç etme nedenleri çeşitlilik göstermektedir.

Geleneksel müzik ve dans icrası yapan aktörlerin çoğunlukla müzik ve dansı bir arada icra ettikleri, popüler müzik ve dans icrası yapan aktörlerde ise müzisyenlik ya da dansçılığın bir tercih konusu olduğu görülmektedir. Bu yüzden popüler icracılar kendi içlerinde dansçılar ve müzisyenler olarak ikiye ayrılmaktadır. Ancak bu çok belirgin

bir ayrım değildir. Bu müzisyen ve dansçıların sıklıkla bir araya geldikleri mekanlar da bulunmaktadır.

Geleneksel ve popüler türde icraların mekanlara göre de farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Geleneksel müzik ve dans icrası yapılan mekanlar çoğunlukla restoranlardır ve “geleneksel Afrika müzik ve dansları” dersi verilen eğitim kurumlarıdır. Popüler müzik ve dansın icra edildiği mekanlar ise gece kulüpleri ve “popüler Afrika dansları” eğitimi verilen okullardır. Ayrıca popüler türlerde icra yapan aktörlerin geleneksel türlerde icralar yapanlara oranla müzik ve dans paylaşımları yapmak için daha sık sosyal medyayı kullandıkları tespit edilmiştir.

Geleneksel müzik ve dans icraları yapan aktörlerin daha çok tek seferlik işler yaptıkları, verdikleri derslerin ise kısa süreli atölye çalışması şeklinde olduğu görülmektedir. Ayrıca festival, fuar gibi etkinliklerde de tek seferlik performanslar sergilemektedirler. Popüler müzik ve dans icraları yapan aktörlerin ise daha çok uzun vadeli/kalıcı işler yaptıkları görülmektedir. Özellikle popüler türde icra yapan dansçıların bir okulun sürekli eğitmeni olmaları sebebiyle düzenli işlerinin olduğu, bazı müzisyenlerin ise gece kulüplerinde düzenli sahne aldıkları tespit edilmiştir.

Sosyal ağ haritasında geleneksel türlerde icralar yapan müzisyen ve dansçıların arasında daha sıkı bağlar olduğu, popüler türlerde icra yapanların ise birbirlerine daha mesafeli oldukları görülmüştür. Bunun en büyük sebebi geleneksel icra yapan aktörlerin yeni göç eden kişileri hemen kendi gruplarına dahil etmeleri, birbirlerine sık sık müzik ve dans işlerinde aracı olmaları, bazı işlere dönüşümlü olarak gitmeleridir ve bu, aralarında daha belirgin bir dayanışma ağının oluştuğunu göstermektedir. Ayrıca geleneksel müzik ve dans icrası yapan aktörler genelde Türkiyeli tanıdıklarından kendilerine çeşitli mekanlarda iş bulmak için aracılık etmelerini istemektedirler. Popüler müzik ve dans icrası yapan aktörlerin ise daha çok işverenlerle, gece kulübü, dans okulu sahibi gibi kişilerle ya da menajerlik yapan Amerikalı bir aracı aktörle iletişim halinde oldukları tespit edilmiştir.

Yukarıda bahsi geçen iki grubun bir araya geldikleri, kesiştikleri bazı mekanlar ve köprü görevi gören aktörler de bulunmaktadır. Sahra-altı Afrikalı ya da Sahra-altı Afrikalı olamayan (Türkiyeli ve Amerikalı) tüm aracılar, sosyal ilişkilerin kurulmasında ve ekonomik ilişkilerde önemli rol oynamaktadırlar. Tüm bu aracılar, esas olarak İstanbul’da yaşayan Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin müzik ve dans işleri bulma süreçlerinde etkili olmalarının yanı sıra, kişisel ilişkilerin de kurulduğu, yasal

statü sağlayan, ülkelerine gitmek isteyenlere ya da kalacak yer bulamayanlara da yardımcı olan kişilerdir. Sahra-altı Afrikalı göçmenler bu araçlar sayesinde sosyal dayanışma ve yardımlaşma ağlarını güçlendirmektedirler.

Yukarıdaki 2 temel grubu oluşturan 33 aktörün dışında kalan bazı müzisyen ve dansçıların işverenlerine ekonomik olarak bağımlılıkları diğer aktörlerle olan iletişimlerini engellemektedir. Hatta bazen aynı mekanlarda çalışan kişiler işverenlerinin izni olmadan kendi aralarında tanışıklık kuramamaktadırlar. Bunun tam aksine bazı aracı aktörler de doğrudan ekonomik işlere aracılık yapmasalar da göçmenlere sahibi oldukları mekanlarda bir araya gelmelerine, klip çekimlerine, dans provalarına ve dersler vermelerine imkan sağladıkları için sosyal ağ ağların oluşumunda önemli rol oynamaktadırlar.

Ağların kesişim noktalarında bulunan Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin merkezi rolleri de bulunmaktadır. Öztürk (2019)'ün ifade ettiği gibi ağda merkezi olma, sosyal hayatta karşılığını ün, başarı, popülerlik, kaynaklara ulaşmada kolaylık olarak kendini göstermektedir (s. 109). Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçılar arasında merkezi rolde olan aktörler hem sıklıkla işlere giden, aktif icra yapan hem yerel icracıları hem popüler icracıları hem dansçıları hem de müzisyenleri tanıyan kişilerdir. En çok kişi tanıyan ve merkezi rolde olan kişilerin, en kalabalık olan Nijeryalı, Senegalli gibi gruplardan olması beklense de tek Malili icracı ve iki Ugandalıdan biri en merkezi roldeki aktörlerdir. Sosyal ağ haritalarının geneline bakıldığında, köken ülkelere göre kalabalık olan grupların daha kendi içlerine dönük oldukları, az sayıda olanların ise daha çeşitli gruplardan aktörler tanıdıkları görülmektedir. Dolayısıyla, belli bir topluluğa üye olmanın üyeler arasında yakın ilişkiler oluşturduğu, ancak aksinin de daha geniş ve çeşitli sosyal ilişkiler kurmayı mümkün kıldığı söylenebilir.

Aracı aktörler gibi mekanlar da müzisyen ve dansçıların bir araya gelmesinde oldukça etkilidir. Provaların ya da tanıtım çekimlerinin yapıldığı mekanlar aynı zamanda tanışıklıkların sağlandığı ve çeşitli sosyal ve ekonomik ağların kurulduğu mekanlar olmaları açısından oldukça önemlidir. Şimşek (2019b), restoranlar, gece kulüpleri ve kuaför salonları üzerinden, Sahra-altı Afrikalı göçmenler için hem ekonomik kazanım sağlayan hem de sosyalleştikleri alanların, sadece gelir kapısı değil kültürel pratiklerini devam ettirdikleri mekanlar olarak önem taşıdıklarını belirtmektedir (Şimşek, 2019b, s.228). Mekanların bir başka işlevi ise popüler türde icra yapan aktörler için keşif yerleri olmalarıdır. Mesela dansçılar için dans okulları başlangıçta öğrenci olarak

gittikleri, keşfedildikten sonra eğitimci olma şansını yakaladıkları yerlerdir. Popüler müzik icracıları ise bazı gece kulüplerinde performans sergileme fırsatı bulduklarında, bu etkinlikleri kendilerini tanıtmak, yeteneklerini göstermek için değerlendirmektedirler.

Araştırmanın başından itibaren Sahra-altı Afrikalı müzisyen ve dansçıların sıklıkla birlikte hareket ediyor olmalarını gözlemlemem sosyal ağ analizini bu çalışmanın çerçevesi haline getirmemin temel sebebidir. Bu analiz sonucunda göçmen ağlarının kültürel ve sanatsal üretim bağlamında da ekonomik ilişkilere doğrudan yansıdığı gözlemlenmiştir. Göç çalışmaları literatüründe göçmen ağlarının ve ekonomik ağların önemine dair çalışmalar bulunmaktadır. Fakat bu çalışmanın özelliği sosyal ve ekonomik ağların müzik ve dans üretiminde ve icrasındaki rolünün araştırılmış olmasıdır.

Ayrıca, bu çalışmanın kapsamı dışında kalan ancak çalışılmaya değer iki konu tespit edilmiştir. Bunlardan biri İstanbul’da müzik ve dans üzerinden üretilen özellikle icra mekanlarında temsil edilen Afrikalılık imgesidir. İcra sırasında genellikle “egzotik” bir imge yaratımı için kullanılan kıyafetler ya da Türkiyelilerin ziyaret ettiği gece kulüplerinde DJ’lere -sesi tam olarak duyulmasa da- djembe ile Sahra-altı Afrikalıların eşlik etmesi örnek olarak verilebilir. Bu “egzotik” imgenin müziksel olarak kuruluşu çalışılmaya değer bir konudur. Bir diğeri ise İstanbul’daki çeşitli Afrika kiliselerinde yapılan ayinlerdir. Bunların bir kısmı sosyal medya üzerinden de canlı olarak yayınlanmaktadır. Bu ayinlerde müziğin yeri ve profesyonel müzisyenlik yapan çok sayıda göçmen müzisyenle ilgili çalışma yapılması kıymetli olacaktır.

Çalışmamın, az çalışılan bir konu olan göçmenlerin kültürel pratiklerine eğilmesi bakımından göç çalışmaları alanına ve ağ analizi gibi etnomüzikolojik çalışmalarda az kullanılan bir yöntemi etnografi ile birlikte kullanması bakımından etnomüzikoloji literatürüne katkı sunması dileğimdir.

KAYNAKLAR

I. Yazılı Kaynaklar

- Bartram, D., Poros, M. V. ve Monforte, P. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. Hece Yayınları.
- Brewer, K.T., ve Yüksek, D. (2009). A Survey on African Migrants and Asylum Seekers in Istanbul. A. İçduygu ve K. Kirişçi (Ed.), *Land of Diverse Migrations: Challenges of Emigration and Immigration In Turkey* (s. 637-724). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Coşkun, E. (2016). Türkiye'nin Göç Rejiminde Toplumsal Cinsiyet Faktörü: Ugandalı Göçmen Kadınlar Örneği. *Fe Dergi*, 8(1), 91-104. https://doi.org/10.1501/fe0001_00000000153
- Çakmak, E. (2015). Siyah=Yabancı=Göçmen: Afrikalı göçmenlerin İstanbul Deneyimine dair bir okuma. L. Körükmez & İ. Südaş (Ed.), *Göçler Ülkesi* (s. 169-177). Ayrıntı Yayınları.
- Çalkıvık, A. F. (2003). "Yaşam ve Ölüm Alanları" Arasında Afrikalı Göçmenler. *Birikim*, 149-152.
- Danış, A. D. (2010). İstanbul'daki Iraklı Göçmenlerin Parçalı Eklemlenme Sürecinde Toplumsal Ağlar. B. Pusch ve T. Wilkoszewski (Ed.), *Türkiye'ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar-Bireysel Yaşamlar* (s. 191-224). Kitap Yayınevi.
- Delahaye, N. L. (2011). *Cultural Bridges and Flows: African Artists of İstanbul* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi].
- Dudu, S., Ögüt, E. H. ve Denizci Ö. Ç. (2022). *Türkiye'de Müzik Emekçinin Durumu. Türkiye'deki Müzik Emekçilerinin Çalışma Koşulları ve Gelir Durumları Üzerine Araştırma Raporu*.
- Ela Özcan, E. D. (2016). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2(4), 183-215.
- Erdoğan, M. M. (2015). Türkiye'ye Kitleli Göçlerde Son ve Dev Dalga: Suriyeliler. M.M. Erdoğan ve A. Kaya (Ed.), *Türkiye'nin Göç Tarihi* (s. 315-347). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusal Toplumsal Alanlar*. (Çev. Gündoğan, A. Z. ve Nacar, C.). Bağlam Yayıncılık.
- Güzeller, C. O., Eser, M. T. ve Aksu, G. (2016). *Ucinet ile Sosyal Ağ Analizi*. Maya Akademi.
- Heck, G. (2014). Transit Göçten Ticarete: Türkiye'deki Kongolu Göçmenlerin Yaşam Koşulları ve Günlük Stratejileri. *Toplum ve Bilim*, 131, 68-83.
- Ihlamur-Öner, S. G. (2018). Ulus-Ötesi Göç Sürecinde Dinî Ağlar ve Örgütler. S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç* (s. 309-333). İletişim Yayınları.

- İçduygu, A., ve Damla, B. A. (2012). Türkiye'de Düzensiz Göç. Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Araştırma Raporu.
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1998). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri. O. Baydar (Ed.), 75 Yılda Köylerde Şehirlere (s. 249-268). Tarih Vakfı Yayınları.
- Kaya, A. ve Erdoğan, M. M. (2015). Giriş. M.M. Erdoğan ve A. Kaya (Ed.), *Türkiye'nin Göç Tarihi* (s. 3-14). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, A. (2015). Giriş: Farklı Göç Türlerini Yaşayan Ülke: Türkiye. L. Körükmez ve İ. Südaş (Ed.), *Göçler Ülkesi* (s. 15-26). Ayrıntı Yayınları.
- Körükmez, L. (2012). *Ulus-Ötesi Göç Ağları ve Sosyal Alanların Oluşumu: Ermenistan'dan Türkiye'ye İşgücü Göçü Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma* [Doktora tezi, Ege Üniversitesi].
- Leurs, K. ve Prabhakar, M. (2019). Dijital Göç Araştırması Yapmak: Yeni Bir Araştırma Odağı İçin Metodolojik Değerlendirmeler. R. Zapata-Barrero ve E. Yılmaz (Ed.), A. Ay, C. Coşkun, F. Karapehlivan, ve Z. Karagöz (Çev.), *Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar* (s. 288-312). Yıkılmazlar Basın Yayın.
- Nketia, J. H. K. (1965). The Interrelations of African Music and Dance. *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 91-101. <https://doi.org/10.2307/901416>
- Nizam, Ö. K. (2020). Afrika'dan Türkiye'ye Sığınmacı Göçünün Sosyolojik Görünümleri: Somalili Kadın Sığınmacılar Örneği. S. S. Gül, S. Dedeoğlu ve Ö. K. Nizam (Ed.) *Türkiye'de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum Geri Dönüş Mü, Birlikte Yaşam Mı?* (s. 341-370). Bağlam Yayıncılık.
- Oğurlu, E. (2018). 1998-2018 Arası Dönemde Türkiye'nin Afrika Deneyimi: Fikirden Eyleme Bir Dönüşüm. *Avrasya Etüdleri*, 54(2), 65-94.
- Öğüt, E. H. (2022). Etnomüzikolojik Göç Çalışmaları. S. Aylar (Ed.), *Etnomüzikoloji: Kùltürler ve Müzikler* (s. 299-335). İthaki Yayınları.
- Öğüt, E. H., Beşiroğlu, Ş. ve Reigle, R. (2014). Müziğin Ulusaşırı Dolaşımı Bağlamında Keldani-İraklı Göçmen Ağlarının İlişkilendirilmesinde Müziğin Rolü. *Porte Akademik Müzik ve Dans Araştırmaları Dergisi*, 10, 144-157.
- Öner, O. (2019). *A Collective Biography Study Of Musicians: Patterns, Networks And Music As A "Profession" in The Late Ottoman Era And The Early Republican Years in İstanbul* [Doktora tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi].
- Özal, A. K. "İslâm Kalkınma Bankası" maddesi. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 23, 47-49.
- Öztürk, T. A. (2019). Ağ Bilimi ve Müzik Festivalleri Örneği. *Uluslararası Müzik ve Bilimler Sempozyumu Bildirileri* (s. 107-116). İTÜ Yayınevi.
- Suter, B. (2012). *Tales of Transit : Sub-Saharan African Migrants' Experiences in Istanbul* [Doktora tezi, Linköping Üniversitesi].
- Şaul, M. (2013). Sahra Altı Afrika Ülkelerinden Türkiye'ye İş Göçü. *AÜ SBF Dergisi*, 68(1), 83-121. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002274

- Şaul, M. (2015). Geçmişten Bugüne Siyah Afrika'dan Türkiye'ye Göçler: Kölelikten Küresel Girişimcilığe. M.M. Erdoğan ve A. Kaya (Ed.), *Türkiye'nin Göç Tarihi* (s. 75-117). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Şimşek, D. (2019a). İstanbul'daki Afrikalı Göçmenlerin Gündelik Irkçılık Deneyimleri. *Mukaddime*, 233-248. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.561913>
- Şimşek, D. (2019b). İstanbul'daki Afrikalı Göçmenlerin Ulus Ötesi Sosyal Alanlarının Entegrasyon Süreçlerine Etkisi. *Öneri Dergisi*, 216-235. <https://doi.org/10.14783/maruoneri.594943>
- Tunalı, V. (2016). *Sosyal Ağ Analizine Giriş*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Wasserman, S. ve Faust K. (1994). *Social Network Analysis: Methods And Applications*. Cambridge University Press.
- Yükseker, D. ve Brewer, K.T. (2010). İstanbul'daki Afrikalı Göçmen Ve Sığınmacıların Yaşam Koşulları. B. Pusch, T. Wilkoszewski (Ed.), *Türkiye'ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar-Bireysel Yaşamlar* (s. 297-320). Kitap Yayınevi.

II. Çevrimiçi Kaynaklar

- E-Diaspora Atlası*. <http://e-diasporas.fr>. Erişim tarihi: 12.06.2022
- Geçici Koruma*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. Erişim tarihi: 12.05.2022
- Hayalim İstanbul* (2017). <http://www.aljazeera.com.tr/belgesel/istanbulda-yeni-hayat-arayisi>. Erişim Tarihi: 19.09.2022
- İstanbul Reality Life Style*. https://www.instagram.com/p/CUpvsWLsHlB/?utm_medium=share_sheet. Erişim tarihi: 02.04.2022
- New African Urban Dance Class*. https://www.instagram.com/p/B6z6RIVHxQw/?utm_medium=share_sheet. Erişim tarihi: 02.04.2022
- TÜİK, *Türkiye'de ikamet etmeye başladığı yıla, cinsiyete ve vatandaşlık ülkesine göre yabancı uyruklu nüfus*. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>. Erişim tarihi: 12.06.2022
- Türkiye Çalışma Vizesi*. <https://gocmenburo.com/turkiye-calisma-vizesi/>. Erişim tarihi: 12.06.2022
- We Love Fridays*. https://www.instagram.com/p/CXTVoMRIZxO/?utm_medium=share_sheet. Erişim tarihi: 02.04.2022

III. Belgeseller

- Akay, K. (Yönetmen). Amina (2019).
- Baş, B. (Yönetmen). Transit (2004).
- Tibet, E. E. (Yapımcı ve Yönetmen) ve İkah, E. (Yönetmen). Mülteciyim, İşte Buradayım (2015).

Tuvi, R. (Yönetmen). Ofsayt (2010).

IV. Görüşmeler

C.K. 21.01.2022, İstanbul

D.D.J. 09.02.2022, Çevrimiçi Görüntülü Görüşme

D.J., 26.11.2021, İstanbul

E.B. 19.01.2022, Telefon ile Görüşme

E.E., 21.01.2022, İstanbul

E.H., 02.12.2021, İstanbul

E.I., 06.03.2020, İstanbul

F.C., 24.12.2021, İstanbul

I.D., 01.02.2022, İstanbul

K.G., 05.12.2021, İstanbul

O.T. 04.01.2022, İstanbul

S.P., 27.11.2021, İstanbul

T., 22.12.2021, İstanbul

Y.E., 21.01.2022, İstanbul

ÖZGEÇMİŞ

Mersin Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzik Bölümü Üfleme ve Vurmalı Çalgılar Anasanat Dalı Flüt Sanat Dalı'nda aldığı 8 yıllık eğitimin ardından Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Devlet Konservatuvarı Müzik Bölümü Flüt Sanat Dalı'na geçiş yaparak, burada 1 yıl Vieri Bottazini ile çalıştı. 2013 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Bölümü Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı'nda başladığı Lisans eğitimini 2017 yılında tamamladı. Mayıs 2020 itibarıyla Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Bölümü Etnomüzikoloji Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır.

